

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2015

Welzijnsbarometer

BRUSSELS ARMOEDERAPPORT

2015

Brusselse armoederapporten

De inhoud van het Brussels armoederapport werd vastgelegd in de ordonnantie “betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van 20 juli 2006. Het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn werd belast met de uitwerking ervan.

Elke twee jaar wordt er een Brussels armoederapport gepubliceerd. Dit omvat naast de ‘Welzijnsbarometer’ vier andere katernen: het ‘Thematisch rapport’, de ‘Gekruiste blikken’, het ‘Brussels actieplan armoedebestrijding’ en de ‘Synthese van de rondetafel’. Al deze publicaties kunnen geraadpleegd worden op de website www.observatbru.be. Voor sommige publicaties is er ook een afgedrukte versie verkrijgbaar door te mailen naar: observatbru@ggc.irisnet.be.

De Welzijnsbarometer wordt sinds 2005 jaarlijks gepubliceerd. De Welzijnsbarometer 2015 is enkel digitaal beschikbaar.

Elk rapport mag worden gekopieerd, mits vermelding van de bron.

Gelieve op volgende wijze naar deze publicatie te verwijzen:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad (2015). *Welzijnsbarometer 2015*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

COLOFON

De Welzijnsbarometer maakt deel uit van het Brussels Armoederapport 2015.

Dit armoederapport bestaat uit vijf delen:
 de **Welijnsbarometer** (jaarlijks),
 het Thematisch rapport (tweejaarlijks),
 de Gekruiste blikken (tweejaarlijks),
 het Brussels actieplan armoedebestrijding (tweejaarlijks),
 de Synthese van de rondetafel (tweejaarlijks).

Auteurs:

Marion Englert, Sarah Luyten, Déogratias Mazina, Melody Yannart

Dankwoord:

We bedanken graag iedereen die vanuit diverse instellingen en organisaties er mee voor zorgde dat heel wat indicatoren op maat van deze Welzijnsbarometer berekend werden.

Ook een woord van dank aan de ploeg van het Observatorium voor hun hulp bij het vertalen en/of herlezen.

Lay-out:

Centre de Diffusion de la Culture Sanitaire asbl: Nathalie da Costa Maya

Depotnummer:

D/2015/9334/14

Voor meer informatie:

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad
 Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
 Louizalaan 183 – 1050 Brussel
 Tel.: 02/552 01 89
observat@ggc.irisnet.be
www.observatbru.be

Sarah Luyten
 Tel.: 02/552 01 50
sluyten@ggc.irisnet.be

Marion Englert
 Tel.: 02/552 01 55
menglert@ccc.irisnet.be

INHOUDSTAFEL

1	INLEIDING	9
2	DEMOGRAFISCHE CONTEXT	11
2.1	EEN STIJGEND TOTAAL BEVOLKINGSAANTAL	11
2.2	EEN INTERNATIONALE BEVOLKING	12
2.3	EEN BEVOLKING DIE VERJONGT	14
2.4	SAMENSTELLING VAN DE HUISHOUDENS	16
3	INKOMENSARMOEDE	17
3.1	ARMOEDERISICO	17
3.2	INKOMENS EN INKOMENSBRONNEN	18
3.2.1	Belastbaar inkomen	18
3.2.2	Inkomensklassen en inkomensongelijkheid	20
3.2.3	Inkomensbronnen	21
3.3	INKOMENS EN UITKERINGEN UIT DE SOCIALE ZEKERHEID EN SOCIALE BIJSTAND	21
3.3.1	Het bedrag van de vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen	22
3.3.2	Het aantal mensen met een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering	23
3.3.3	OCMW-steun	24
3.4	MENSEN MET RECHT OP EEN VERHOOGDE TEGEMOETKOMING VAN DE VERZEKERING VOOR GENEESKUNDIGE VERZORGING	28
3.5	LEVEN IN EEN HUISHOUDEN ZONDER INKOMEN UIT ARBEID	28
3.6	OVERMATIGE SCHULDENLAST	29
3.7	GEMEENTELIJKE OPBRENGSTEN UIT DE AANVULLENDE BELASTING OP DE PERSONENBELASTING EN DE OPCENTIEMEN OP DE ONROERENDE VOORHEFFING	30
4.	DE ARBEIDSMARKT	31
4.1	EVOLUTIE VAN HET AANTAL NIET-WERKENDE WERKZOEKENDEN	31
4.2	DE ACTIVITEITS-, TEWERKSTELLINGS- EN WERKLOOSHEIDSGRAAD	33
4.2.1	Algemene situatie	34
4.2.2	Ongelijkheden op basis van sociodemografische kenmerken	35
4.2.3	De werkloosheidsgraad in de grote steden en naar gemeente	38
4.2.4	Langdurige werkloosheid	39
4.3	ARTIKEL 60	42
4.4	ARMOEDE BIJ WERKENDEN	42
5	ONDERWIJS EN VORMING	44
5.1	HET OPLEIDINGSNIVEAU VAN DE BEVOLKING TUSSEN 25 EN 64 JAAR: VERGELIJKING TUSSEN GEWESTEN EN EVOLUTIE	44
5.2	SCHOOLACHERSTAND	44
5.3	JONGEREN (18-24 JAAR) ZONDER DIPLOMA VAN HET HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS	46
5.4	VOLWASSENEN (25 JAAR EN OUDER) ZONDER DIPLOMA VAN HET HOGER SECUNDAIR ONDERWIJS	47

6	GEZONDHEID	48
6.1	SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN BIJ DE GEBOORTE	48
6.2	DE SUBJECTIEVE GEZONDHEID	48
6.3	INVALIDITEIT	49
6.4	TOEGANG TOT PREVENTIEVE ZORG	51
6.4.1	Preventieve tandzorg bij kinderen	51
6.4.2	Cardiovasculaire ziektepreventie	51
6.4.3	Kankeropsporing	51
6.5	TOEGANG TOT GEZONDHEIDSZORG	52
7	HUISVESTING	53
7.1	KWALITEIT VAN DE WONING EN ONGELIJKHEDEN	53
7.2	SOCIALE HUISVESTING EN AANVERWANTE	54
7.3	PRIVATE HUURMARKT	55
7.3.1	Kenmerken van de private huurmarkt	55
7.3.2	Financiële toegankelijkheid	55
7.4	DAK- EN THUISLOZEN	56
7.5	WATER- EN ENERGIEVOORZIENING	57
8	MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE	58
8.1	SOCIALE CONTACTEN EN ONTSPANNINGSMOGELIJKHEDEN	58
8.2	GEEN INTERNETVERBINDING HEBBEN	58
9.	BESLUIT EN SAMENVATTING	60
	ENKELE KERNCIJFERS	60
	SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN	60
	SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN	60
	ENKELE EVOLUTIES...NIET ALTIJD EVIDENT OM TE VATTEN	61
10	WOORDENLIJST	62
11	LIJST VAN DE ACRONIEMEN	66
12	REFERENTIES	67

LIJST VAN FIGUREN, KAARTEN EN TABELLEN

DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Figuur 2-1:	Evolutie van de bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2015	11
Figuur 2-2:	Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2004-2014	12
Tabel 2-1:	Jaarlijkse procentuele bevolkingstoename in België, de gewesten en de grote steden, 2006-2015	12
Figuur 2-3:	Verdeling van de niet-Belgische bevolking naar nationaliteit, Brussels Gewest, 1/1/2014	13
Tabel 2-2:	De voornaamste niet-Belgische nationaliteiten in het Brussels Gewest, 1/1/2004, 1/1/2013 & 1/1/2014	13
Tabel 2-3:	Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2004-2014	14
Figuur 2-4:	Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1/1/2004 en 1/1/2014	14
Figuur 2-5:	Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2004 en 1/1/2014	15
Figuur 2-6:	Leeftijdspiramide van de Belgische en niet-Belgische bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2014	15
Figuur 2-7:	Verdeling van de huishoudens naar huishoudentype, België en Brussels Gewest, 1/1/2014	16

INKOMENSARMOEDE

Figuur 3-1:	Aandeel van de bevolking met een inkomen onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2012 (NAPincl)	17
Figuur 3-2:	Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2012	18
Figuur 3-3:	Mediaan inkomen per aangifte in € per jaar, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2005-2012	19
Tabel 3-1:	Het gemiddeld netto belastbaar inkomen (per aangifte en per inwoner) en het mediaan netto belastbaar inkomen (per aangifte) in € per jaar, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012	19
Kaart 3-1:	Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, stadsgewest Brussel, inkomens 2012	19
Figuur 3-4:	Aandeel aangiften per inkomensklasse, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012	20
Figuur 3-5:	De interdeciele ratio, totaal netto-inkomen voor en na belastingen, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012	20
Figuur 3-6:	Aandeel aangiften naar inkomensbron, België en Brussels Gewest, inkomens 2012	21
Tabel 3-2:	Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen in België (in € per maand) op 01/09/2015	22
Tabel 3-3:	Aantal personen dat een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ontvangt, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2013 en 2014	23
Figuur 3-7:	Evolutie van het aantal personen met werkloosheidsuitkeringen (jaarlijks gemiddelde), Brussels Gewest, 2010-2015	24
Figuur 3-8:	Evolutie van het aandeel gerechtigden (18 en 64 jaar) op het RMI en RMH, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2008-2014	24
Tabel 3-4:	Aantal en aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, België, de gewesten en de grote steden, januari 2014	25
Tabel 3-5:	Evolutie van het aantal gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon en het jaarlijks groeipercantage, Brussels Gewest, januari 2008-2014	25
Figuur 3-9:	Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2008-2014	26
Figuur 3-10:	Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking, naar leeftijd, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2014	27
Figuur 3-11:	Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de Belgische en niet-Belgische bevolking, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2014	27
Tabel 3-6:	Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2015	28
Figuur 3-12:	Bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijd en geslacht, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)	28
Figuur 3-13:	Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-gereguleerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2014	29
Figuur 3-14:	Opbrengst per inwoner uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing, per gemeente, Brussels Gewest, 2014	30

ARBEIDSMARKT

Figuur 4-1:	Maandelijks evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), Brussels Gewest, 2004-2015	32
Figuur 4-2:	Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2000-2014	32
Figuur 4-3:	De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd (15-64 jaar)	33
Figuur 4-4:	Verdeling van de Brusselse bevolking naar socio-economische situatie per leeftijdsgroep van 5 jaar, 2014	34
Figuur 4-5:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2014	34
Figuur 4-6:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014	35
Figuur 4-7:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar leeftijd en geslacht, Brussels Gewest, 2014	36
Figuur 4-8:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar opleidingsniveau en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014	37
Figuur 4-9:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar nationaliteit en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014	37
Figuur 4-10:	Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudenstype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014	38
Figuur 4-11:	Administratieve werkloosheidsgraad naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2014	39
Figuur 4-12:	Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2014	39
Figuur 4-13:	Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2014	40
Figuur 4-14:	Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar huishoudenstype, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)	40
Figuur 4-15:	Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau, België en Brussels Gewest, 2014 (NAPincl)	41
Figuur 4-16:	Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), naar werkloosheidsduur, Brussels Gewest, 2004-2014	41
Figuur 4-17:	Maandelijks evolutie van het aantal mensen tewerkgesteld overeenkomstig artikel 60§7, Brussels Gewest, 2002-2014	42
Figuur 4-18:	Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht, België en de gewesten, 2014	43

ONDERWIJS EN VORMING

Figuur 5-1:	Verdeling van de bevolking tussen 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en de gewesten, 2014	44
Figuur 5-2:	Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs, per gewest, 2000-2014	45
Figuur 5-3:	Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma van het hoger onderwijs, per gewest, 2000-2014	45
Figuur 5-4:	Aandeel leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar woonplaats en geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2013-2014	46
Figuur 5-5:	Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)	46
Figuur 5-6:	Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)	47
Figuur 5-7:	Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)	47

GEZONDHEID

Figuur 6-1:	Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte, naar socio-economisch niveau (SEN) van gemeenten en geslacht, Brussels Gewest, 1999-2003, 2004-2008 en 2009-2013	48
Figuur 6-2:	Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar opleidingsniveau (gestandaardiseerd cijfer), 2013	49
Figuur 6-3:	Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar leeftijdsgroep en gewest, 2013	49
Figuur 6-4:	Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en beroepsstelsel, Brussels Gewest, 2014	50
Figuur 6-5:	Aandeel invaliden per type aandoening, geslacht en beroepsstelsel, Brussels Gewest, 2014	50
Tabel 6-1:	Percentage van de begunstigten van de verplichte ziekteverzekering van 5 tot 14 jaar die minimum één contact met een tandarts voor preventieve zorg hadden in twee verschillende jaren over een periode van drie jaar, per SEN van de gemeenten, Brussels Gewest, 2010-2012	51
Tabel 6-2:	Dekkingsgraad (%) van de georganiseerde screening en van alle uitgevoerde mammografieën bij vrouwen van 50 tot 69 gedurende de laatste 2 jaar, per SEN van de gemeente, Brussels Gewest, 2011-2012	51
Tabel 6-3:	Percentage van de rechthebbenden op een verplichte ziekteverzekering van 25 tot 64 jaar die gedurende een periode van 3 jaar een uitstrijkje van de baarmoederhals liet uitvoeren, per SEN van de gemeente, Brussels Gewest, 2010-2012	52
Figuur 6-6:	Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naar inkomenskwintiel en gewest, 2013	52

HUISVESTING

Figuur 7-1:	Percentage huishoudens met comfortprobleem in hun woning, totale bevolking en laagste inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2013	53
Figuur 7-2:	Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor en na schrapping) voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2005-2013 (NAPincl)	54
Figuur 7-3:	Verdeling van de kandidaat-huurdersgezinnen voor een sociale woning naar inkomensbron van het gezinshoofd, Brussels Gewest, 31 december 2013	55
Tabel 7-1:	Aandeel van de huurprijs voor een appartement in het huishoudensbudget van Brusselaars met een leefloon, 2013	56
Tabel 7-2:	Evolutie van het voor elk inkomensdeciël toegankelijke deel van het huurwoningenbestand, Brussels Gewest, 2008-2013	56
Figuur 7-4:	Aantal "beschermde klanten" bij Sibelga, Brussels Gewest, 2007-2014	57
Figuur 7-5:	Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal particuliere waterfacturen, Brussels Gewest, 2006-2014	57

MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

Figuur 8-1:	Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat niet tevreden is met zijn of haar sociale contacten, per inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2013	58
Figuur 8-2:	Aandeel van de huishoudens zonder internetverbinding, naar huishoudenstype, België en de gewesten, 2014	59

REFERENTIES

Referentiekaart: De Brusselse gemeenten	69
---	----

I. INLEIDING

Dit document is de elfde editie van de Welzijnsbarometer. In de Welzijnsbarometer worden jaarlijks een reeks indicatoren verzameld, beschreven en toegelicht die betrekking hebben op verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest. De Welzijnsbarometer heeft als doel de socio-economische situatie van de Brusselaars te beschrijven en op te volgen in de tijd. Daarnaast biedt de barometer een transversale blik op de socio-economische situatie in een heel aantal domeinen. De barometer richt zich tot al wie op de een of andere manier meewerkt aan een beleid of betrokken is bij acties in de strijd tegen armoede. De Welzijnsbarometer heeft niet als doelstelling om de directe impact van het beleid op armoede te evalueren. De Welzijnsbarometer schetst wel de globale context waarin het armoedebestrijdingsbeleid zich ontwikkelt en de uitdagingen die zich stellen. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en is een onderdeel van het Brussels armoederapport^[1].

In deze barometer wordt armoede bestudeerd als multi-dimensioneel fenomeen, gekenmerkt door sociale uitsluitingen op verschillende levensdomeinen: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. Deze ongelijkheden zijn onderling sterk verweven en kunnen zowel oorzaak als gevolg zijn van uitsluitingen op andere domeinen. Zo zullen bijvoorbeeld kinderen die opgroeien in armoede een groter risico lopen op een moeilijke schooltijd, maar de lager opgeleide jongeren hebben ook minder kans om werk te vinden dat toelaat menswaardig te leven. In deze barometer worden de mechanismen die maken dat iemand in armoede terecht komt, blijft of er juist uitgeraakt niet geanalyseerd. Wel wordt hier aan de hand van een selectie van de meest recente kerncijfers op het moment van de analyse getoond hoe armoede tot uiting komt in alle levensdomeinen.

Andere publicaties van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn zijn complementair aan deze barometer en verruimen het beeld van de Brusselse situatie (de Gemeentefiches, de Gezondheidsindicatoren van het Brussels Gewest, de Welzijns- en Gezondheidsatlas, de Dossiers van het Observatorium, de Thematische Rapporten,...). Al deze publicaties, evenals een selectie indicatoren met betrekking tot armoede en gezondheid, zijn te raadplegen en te downloaden op de website www.observatbru.be.

De Welzijnsbarometer is bovendien complementair aan andere publicaties en instrumenten van Brusselse overheden (het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse met inbegrip van de wijkmonitoring, het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid, het Observatiecentrum van de Huurprijzen, la Strada enz.).

Ook andere federale of gewestelijke instanties publiceren jaarlijks hun eigen barometer: de 'interfederale armoedebarmeter' uitgegeven door POD Maatschappelijke Integratie over de Belgische situatie en de 'Vlaamse armoedemonitor' van de Studiedienst van de Vlaamse Regering (SVR) voor Vlaanderen. Wallonië heeft geen jaarlijkse barometer die specifiek over armoede gaat maar enkele gegevens over de levenssituatie van

de bevolking (inkomen van de huishoudens, huisvesting, enz.) zijn beschikbaar in de jaarlijkse publicatie 'Chiffres-clés de la Wallonie' van het Institut Wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique (IWEPS) of via specifieke artikels^[2].

In deze Welzijnsbarometer worden de Brusselse cijfers, waar mogelijk, vergeleken met de cijfers voor Vlaanderen, Wallonië, de grote Belgische steden en/of heel België. Dit laat toe om het Brussels Gewest te situeren in de nationale context. Bij de selectie van de indicatoren wordt er in de mate van het mogelijke rekening gehouden met de wensen van de Verenigde Vergadering van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC): zo worden, wanneer de beschikbare gegevensbronnen het toelaten, de indicatoren van het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincl)^[3], die momenteel geïntegreerd zijn in de Nationale Sociale Rapporten (NSR), berekend.

De gegevens

Al naargelang de beschikbaarheid en de kwaliteit op Brussels niveau, zijn de gepresenteerde gegevens afkomstig uit administratieve bronnen of verzameld in enquêtes.

De administratieve gegevens zijn afkomstig van het Rijksregister, het Wachtregister, Actiris, de POD Maatschappelijke integratie, het Riziv, de Kruispuntbank Sociale zekerheid (KSZ)^[4], de statistische formulieren van geboorte en overlijden, enz. Deze administratieve gegevens worden meestal verzameld door de administraties in het kader van hun dagelijkse werking, ze worden ook voor statistische doeleinden gebruikt^[5]. Ze zijn in principe volledig omdat ze alle personen bevatten die aan een bepaald administratief criterium voldoen (bijvoorbeeld alle personen die zijn ingeschreven in het Rijksregister, alle personen die zijn ingeschreven als werkzoekende, alle personen die een

bepaalde uitkering ontvangen,...) en ze zijn vaak beschikbaar op gemeentelijk niveau.

De gegevens op basis van enquêtes (bijvoorbeeld Observatiecentrum van de Huurprijzen, de Gezondheidsenquête, enz.) worden voornamelijk gebruikt om indicatoren te berekenen die niet beschikbaar zijn via andere bronnen, of om deze te berekenen in functie van bepaalde individuele kenmerken, wat niet altijd mogelijk is op basis van administratieve bronnen (bijvoorbeeld het opleidingsniveau, de gezondheidssituatie, enz.). Europese enquêtes zoals de 'European Union - Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) enquête en de Arbeidskrachtenenquête (EAK) – georganiseerd op Belgisch niveau door de Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium

[2] Vb. Guio A. & Mahy C., 2013, 'Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie'

[3] Woorden die in het grijs worden weergegeven, worden verder uitgelegd in de woordenlijst achteraan in dit document.

[4] Het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, beheerd door de KSZ, aggregaat de sociaaleconomische data komende van de verschillende instellingen van de Sociale Zekerheid.

[5] Bron: FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be

[1] Zie ordonnantie van 20/07/2006 betreffende het opstellen van het armoederapport van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, te raadplegen op www.observatbru.be

– laten toe om bepaalde NAPincl indicatoren te berekenen en te vergelijken onder de lidstaten van de EU. Elke indicator heeft, ondanks de essentiële informatie die hij bevat, beperkingen inzake het meten van armoede, in het bijzonder omdat bepaalde bevolkingsgroepen niet mee in rekening gebracht worden (zie verder). Dit geldt zowel voor administratieve gegevens, als voor gegevens afkomstig uit enquêtes (zie conclusie).

De EU-SILC enquête is de voornaamste bron om vanuit een multidimensionele benadering verschillende indicatoren van sociale uitsluiting van huishoudens en individuen te berekenen. De Belgische steekproef laat toe om de indicatoren gebruikt in het Nationaal Actieplan Sociale Insluiting te berekenen op Belgisch niveau, maar is te beperkt om deze indicatoren voldoende nauwkeurig te berekenen op het niveau van het Brussels Gewest. In de Welzijnsbarometer wordt enkel gekeken naar het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de *armoederisicogrens*. Gezien de brede *betrouwbaarheidsintervallen* van deze indicatoren is het niet mogelijk om een evolutie in kaart te brengen.

Een eventuele uitbreiding van de Brusselse steekproef van de EU-SILC enquête zou de kennis over armoede in het Brussels Gewest verbeteren. Daarnaast kan een koppeling van administratieve gegevens via de Kruispuntbank Sociale Zekerheid eveneens de kennis over het inkomen en het sociaaleconomisch statuut van de bevolking en het risico op inkomensarmoede verbeteren.

De onzichtbaarheid van sommige groepen in de statistieken

Onder de meest kwetsbaren zijn er groepen die niet of slechts zelden in de gangbare statistieken voorkomen. De inkomens- en levenssituatie van deze mensen zijn hierdoor moeilijk te analyseren en blijven grotendeels onbekend.

De administratieve gegevens bevatten geen personen die zowel geen wettelijke verblijfplaats hebben, als geen officieel werk, als geen toegang tot de sociale zekerheid of bijstand. Hierdoor blijven bepaalde personen die maatschappelijk erg kwetsbaar zijn, zoals de dak- en thuislozen (zonder referentieadres) en de mensen zonder wettig verblijf (die geen officiële asielaanvraag of aanvraag tot regularisatie hebben gedaan), meestal uit de administratieve databanken ^[6].

De enquêtes die gebruikt worden in de Welzijnsbarometer worden allen geconfronteerd met dezelfde beperking: ze bereiken bepaalde groepen van de samenleving niet (of nauwelijks). De steekproeftrekking, meestal gebaseerd op het Rijksregister, sluit bij voorbaat die personen uit die niet of slechts uitzonderlijk in het Rijksregister voorkomen ^[7].

Afgezien van dit probleem met de steekproef, blijkt het ook zeer moeilijk om de meest arme bevolking te bereiken en te enquêteren. De non-respons bij maatschappelijk kwetsbare personen ligt immers vaak hoger (Schokaert et al., 2012).

Dak- en thuislozen en mensen zonder wettige verblijfsvergunning zijn waarschijnlijk oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest, gezien het grootstedelijk karakter en de internationale rol van Brussel.

De tellingen van de dak- en thuislozen door La Strada geven al een beeld van de omvang en het profiel van deze doelgroep die normaal redelijk onzichtbaar is (zie hoofdstuk 7).

Deze vaststelling herinnert ons eraan dat er nood is aan de ontwikkeling en verbetering van de statistieken over armoede in het Brussels Gewest. Daarenboven is de informatie die van het terrein en van het doelpubliek zelf komt onontbeerlijk. Enkel zo krijgen we inzicht in de levenssituatie van die personen die afwezig zijn in de meeste statistieken.

[6] Daarnaast zijn ook mensen die ingeschreven zijn in het Rijksregister maar geen enkele uitkering ontvangen, afwezig in de talrijke indicatoren (gebaseerd op de gegevens van de instellingen van sociale zekerheid en sociale bijstand). Sommige van deze mensen bevinden zich echter wel in een potentiële situatie van armoede en / of financiële afhankelijkheid van hun partner.

[7] Daarenboven bevragen de EU-SILC enquête, de Arbeidskrachtenenquête en de Gezondheidsenquête per definitie enkel personen in private huishoudens, waardoor er geen informatie verzameld wordt over bijvoorbeeld mensen in een rusthuis of in de gevangenis.

2. DEMOGRAFISCHE CONTEXT

Op 1 januari 2015 telde het Brussels Gewest officieel 1 175 173 inwoners, waaronder 572 701 mannen (48,7 %) en 602 472 vrouwen (51,3 %). Dit is een bevolkingstoename van 1,0 % ten opzichte van 1 januari 2014 (+11 687 inwoners). De Brusselse bevolking blijft dus toenemen, aan een gelijkaardig ritme als vorig jaar, maar minder snel dan de daaraan voorafgaande jaren (+0,8 % in 2014 tegenover +1,4 % in 2013 en +1,8 % in 2012).

“Op 1 januari 2015 woonden er officieel 1 175 173 personen in het Brussels Gewest.”

Naast de officiële bevolking telt het Brussels Gewest ook een aantal personen die legaal in Brussel wonen maar niet in het Rijksregister ingeschreven zijn. Zo bevat het wachtregister een aantal gegevens over kandidaat-vluchtelingen die niet in het Rijksregister staan. Op 1 januari 2015 telt het Brussels Gewest 8 821 personen ingeschreven in het wachtregister (tegenover 8 872 op 1 januari 2014). Daarnaast wonen er op 1 januari 2015 in het Brussels Gewest 5 284 personen met een diplomatiek statuut; samen met hun gezinsleden komt dit neer op 12 577 personen^[8].

Omtrent de bevolkingsgroep die niet legaal in het Brussels Gewest verblijft, beschikken we slechts over (oude) schattingen volgens dewelke er ongeveer 100 000 mensen zonder wettig verblijf in België zouden zijn, waarvan een groot deel in het Brussels Gewest (Van Meeteren et al., 2007).

2.1 Een stijgend totaal bevolkingsaantal

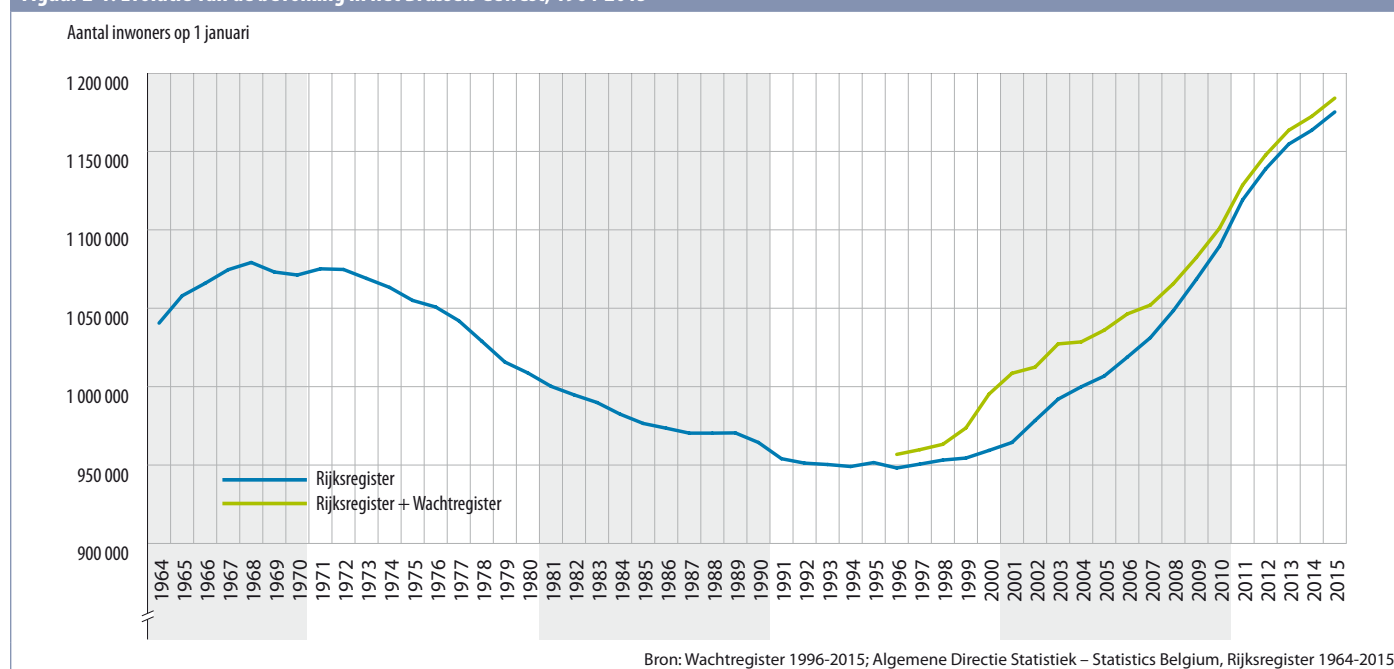
Sinds 1995 neemt de Brusselse bevolking sterk toe (figuur 2-1).

De evolutie van het bevolkingsaantal van het Brussels Gewest kan verklaard worden door de combinatie van drie factoren: het intern migratiesaldo, het extern migratiesaldo en het natuurlijk saldo (figuur 2-2).

Het **natuurlijk saldo** was in 2014 net als de voorgaande jaren positief (+9 482), als gevolg van een groter aantal geboortes (18 514) dan sterfgevallen (9 032)^[9]. Dit positief saldo kan verklaard worden door de jonge bevolkingsstructuur van het Brussels Gewest, wat gepaard gaat met een hoog geboortecijfer (BISA, 2014).

Ook het **extern migratiesaldo** blijft sterk positief in 2014 (+16 106). Dit saldo is het verschil tussen het aantal personen die zich vanuit het buitenland in het Brussels Gewest komen vestigen en die ingeschreven (of heringeschreven na een schrapping) werden in het Rijksregister (50 188), enerzijds, en het aantal Brusselaars die naar het buitenland vertrokken zijn (34 082), anderzijds^[10]. Het Brussels Gewest vangt hiermee ongeveer een derde (32,6 %) van de immigranten die uit het buitenland naar België komen op. Het extern migratiesaldo ligt hoger in 2014 dan in 2013 als gevolg van een toename van het aantal personen die het gewest binnenkomen en het aantal personen dat zich opnieuw inschrijft in het Rijksregister (na een schrapping), en, parallel daarmee, een daling van het aantal schrappingen in 2014 (waarbij 2013 een op dit punt bijzonder jaar was, cf. Welzijnsbarometer 2014).

Figuur 2-1: Evolutie van de bevolking in het Brussels Gewest, 1964-2015

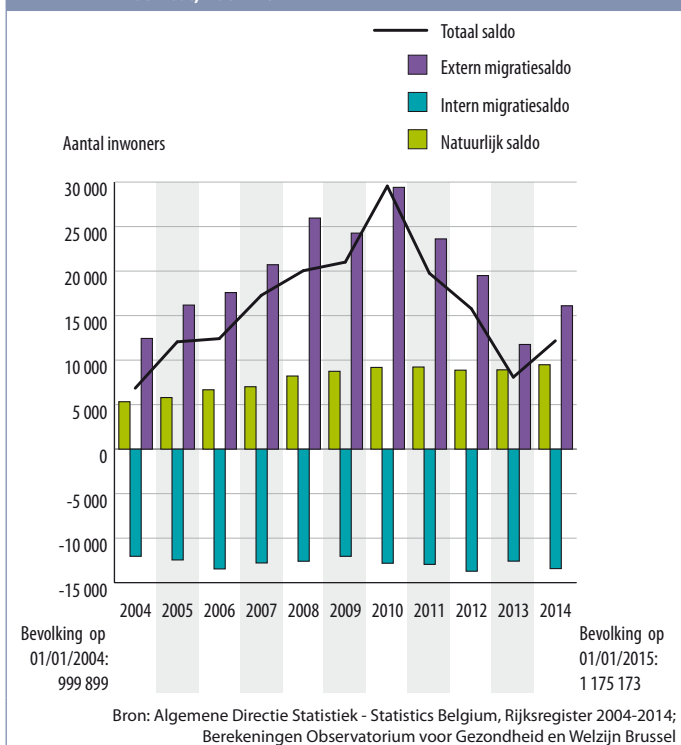

[9] Ter herinnering: het betreft hier de bevolking die officieel in het Rijksregister ingeschreven is. De gegevens van de Statistische Formulieren voor Geboorte laten toe om een realistischer beeld te bekomen van het aantal geboorten (dus inclusief deze die niet in het Rijksregister voorkomen), zie Hercot et al. (2015).

[10] Voor de externe migratie werd rekening gehouden met de verandering van register, ambtshalve schrappingen en herinschrijving na schrapping.

[8] Bron: Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken.

Figuur 2-2: Evolutie van het natuurlijk saldo en de migratiesaldi, Brussels Gewest, 2004-2014

waargenomen van het natuurlijk saldo, en vooral een stijging van het externe migratiesaldo ten opzichte van het vorige jaar (tegenovergesteld aan de dalende trend tussen 2011 en 2013). Gecombineerd met een relatieve stagnatie van het interne migratiesaldo is het totale bevolkingssaldo toegenomen tegenover het voorgaande jaar.

Tussen 2014 en 2015 was de bevolkingstoename hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten en de grote steden (tabel 2-1).

De demografische projecties voorzien een verdere stijging van de Brusselse bevolking met 3,7 % voor de periode 2014-2020. Dit betekent een evolutie van 1 163 486 personen in 2014 naar 1 206 446 in 2020, ofwel een toename met 42 960 personen^[12].

“Tussen 2014 en 2015 blijft de Brusselse bevolking sterker stijgen dan het Belgisch gemiddelde.”

2.2 Een internationale bevolking

Het **intern migratiesaldo** blijft op zijn beurt negatief in 2014 (-13 420), als gevolg van een groter aantal Brusselaars dat naar Vlaanderen of Wallonië verhuisde (36 795) dan het aantal Vlamingen of Walen dat zich in het Brussels Gewest vestigde (23 375).

Net zoals de vorige jaren, met uitzondering van 2013, wordt het negatieve interne migratiesaldo gecompenseerd door een groter positief extern migratiesaldo: het Brussels Gewest kent bijgevolg een positief totaal migratiesaldo in 2014 (+2 686).

Het **totaal saldo**, dit is de som van het migratiesaldo en het natuurlijk saldo, blijft sterk positief (+12 168)^[11] en dit verklaart de verdere bevolkingstoename. Er wordt een lichte stijging

Het Brussels Gewest is een internationaal “stadsgewest”, met een groot aandeel bewoners met een buitenlandse nationaliteit. Op 1 januari 2015 had een derde (33,9 %) van de Brusselse bevolking, namelijk 398 726 personen, niet de Belgische nationaliteit (tegenover 33,1 % of 385 381 personen in 2014). In 2004 vertegenwoordigde de buitenlandse bevolking nog iets meer dan een kwart (26,3 %) van de Brusselse inwoners.

Onder de niet-Belgische bevolking is in 2014 twee derde (66,0 %) afkomstig uit één van de 28 lidstaten van de Europese Unie (EU28). De afgelopen vijf jaar is het aandeel personen met een nationaliteit van de EU15 gedaald (46,6 % in 2014 tegenover 50,2 % in 2009), net zoals het aandeel personen met een Marokkaanse nationaliteit (9,9 % in 2014 tegenover 12,2 % in

Tabel 2-1: Jaarlijkse procentuele bevolkingstoename in België, de gewesten en de grote steden, 2006-2015

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
België	0,6 %	0,7 %	0,8 %	0,8 %	0,8 %	1,0 %	0,8 %	0,6 %	0,5 %	0,5 %
Brussels Gewest	1,2 %	1,2 %	1,7 %	1,9 %	2,0 %	2,7 %	1,8 %	1,4 %	0,8 %	1,0 %
Vlaams Gewest	0,6 %	0,6 %	0,7 %	0,8 %	0,7 %	0,9 %	0,7 %	0,5 %	0,5 %	0,5 %
Waals Gewest	0,5 %	0,6 %	0,6 %	0,5 %	0,70 %	0,8 %	0,6 %	0,5 %	0,4 %	0,4 %
Antwerpen	0,8 %	1,0 %	1,3 %	1,2 %	1,2 %	2,1 %	1,8 %	1,1 %	0,5 %	0,6 %
Gent	0,9 %	0,9 %	0,9 %	1,2 %	1,4 %	1,7 %	0,3 %	0,2 %	0,9 %	0,8 %
Charleroi	0,0 %	0,1 %	0,0 %	0,3 %	0,2 %	0,4 %	0,2 %	-0,1 %	-0,5 %	-0,1 %
Liège	0,8 %	1,0 %	0,6 %	0,3 %	0,9 %	1,1 %	0,4 %	0,2 %	0,2 %	-0,2 %

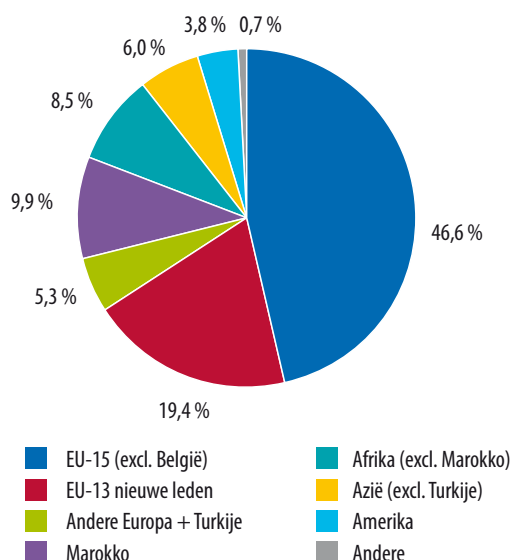
Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2006-2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[11] Dit cijfer komt overeen met de bevolkingsevolutie in de loop van 2014. Wanneer men dit cijfer bij de bevolking van 01/01/2014 telt, krijgt men het totale bevolkingsaantal op 01/01/2015 (afgezien van enkele statistische aanpassingen).

[12] Bron: Planbureau en Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, 2015. In de bevolkingsvooruitzichten 2014-2060 werd de bevolkingsgroei meerwaars herzien in vergelijking met de projecties 2013-2060.

2009). Het aandeel migranten afkomstig uit een van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie (EU13) nam daarentegen toe (19,4 % in 2014 tegenover 12,9 % in 2009).

Figuur 2-3: Verdeling van de niet-Belgische bevolking naar nationaliteit, Brussels Gewest, 1/1/2014

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2014; berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Tabel 2-2 toont de meest voorkomende nationaliteiten van de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest in 2004, 2013 en 2014 (1 januari).

De top 3 van de meest voorkomende nationaliteiten in 2014 was identiek aan die van 2004: Frans, Marokkaans en Italiaans. Zeker het aantal Fransen blijft jaarlijks toenemen. Het aantal Brusselaars dat afkomstig is uit één van de lidstaten van de EU15 neemt jaarlijks toe. We stelden echter eerder al vast dat hun aandeel in de niet-Belgische bevolking in het Brussels Gewest een dalende trend kent, daar waar het aandeel personen afkomstig uit één van de nieuwe lidstaten van de Europese Unie sterk toeneemt. Personen met een Roemeense, Poolse of Bulgaarse nationaliteit vertegenwoordigen in 2014 respectievelijk 7,7 %, 6,9 % en 2,5 % van de buitenlandse bevolking in het Brussels Gewest^[13]. Roemenië komt hiermee net achter Italië als vierde belangrijkste nationaliteit in het Brussels Gewest in 2014.

Voor wat de niet-Europese Brusselaars betreft, zien we dat zowel het aandeel als het absoluut aantal Brusselaars met een Marokkaanse en Turkse nationaliteit daalt in het Brussels Gewest (zoals in heel België); het verwerven van de Belgische nationaliteit speelt een rol in deze evoluties. Personen met een Marokkaanse en Turkse nationaliteit vertegenwoordigen in 2014 respectievelijk 9,9 % en 2,3 % van de Brusselse bevolking met een niet-Belgische nationaliteit.

"Het Brussels Gewest is een internationaal 'stadsgewest', met een groot deel van haar bevolking dat een buitenlandse nationaliteit heeft of ouders die vanuit het buitenland naar Brussel geïmmigreerd zijn."

Tabel 2-2: De voornaamste niet-Belgische nationaliteiten in het Brussels Gewest, 1/1/2004, 1/1/2013 & 1/1/2014

	2004		2013		2014		Bevolkingsaan groei	
	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	Aantal	% van de niet-Belgische bevolking	2004-2014	2013-2014
Frankrijk	39 138	14,9 %	57 700	15,1 %	58 682	15,2 %	49,9 %	1,7 %
Italië	27 953	10,6 %	29 720	7,8 %	30 336	7,9 %	8,5 %	2,1 %
Spanje	20 428	7,8 %	24 826	6,5 %	26 020	6,8 %	27,4 %	4,8 %
Portugal	15 959	6,1 %	18 648	4,9 %	19 336	5,0 %	21,2 %	3,7 %
Griekenland	8 923	3,4 %	8 028	2,1 %	8 239	2,1 %	-7,7 %	2,6 %
Verenigd Koninkrijk	9 230	3,5 %	8 884	2,3 %	8 631	2,2 %	-6,5 %	-2,8 %
Duitsland	7 779	3,0 %	10 224	2,7 %	10 193	2,6 %	31,0 %	-0,3 %
EU15	145 282	55,1 %	176 288	46,2 %	179 498	46,6 %	23,6 %	1,8 %
Polen	5 489	2,1 %	26 245	6,9 %	26 414	6,9 %	381,2 %	0,6 %
Roemenië	1 978	0,8 %	27 381	7,2 %	29 682	7,7 %	1 400,6 %	8,4 %
Bulgarije	825	0,3 %	9 049	2,4 %	9 746	2,5 %	1 081,3 %	7,7 %
EU28	155 620	59,1 %	247 369	64,8 %	254 146	65,9 %	63,3 %	2,7 %
Marokko	41 993	15,9 %	39 758	10,4 %	38 008	9,9 %	-9,5 %	-4,4 %
Turkije	11 834	4,5 %	9 398	2,5 %	8 952	2,3 %	-24,4 %	-4,7 %
Congo	7 789	3,0 %	9 188	2,4 %	8 820	2,3 %	13,2 %	-4,0 %
Totaal niet-Belgen	263 451	100 %	381 771	100 %	385 381	100 %	46,3 %	0,9 %
Totale bevolking	999 899		1 154 635		1 163 486		16,4 %	0,8 %

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2004, 2013 & 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[13] Voor meer informatie over de evolutie van deze drie nationaliteiten in het Brussels Gewest, zie BISA (2015).

Deze cijfers over de nationaliteit geven maar gedeeltelijk de grote diversiteit in herkomst en culturen van de Brusselse bevolking weer. Op 31 december 2013 was meer dan twee derde (68,9 %) van de Brusselse bevolking van buitenlandse herkomst (dit wil zeggen dat ze hetzij een buitenlandse nationaliteit bezitten, hetzij geboren zijn met een buitenlandse nationaliteit, hetzij dat één van hun ouders geboren is met een buitenlandse nationaliteit)^[14].

2.3 Een bevolking die verjongt

De Brusselse bevolking onderscheidt zich van de twee andere gewesten op vlak van de leeftijdsstructuur: ze blijft verjongen, terwijl de bevolking van de andere gewesten veroudert. Op 1 januari 2014 bedroeg de gemiddelde leeftijd 37,4 jaar in het Brussels Gewest tegenover 42,1 jaar in Vlaanderen en 40,8 jaar in Wallonië.

Tussen 2004 en 2014 daalde de verouderingsindex in het Brussels Gewest (-19,2 %) terwijl deze in België in dezelfde periode steeg (+7,0 %). We zien wel dat de index van de intensiteit van de veroudering (% van de 80-jarigen en ouder onder de 65-jarigen en ouder) hoger is dan in de rest van het land: er zijn met andere woorden relatief weinig oudere personen (65 jaar en ouder) in het Brussels Gewest, maar deze hebben wel gemiddeld een hogere leeftijd dan in de andere twee gewesten (tabel 2-3). De index van de intensiteit van de veroudering steeg evenwel minder snel in Brussel (+10,5 %) dan in heel België (+24,5 %) gedurende de laatste tien jaar.

Tabel 2-3: Evolutie van de demografische kenmerken van de bevolking van het Brussels Gewest en België, 2004-2014

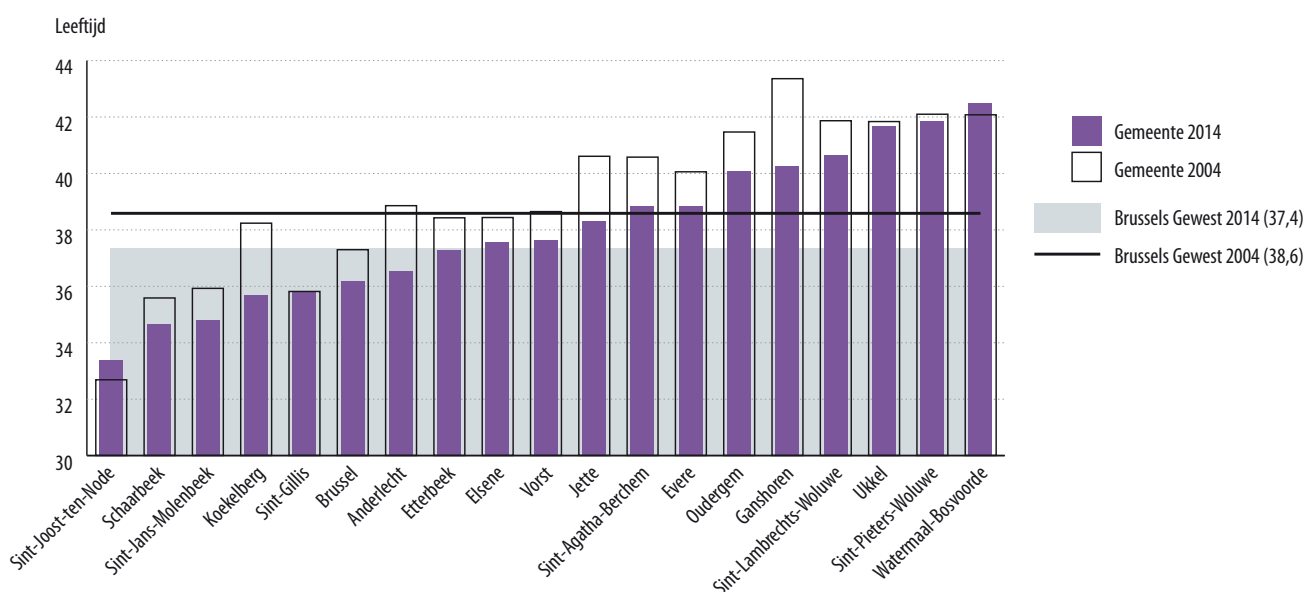
	Brussels Gewest		België	
	2004	2014	2004	2014
Verouderingsindex (> 65 jaar/ 0-19 jaar)	66,0 %	53,3 %	73,9 %	79,1 %
Afhankelijkheidsindex (0-19 + ≥ 65 jaar) / (20-64 jaar)	64,8 %	61,8 %	67,5 %	68,1 %
Index van de intensiteit van de veroudering (≥ 80 jaar/ ≥ 65 jaar)	29,6 %	32,7 %	24,1 %	30,0 %

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2004 & 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“De Brusselse leeftijdsstructuur verschilt van deze van de twee andere gewesten: gemiddeld is de Brusselse bevolking jonger en blijft deze verjongen. Er bestaan wel grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten.”

Er bestaan grote demografische verschillen tussen de Brusselse gemeenten (figuur 2-4). Op 1 januari 2014 bedroeg de gemiddelde leeftijd in Sint-Joost-ten-Node 33,2 jaar tegenover 42,4 jaar in Watermaal-Bosvoorde. In vergelijking met 2004 daalde de gemiddelde leeftijd in meer of mindere mate in alle Brusselse gemeenten, met uitzondering van Sint-Joost-ten-Node en Watermaal-Bosvoorde.

Figuur 2-4: Gemiddelde leeftijd van de bevolking naar gemeente, Brussels Gewest, 1/1/2004 en 1/1/2014

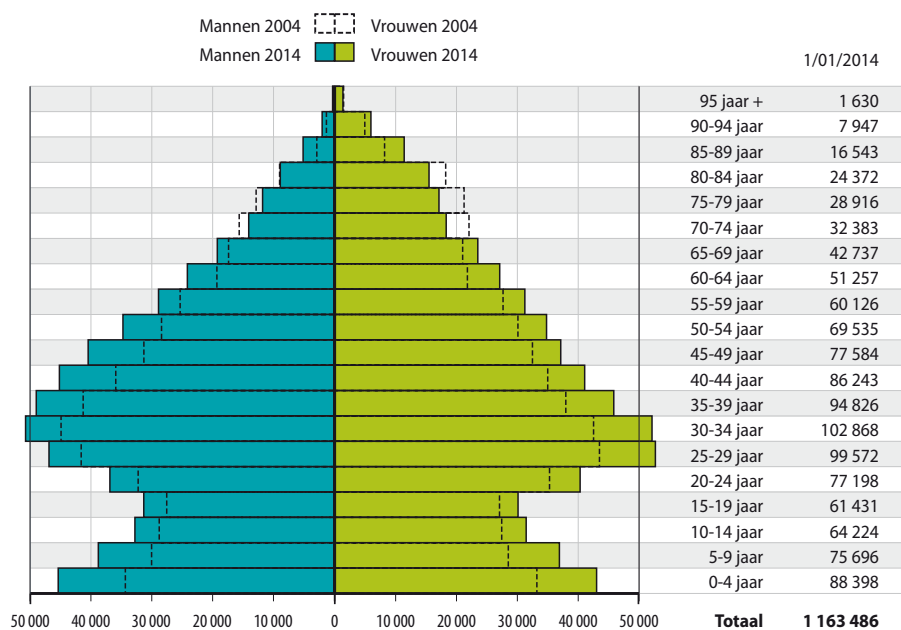
Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2004 & 2014

[14] Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming, Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 2-5 vergelijkt het bevolkingshistogram van het Brussels Gewest in 2004 en 2014 en toont duidelijk de verjonging van de bevolking: een verbreding van de basis met de jongste leeftijdscategorieën (in het bijzonder 0-5 jarigen), een toename van het aandeel van de volwassen bevolking op vruchtbare leeftijd en een versmalling van de top (70-84 jaar).

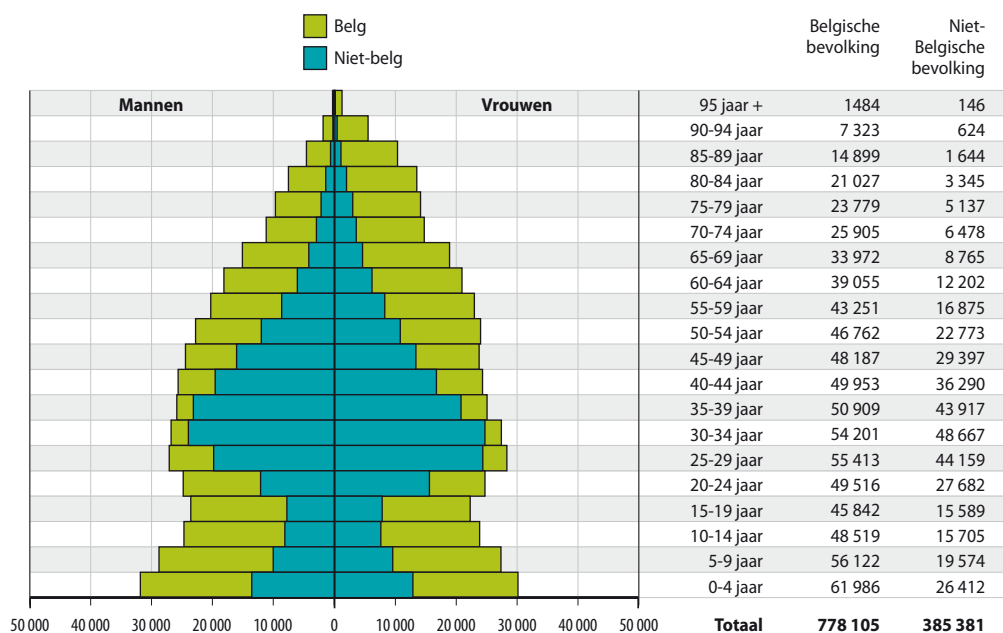
De bevolking met een buitenlandse nationaliteit draagt sterk bij tot de specifieke vorm van de leeftijdspiramide van de Brusselse bevolking. Figuur 2-6 geeft het bevolkingshistogram weer voor de bevolking met respectievelijk de Belgische en een niet-Belgische nationaliteit. De piramide voor de bevolking met een buitenlandse nationaliteit heeft een meer uitgesproken spar-structuur: de bevolking tussen 20 en 49 jaar is sterk vertegenwoordigd in de totale buitenlandse bevolking, terwijl de oudere generaties en de kinderen minder sterk vertegenwoordigd zijn.

Figuur 2-5: Leeftijdspiramide van de bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2004 en 1/1/2014

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2004 & 2014

Figuur 2-6: Leeftijdspiramide van de Belgische en niet-Belgische bevolking, Brussels Gewest, 1/1/2014

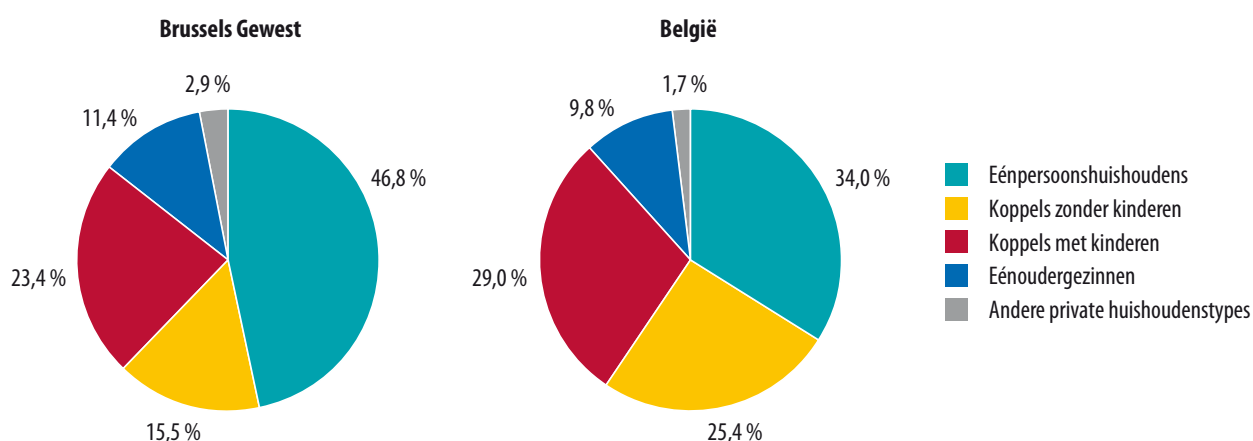
Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Rijksregister 2014

Nota: Om op basis van deze figuur het bevolkingshistogram te verkrijgen van de totale Brusselse bevolking moet de buitenlandse bevolking bij de Belgische bevolking opgeteld worden.

2.4 Samenstelling van de huishoudens

Op 1/1/2014 telde het Brussels Gewest 540 440 private huishoudens^[15]. In vergelijking met het hele land kent het Brussels Gewest een sterkere vertegenwoordiging van alleenstaanden (46,8 % van de huishoudens tegenover 34,0 % in België). Het Brussels Gewest telt eveneens een hoger aandeel éénoudergezinnen (figuur 2-7).

Figuur 2-7: Verdeling van de huishoudens naar huishoudenstype, België en Brussels Gewest, 1/1/2014

Bron: Federaal planbureau; Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Nota: - Koppels omvatten in deze grafiek zowel getrouwde koppels als niet-getrouwde samenwonenden.

- Deze cijfers werden berekend door het Federaal Planbureau op basis van de gegevens van het Rijksregister (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium). Merk op dat de huishoudenstypologie en -statistiek tot op heden verschillen tussen de statistische diensten. Recent kwam men tot een harmonisering; de geharmoniseerde cijfers zullen binnenkort beschikbaar zijn via het BISA.

[15] Private huishoudens zijn alle huishoudens (bestaande uit 1 of meer personen die samen leven), uitgezonderd de collectieve huishoudens (religieuze gemeenschappen, rusthuizen, weeshuizen, studenten- en werkliehuizen, ziekenhuizen en gevangenissen) (Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium).

3. INKOMENSARMOEDE

Als men zich baseert op het Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner, is het Brussels Gewest een economisch rijke stad in vergelijking met andere Europese regio's. Het BBP per inwoner bedroeg in 2013 € 61 899 en ligt hiermee een stuk hoger dan het Waalse (€ 26 183) en het Vlaamse (€ 35 922) BBP per inwoner^[16].

Veel inwoners van het Brussels Gewest profiteren echter niet van deze geproduceerde rijkdom en de aanwezige jobs. Meer dan de helft van de jobs in het Brussels Gewest die bijdragen aan het Brusselse BBP, wordt immers ingenomen door inwoners van de twee andere gewesten (zie hoofdstuk 4). De economische groei van het Brussels Gewest creëert slechts weinig jobs (in vergelijking met sommige andere grote Belgische steden) en de jobs die gecreëerd worden zijn grotendeels jobs die een hoog opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011) en/of een grondige talenkennis vereisen.

De dichotomie tussen de economische evolutie enerzijds en de sociale realiteit anderzijds, kenmerkend voor grote steden, tekent zich des te sterker af in het Brussels Gewest.

3.1 Armoederisico

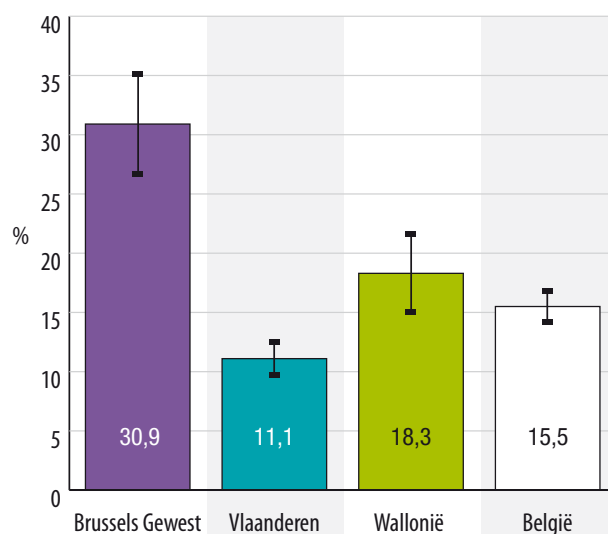
Een van de op Europees niveau meest gehanteerde armoede-indicatoren betreft het aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een equivalent beschikbaar inkomen onder de armoederisicogrens. Deze armoederisicogrens werd vastgelegd op 60 % van het mediaan beschikbaar inkomen op nationaal niveau. De armoederisicograad wordt jaarlijks voor elke Europese lidstaat berekend op basis van de EU-SILC enquête.

Voor België lag deze grens op basis van de EU-SILC enquête 2014 (inkomens 2013) op € 13 023 per jaar of € 1 085 per maand voor een alleenstaande. Voor een alleenstaande ouder met twee kinderen lag de grens op € 1 736 per maand, voor een koppel met twee kinderen op € 2 279 per maand^[17].

"Ongeveer een derde van de Brusselse bevolking leeft met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit aandeel is veel hoger dan in de rest van het land."

Figuur 3-1 toont aan dat het Brussels Gewest het gewest is met het hoogste aandeel van de bevolking dat moet rondkomen met een inkomen onder de armoederisicogrens, met een armoederisico tussen 26,7 % en 35,1 %, wat significant^[18] hoger is dan in Vlaanderen en Wallonië^[19].

Figuur 3-1: Aandeel van de bevolking met een inkomen onder de armoederisicogrens, België en de gewesten, inkomens 2013 (NAPind)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Quality Report Belgian SILC 2014

Bij de interpretatie van dit cijfer is het belangrijk in herinnering te brengen dat bepaalde bevolkingsgroepen die in grote armoede leven niet opgenomen zijn in deze EU-SILC enquête (zie inleiding). In 2010 voerde het HIVA (Schockaert et al., 2012) een enquête uit naar de levensomstandigheden van de zogenaamd "verborgen armen", in dit geval meer bepaald daklozen en mensen zonder papieren. Dit onderzoek toonde aan dat de grote meerderheid van de dak- en thuislozen (72 %) en de mensen zonder wettige verblijfsvergunning (96 %) onder de armoedegrens leeft en in de meeste gevallen er zelfs ver onder^[20].

Het armoederisico is enkel gebaseerd op het inkomen van de huishoudens en houdt geen rekening met andere elementen die de feitelijke levensstandaard beïnvloeden (Defeyt & Guio, 2011). Eenzelfde inkomen impliceert immers niet noodzakelijk eenzelfde levensstandaard. Deze laatste zal variëren naargelang de specifieke situatie van een persoon (gezinssamenstelling, huurder of eigenaar, leeftijd van de kinderen, socio-economisch statuut, woonplaats, enz.) en de uitgaven die hiermee gepaard gaan. Werken met een "**budgetstandaard**"^[21] laat wel toe om rekening te houden met de noodzakelijke uitgaven van de huishoudens. Hiermee wordt het budget bepaald dat specifieke huishoudens minimaal nodig hebben om op een menswaardige manier te kunnen participeren aan de maatschappij in een gegeven context. Daar waar de armoederisicogrens betrekking heeft op het *beschikbare* inkomen, refereert de budgetstandaard dus naar het noodzakelijke inkomen waarover een huishouden moet beschikken, rekening houdend met de persoonskenmerken en de *noodzakelijke* uitgaven in een bepaalde context. De budgetstandaarden liggen hoger in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, voornamelijk als gevolg van een zwaarder doorwegende huisvestingskost (Storms, 2012). Er werden echter

[16] Bron: Nationale Bank van België, Belgostat; Bruto Binnenlands Product per inwoner, tegen lopende prijzen.

[17] Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, EU-SILC 2014

[18] De term 'significant' wordt in de statistische betekenis gebruikt.

[19] Het armoederisicopercentage ligt in Vlaanderen tussen 9,7 % en 12,5 %, in Wallonië tussen 15,0 % en 21,6 % en in België tussen 14,2 % en 16,8 %.

[20] Deze huishoudens kennen daarenboven een grote armoedeintensiteit (poverty gap). Deze indicator meet hoe ver het inkomen van de bevolkingsgroep met een armoederisico verwijderd is van de armoederisicogrens.

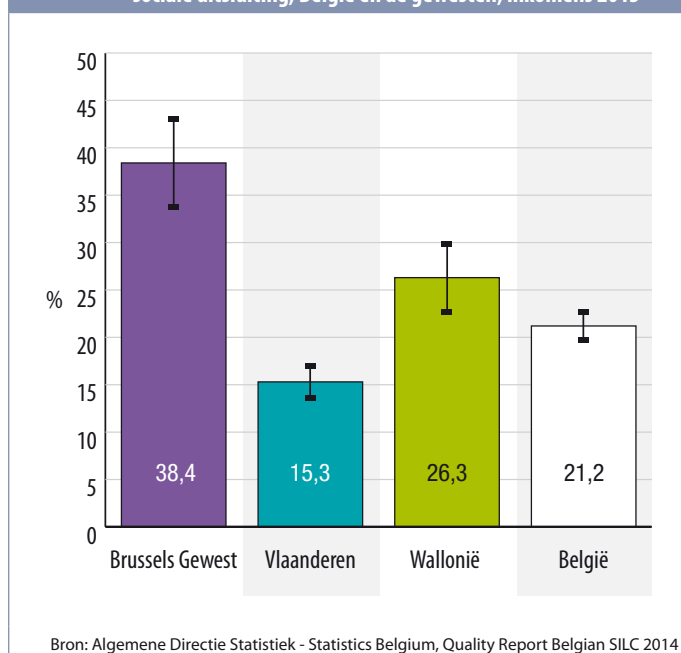
[21] Zie o.a. Storms & Van den Bosch (2009 & 2010).

nog geen armoede-indicatoren berekend op basis van deze budgetstandaard.

In het kader van de Europa 2020-strategie werd een samengestelde indicator ontwikkeld, die naast het inkomen ook andere dimensies van armoede in rekening brengt. Het zogenaamde **'risico op armoede of sociale uitsluiting'** (At Risk of Poverty or Social Exclusion, AROPE) meet het aandeel personen dat voldoet aan minstens één van volgende voorwaarden: (1) leeft in een gezin met een beschikbaar inkomen onder de nationale armoederisicogrens; (2) is tussen 0 en 59 jaar en leeft in een gezin met een zeer lage werkintensiteit (Low Work Intensity, LWI)^[22] en (3) kent ernstig materiële deprivatie (Severe Material Deprivation, SMD)^[23].

In het Brussels Gewest ligt het aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 33,8 % en 43,0 %, wat eveneens significant hoger is dan in de twee andere gewesten^[24] (figuur 3-2).

Figuur 3-2: Aandeel van de bevolking met een risico op armoede of sociale uitsluiting, België en de gewesten, inkomens 2013

3.2 Inkomens en inkomensbronnen

3.2.1 BELASTBAAR INKOMEN

De statistieken van de fiscale inkomens geven ons een beeld van het belastbaar inkomen van de Brusselaars. Na een lichte daling tussen 2009 en 2010 kenden alle grote Belgische steden een stijging van het **mediaan inkomen** per aangifte tussen 2010 en 2011. Deze stijging zette zich verder door tussen 2011 en 2012. Deze stijging kan echter voor een deel te wijten zijn aan een (statistische) reeksbreuk, als gevolg van het feit dat in dat jaar bepaalde inkomens uit roerend goed uitzonderlijk mee opgenomen werden in de fiscale statistieken. Het is over het algemeen aangewezen om de evoluties van de indicatoren die gebaseerd zijn op fiscale gegevens met de nodige voorzichtigheid te interpreteren. Deze worden immers sterk beïnvloed door aanpassingen in de fiscale wetgeving en de aangiftes die opgenomen worden in de statistieken (het aantal aangiftes dat geregistreerd wordt kan sterk verschillen). Daarenboven is de evolutie van de inkomens zoals weergegeven in figuur 3-3 ook afhankelijk van de inflatie en dus niet noodzakelijk de weerspiegeling van een reële stijging van de inkomens aan constante prijzen.

Het **mediaan inkomen per aangifte** ligt iets hoger in het Brussels Gewest dan in Liège en Charleroi, maar lager dan in Antwerpen en Gent (figuur 3-3, p. 19).

Voor heel België ligt het **mediaan inkomen per aangifte** lager dan het **gemiddeld inkomen per aangifte**, dit als gevolg van de zeer hoge inkomens die zich aan het uiteinde van de inkomensverdeling bevinden^[25]. Het verschil tussen het **mediaan** en het **gemiddeld inkomen** is groter in het Brussels Gewest dan in de andere grote Belgische steden (tabel 3-1, p. 19), wat kan wijzen op een grotere ongelijkheid in het Brussels Gewest (zie sectie 3.2.2).

Het **gemiddeld inkomen per inwoner** is vanzelfsprekend lager dan het **gemiddeld inkomen per aangifte**, als gevolg van het feit dat niet alle personen een fiscale aangifte indienen (bijvoorbeeld kinderen of personen wiens wettelijke partner een gemeenschappelijke aangifte indient).

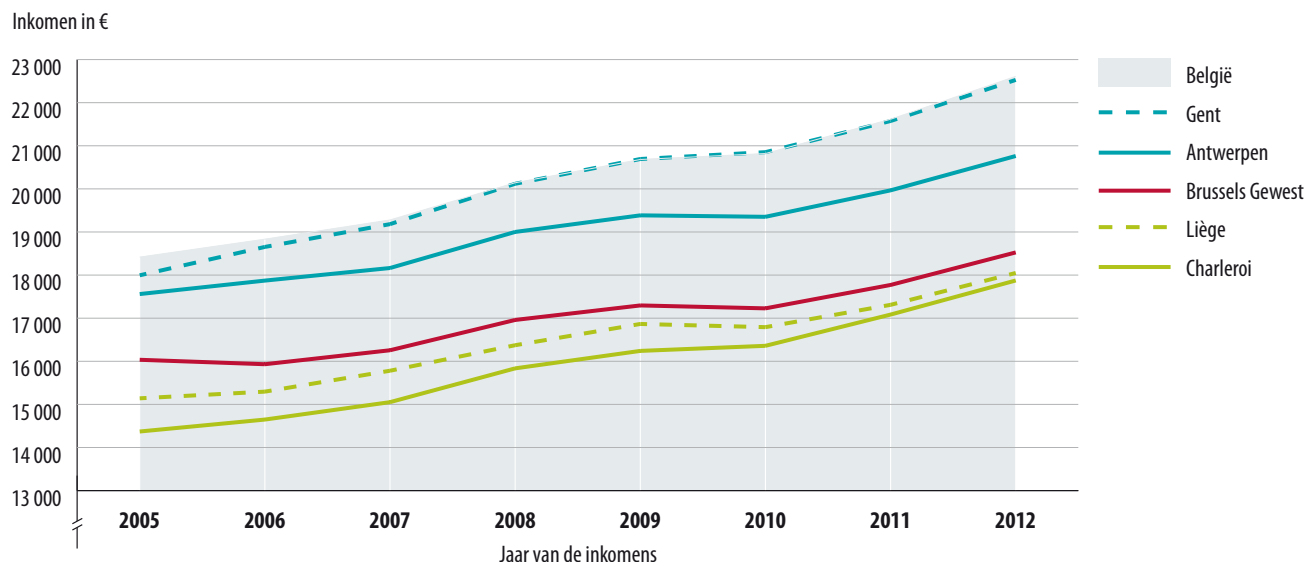
Belangrijk voor de interpretatie van deze fiscale gegevens is het feit dat sommige zeer lage inkomens niet belastbaar zijn en dus niet opgenomen zijn in de fiscale gegevens. Zo zijn verschillende sociale uitkeringen vrijgesteld van belastingen en dus niet opgenomen in het belastbaar inkomen. Dit is, onder andere, het geval voor het (equivalent) leefloon en het kindergeld. Anderzijds zijn ook de hoge inkomens van bijvoorbeeld diplomaten of Europese ambtenaren niet opgenomen in de fiscale gegevens. Merk tenslotte ook op dat de inkomens uit onroerend goed onderschat worden in de fiscale inkomens. Dit is eveneens het geval voor de roerende goederen, met uitzondering van het jaar 2012 waar deze laatste gedeeltelijk in rekening werden gebracht.

[25] De extreem hoge inkomens die zich aan het einde van de inkomensverdeling bevinden trekken het **gemiddeld inkomen per aangifte** naar omhoog, maar hebben geen invloed op het **mediaan inkomen per aangifte**.

[22] Een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar, exclusief studenten) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd effectief werkten.

[23] Een persoon is ernstig materieel gedepriveerd wanneer hij/zij minstens drie van een lijst van negen items moet missen/niet heeft/niet kan doen omwille van financiële redenen: onverwachte uitgaven, om de twee dagen vlees, vis of een proteïnerijk alternatief eten, de woning degelijk verwarmen, éénmaal per jaar één week vakantie buitenshuis nemen, een eigen wagen hebben, een televisie hebben, een telefoon bezitten, een wasmachine hebben, hypothecaire lening, huur of andere courante rekeningen op tijd betalen (Bron: Eurostat en Task force duurzame ontwikkeling van het Federaal Planbureau).

[24] Het aandeel van de bevolking met een "risico op armoede of sociale uitsluiting" ligt in Vlaanderen tussen 13,4 % en 17,4 %, in Wallonië tussen 20,9 % en 27,5 % en in België tussen 19,2 % en 22,4 %.

Figuur 3-3: Mediaan inkomen per aangifte in € per jaar, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2005-2012

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale statistieken

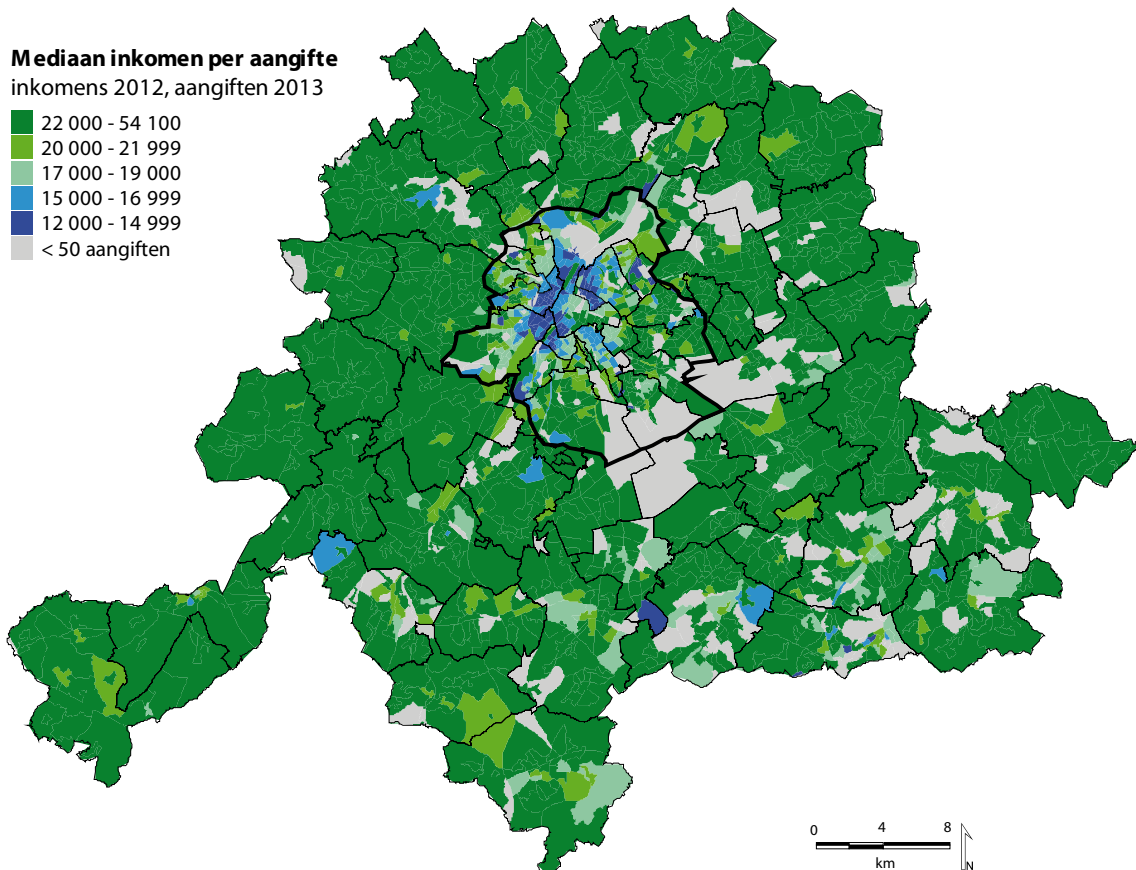
Tabel 3-1: Het gemiddeld netto belastbaar inkomen (per aangifte en per inwoner) en het mediaan netto belastbaar inkomen (per aangifte) in € per jaar, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012

	Gemiddeld inkomen per aangifte (a)	Mediaan inkomen per aangifte (b)	Vershil tussen (a) en (b) in %	Gemiddeld inkomen per inwoner
Brussels Gewest	26 463 €	18 526 €	42,8 %	13 312 €
Antwerpen	26 653 €	20 763 €	28,4 %	14 834 €
Gent	29 252 €	22 528 €	29,8 %	17 189 €
Liège	23 898 €	18 049 €	32,4 %	13 921 €
Charleroi	22 630 €	17 875 €	26,6 %	12 497 €
België	30 012 €	22 610 €	32,7 %	16 651 €

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Kaart 3-1: Mediaan inkomen per aangifte, per statistische sector, stadsgewest Brussel, inkomens 2012**Mediaan inkomen per aangifte**
inkomens 2012, aangiften 2013

- 22 000 - 54 100
- 20 000 - 21 999
- 17 000 - 19 000
- 15 000 - 16 999
- 12 000 - 14 999
- < 50 aangiften

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013; afbakening stadsgewest: Van Hecke et al. (2007)
Cartografie: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Het gemiddeld en mediaan inkomen per aangifte ligt lager in Brussel dan in het hele land en de grote Vlaamse steden, maar hoger dan in de grote Waalse steden.”

Binnen het Brussels Gewest zelf varieert het mediaan inkomen per aangifte van € 14 579 in Sint-Joost-ten-Noode (dat hiermee het laagst mediaan inkomen van heel het land kent) tot € 24 822 in Sint-Pieters-Woluwe.

Kaart 3-1 (p. 20) geeft het mediaan inkomen per aangifte weer op het niveau van de statistische buurten, en dit voor het stadsgewest^[26] Brussel. We merken grote verschillen op voor wat het mediaan inkomen per aangifte betreft, zowel tussen de verschillende Brusselse buurten onderling als tussen het Brussels Gewest en haar omliggende gemeenten. De wijken met de laagste mediane inkomens bevinden zich hoofdzakelijk in het Brussels Gewest, grotendeels in de “arme sikkel”^[27].

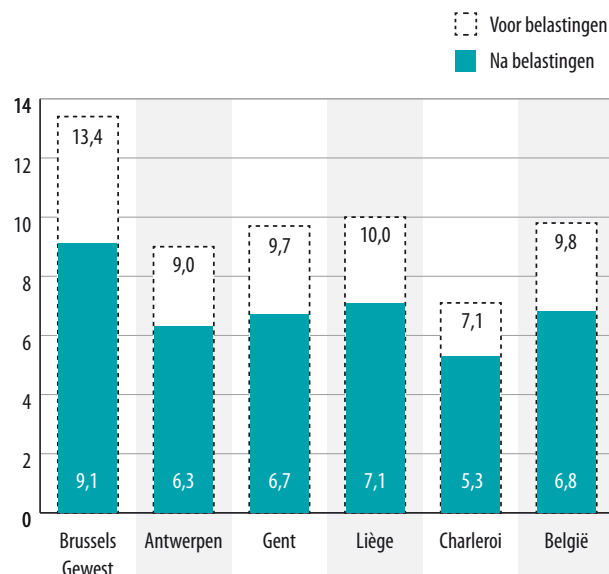
3.2.2 INKOMENSKLASSEN EN INKOMENSONGELIJKHEID

In vergelijking met het hele land (figuur 3-4) en de andere grote steden, telt het Brussels Gewest een groter aandeel aangiften in de laagste inkomensklassen.

De interdeciele ratio (D9/D1) meet de ongelijkheden tussen het laatste (D9) en het eerste deciel (D1) van de inkomensverdeling: het is de verhouding tussen de ondergrens van het laatste inkomensdeciel en de bovengrens van het eerste inkomensdeciel.

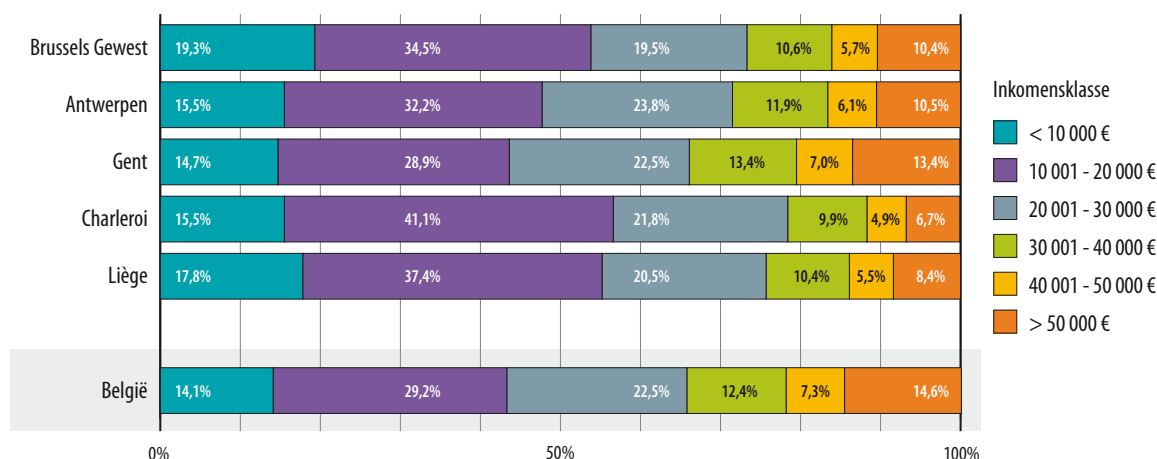
Voor het Brussels Gewest bedraagt de interdeciele ratio (na belasting) in 2012 9,1: de 10 % rijkste Brusselaars hebben met andere woorden een inkomen dat minstens 9,1 keer hoger ligt dan het inkomen van de 10 % armste Brusselaars (fiscale gegevens 2012, berekening Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse). Dit is hoger dan in de andere grote steden en ook hoger dan in het hele land^[28] (figuur 3-5).

Figuur 3-5: De interdeciele ratio, totaal netto-inkomen voor en na belastingen, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012

Bron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013

Figuur 3-4: Aandeel aangiften per inkomensklasse, België, Brussels Gewest en de grote steden, inkomens 2012

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[26] Een stadsgewest is een geografische term om het geheel van de dichtbebouwde stedelijke agglomeratie en haar omliggende gemeenten (de banlieue) aan te duiden. De banlieue bestaat uit die gemeenten die sterk verbonden zijn met de stad. Ze wordt afgebakend door indicatoren die o.a. de school- en werkpandelen en de migraties weergeven (voor meer informatie zie: Van Hecke et al. (2007) *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*, FOD Economie, Brussel).

[27] De “arme sikkel” verwijst naar de armste wijken van het Brussels Gewest die een sikkelvormige zone vormen rond het stadscentrum (noord-westelijke kant).

[28] Gegevensbron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013

De Gini-coëfficiënt is een andere indicator van inkomensongelijkheid. In vergelijking met de interdeciele ratio die gebaseerd is op de extreme waarden, houdt de Gini-coëfficiënt rekening met de gehele inkomensverdeling. De Gini-coëfficiënt kan een waarde aannemen van 0 (perfecte gelijkheid) tot 1 (totale ongelijkheid).

Na belastingen bedroeg de Gini-coëfficiënt in 2012 0,4 in het Brussels Gewest, tegenover 0,37 in België. (vóór belastingen respectievelijk 0,47 en 0,43). In de andere grote steden bedroeg de Gini-coëfficiënt na belastingen 0,35 in Antwerpen, 0,36 in Gent, 0,35 in Luik en 0,32 in Charleroi^[29].

“De inkomensongelijkheden zijn groter in het Brussels Gewest dan in België en in de grote steden.”

Merk op dat de reële inkomensongelijkheden onderschat worden binnen de fiscale gegevens, aangezien de zeer lage inkomens en sommige heel hoge inkomens hier niet in opgenomen zijn (zie hoger). Beide categorieën zijn echter oververtegenwoordigd in het Brussels Gewest in vergelijking met de twee andere gewesten. Daarenboven worden de inkomsten uit roerende goederen in 2012 slechts gedeeltelijk in rekening gebracht en de inkomens uit onroerende goederen onderschat, wat een onderschatting van het aandeel van de rijkere bevolking in het totale inkomen als gevolg heeft. We kunnen dus stellen dat de reële inkomensongelijkheden (voor wat alle inkomens betreft) in het Brussels Gewest groter zijn dan hier weergegeven op basis van de fiscale inkomens.

3.2.3 INKOMENSBRONNEN

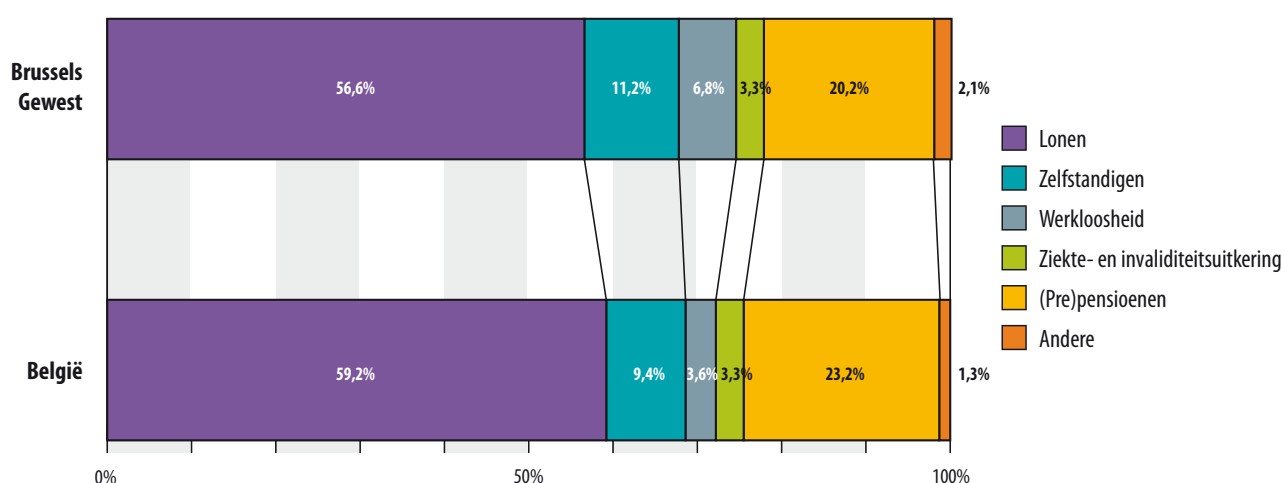
In het Brussels Gewest is 56,6 % van het totaal belastbaar inkomen afkomstig uit loonarbeid, wat minder is dan in het land (59,2 %). Het aandeel inkomens van zelfstandigen ligt daarentegen een beetje hoger in het Brussels Gewest^[30]. Het aandeel inkomens uit de werkloosheidsuitkering (6,8 %) ligt hoger in Brussel dan in het hele land (3,6 %). Het aandeel inkomens uit (brug)pensioenen ligt minder hoog in het Brussels Gewest (20,2 %) dan in heel België (23,2 %) (figuur 3-6).

3.3 Inkomens en uitkeringen uit de sociale zekerheid en sociale bijstand

De sociale zekerheid voorziet verschillende **vervangingsinkomens** voor mensen die geen inkomen verkrijgen uit arbeid (o.a. pensioenen, werkloosheidsuitkering, arbeidsongeschiktheids- en invaliditeitsuitkering). Om een beroep te kunnen doen op een dergelijk vervangingsinkomen moet men voldoende sociale bijdragen hebben betaald. Over het algemeen is het bedrag van de uitkering (gedeeltelijk) afhankelijk van het laatst verdiende loon.

Mensen die niet of slechts een korte periode gewerkt hebben en aldus onvoldoende rechten hebben opgebouwd en door de mazen van het beschermingsnet van de sociale zekerheid vallen, kunnen - onder bepaalde voorwaarden - een **bijstandsuitkering** aanvragen in de vorm van een (equivalent) leefloon van het OCMW of een inkomensgarantie voor ouderen (IGO).

Figuur 3-6: Aandeel aangiften naar inkomensbron, België en Brussels Gewest, inkomens 2012

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[29] Gegevensbron: Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Fiscale Statistieken 2013

[30] Merk echter op dat de inkomens van zelfstandigen sterk onderschat worden in de fiscale inkomens (Treutens, 2014).

3.3.1 HET BEDRAG VAN DE VERVANGINGSINKOMENS EN BIJSTANDSUITKERINGEN

Het aantal mensen dat afhankelijk is van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering is een indicator voor het aantal mensen dat met een beperkt inkomen moet leven (zie paragraaf 3.3.2). De minimumbedragen van deze vervangingsinkomens en bijstandsuitkeringen, weergegeven in tabel 3-2, liggen immers onder de *armoederisicogrens*, met uitzondering van de pensioenen (voor een alleenstaande) en de uitkering voor arbeidsongeschiktheid (afhankelijk van de gezinssituatie). In tabel 3-2 worden de bedragen die boven de *armoederisicogrens* liggen in het vet weergegeven.

In het algemeen is de minimuminkomensbescherming minder doeltreffend voor huishoudens met kinderen dan voor alleenstaanden. De verhoging van de uitkering (*leefloon*, *werkloosheid*, enz.) ter compensatie van personen ten laste, is immers te klein (of ontbreekt) om de kosten van een bijkomende volwassene te dekken.

Sinds 2005 is de automatische koppeling van de sociale uitkeringen en vervangingsinkomens aan de welvaartsstijging (aanvullend aan de zogenaamde koopkrachtvastheid via een automatische indexering via de *gezondheidsindex*) in België wettelijk verankerd^[31]. Deze regelmatige aanpassingen van de bedragen van de sociale uitkeringen zijn echter onvoldoende om de *armoederisicogrens* te overstijgen en dit geldt in het bijzonder voor het (equivalent) leefloon.

Bovendien is het mechanisme van welvaartsvastheid niet van toepassing op de kinderbijslagen (enkel de automatische indexering via de *gezondheidsindex* is van toepassing). Dit maakt dat noch de basisbedragen noch de sociale toelagen aangepast worden aan de stijgende levenskosten (Steunpunt tot bestrijding van armoede, 2013; Cantillon et al., 2013). Het beschermend effect van de kinderbijslag neemt bovendien af naarmate de kinderen ouder worden: zo houden de leeftijdstoelagen geen gelijke tred met de toenemende kosten van kinderen naarmate ze ouder worden (Storms & Van den Bosch, 2009).

“De minimumbedragen van verschillende vervangingsinkomens en van de bijstandsuitkeringen liggen onder de armoederisicogrens. Ze bieden bijgevolg onvoldoende bescherming tegen armoede.”

Tabel 3-2: Armoederisicogrens en het bedrag van de minimumuitkeringen in België (in € per maand) op 01/09/2015

	Alleenstaande	Samenwonende	Koppel met 2 kinderen (1)	Eénoudergezin met 2 kinderen
Armoederisicogrens (EU-SILC 2014, inkomens 2013)	1 085 €	813 €	2 279 €	1 736 €
Leefloon (OCMW)	833,7 €	555,8 €	1 111,6 €	1 111,6 €
Gewaarborgde kinderbijslag (voor 2 kinderen < 6 jaar) (2)			336,4 €	336,4 €
Inschakelingsuitkering RVA (ouder dan 21 jaar)	834,3 €	433,9 € 462,5 € (3)	1 127,6 €	1 127,6 €
Minimum werkloosheidsuitkering (4)	972,1 €	513,5 € 674,4 € (3)	1 157,5 €	1 157,5 €
Maximum inkomensvervangende tegemoetkoming gehandicapten (5)	834,1 €	556,1 €	1 112,2 €	1 112,2 €
Uitkering voor arbeidsongeschiktheid (6)	1 145,8 €	982,5 €	1 431,8 €	1 431,8 €
Minimum pensioen werknemers voor een volledige loopbaan	1 145,8 €		1 431,8 €	
Minimumpensioen zelfstandigen voor een volledige loopbaan	1 092,3 €		1 431,8 €	
Overlevingspensioen (werknemers)	1 127,8 €			
Overlevingspensioen (zelfstandigen)	1 089,5 €			
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)	1 031,9 €	687,9 €		
(1) In deze tabel wordt gesteld dat de partner van de persoon die de uitkering/het vervangingsinkomen ontvangt als gezinshoofd geen enkele vorm van inkomen heeft. (2) Bedragen sinds 01/07/2014 (3) Bevoorrecht samenwonend: het betreft een verhoging van de uitkering in het geval dat de partner eveneens een werkloosheidsuitkering ontvangt dat lager ligt dan een bepaald bedrag (4) De bedragen van de werkloosheidsuitkering zijn degressief en nemen dus af na verloop van tijd. De hier gepresenteerde bedragen betreffen de forfaitaire bedragen, over het algemeen na 49 maanden. (5) Men ontvangt niet noodzakelijk het maximumbedrag dat met de gezinssituatie overeenkomt. Om het bedrag te bepalen worden eerst de inkomsten van het huishouden onderzocht (6) Minimum bedrag van de 7de maand arbeidsongeschiktheid				
Bron: EU-SILC 2014, POD Maatschappelijke Integratie, FAMIFED (Federaal agentschap voor de kinderbijslag), Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening, Rijksdienst voor Pensioenen, FOD Sociale Zekerheid, Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering				

[31] Het mechanisme voor een aanpassing van de uitkeringen aan de welvaartsstijging werd voorzien in het Generatiepact met de wet van 23 december 2005. Het is de bedoeling om, in zekere mate, rekening te houden met het feit dat een indexering op basis van de *gezondheidsindex* niet voldoende is om de algemene welvaartsstijging te volgen die eerder de loonevolutie reflecteert en zo het algemene levensniveau van de bevolking (Federaal Planbureau, 2011).

3.3.2 HET AANTAL MENSEN MET EEN VERVANGINGSINKOMEN OF BIJSTANDSUITKERING

Tabel 3-3 geeft een overzicht van het aantal personen dat een beroep moet doen op een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, invaliditeitsuitkering) of een bijstandsuitkering (leefloon, equivalent leefloon, IGO, tegemoetkoming voor personen met een handicap). De pensioenen zijn niet opgenomen, aangezien het niet mogelijk is om de minimumpensioenen te onderscheiden.

Merk op dat de totalen in tabel 3-3 een lichte onderschatting zijn van het totaal aantal mensen dat een uitkering ontvangt. Het is namelijk mogelijk om verschillende uitkeringen te ontvangen (bijvoorbeeld een werkloosheidsuitkering in combinatie met een aanvullend leefloon), met mogelijke dubbelstellingen tot gevolg.

Ongeveer 18,1% van de Brusselse jongvolwassenen (18-24 jaar), 23,5% van de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 18,3% van de ouderen (65 jaar en ouder) ontving een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of bijstandsuitkering.

Tussen januari 2013 en januari 2014 stellen we een lichte stijging vast van het aantal uitkeringsgerechtigden bij de jongvolwassenen (+1,8%) en de actieve bevolking (+1,6%), en een meer uitgesproken stijging bij de 65-plussers (+6,7%).

Er zijn verschillende factoren die de evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kunnen verklaren, zoals conjuncturele schommelingen of veranderingen in de praktijk en de wetgeving. Zo kan de daling van het aantal jongeren met een werkloosheids- of inschakelingsuitkering deels toegeschreven worden aan de verstrenging van de toegangsvoorwaarden voor deze leeftijdsgroep. Deze strengere toegangsvoorwaarden kunnen dan weer bijdragen tot een toename van het aantal leefloongerechtigden.

Deze evolutie is niet zichtbaar in tabel 3-3^[33], maar de jaarlijkse evolutie van het gemiddeld aantal uitkeringsgerechtigde werklozen (ongeacht de leeftijd) toont de laatste jaren een dalende trend (figuur 3-7). Deze daling kan gedeeltelijk verklaard worden door een toename van de tewerkstelling, maar is eveneens het gevolg van de verstrenging van de toegang tot en het behoud van de werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (zie hoofdstuk 4). De evolutie van het aantal (equivalent) leefloongerechtigden wordt toegelicht in sectie 3.3.3.

“Meer dan een vijfde van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar ontvangt een vervangingsinkomen of een bijstandsuitkering.”

Tabel 3-3: Aantal personen dat een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ontvangt, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2013 en 2014*

	Aantal 2014	% van de bevolking 2014	Aantal 2013	Evolutie 2013-2014
Jongvolwassenen (18-24 jaar): totale bevolking	102 431	100 %	102 901	- 0,5 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	10 811	10,6 %	10 168	+ 6,3 %
Werkloosheids- en inschakelingsuitkering	7 116	6,9 %	7 409	- 4,0 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	508	0,5 %	522	- 2,7 %
Invaliditeitsuitkering	115	0,1 %	129	NP**
Totaal aantal 18-24 jaar met een uitkering	18 550	18,1 %	18 228	+ 1,8 %
Bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar): totale bevolking	744 442	100 %	740 144	+ 0,6 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	36 142	4,9 %	35 905	+ 0,7 %
Werkloosheidsuitkering	96 320	12,9 %	95 479	+ 0,9 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	13 432	1,8 %	13 626	- 1,4 %
Invaliditeitsuitkering	28 786	3,9 %	26 986	+ 6,7 %
Totaal aantal 18-64 jaar met een uitkering	174 680	23,5 %	171 996	+ 1,6 %
Ouderen (65 jaar en +): totale bevolking	154 528	100 %	154 184	+ 0,2 %
Inkomensgarantie voor ouderen (IGO) ^[32]	16 532	10,7 %	15 205	+ 8,7 %
OCMW: leefloon + equivalent leefloon	1 382	0,9 %	1 462	- 5,5 %
Tegemoetkoming voor personen met een handicap	10 309	6,7 %	9 780	+ 5,4 %
Invaliditeitsuitkering	76	0,05 %	71	NP**
Totaal aantal 65 jaar en + met een uitkering	28 299	18,3 %	26 518	+ 6,7 %

Bron: FOD Sociale Zekerheid; POD Maatschappelijke Integratie; Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening; Rijksdienst voor Pensioenen; Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

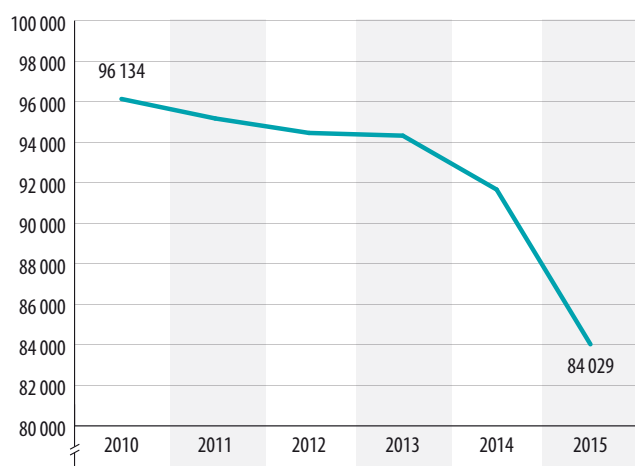
* gegevens op 1 januari met uitzondering van de gegevens over het aantal personen met een invaliditeitsuitkering berekend op 30 juni van het betreffende jaar

** NP = niet pertinent (als gevolg van zeer kleine aantallen)

[32] Het Gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB) is sinds 2001 vervangen door de Inkomensgarantie voor ouderen (IGO). Degenen die vóór 2001 genoten van het GIB kunnen ervan blijven genieten indien dit voordeliger is dan de nieuwe uitkering. De cijfers die in deze Welzijnsbarometer gepresenteerd worden omvatten het totaal aantal gerechtigden (GIB én IGO).

[33] Tabel 3-3 vergelijkt de situatie op 1 januari 2014 met 1 januari 2013. Het gaat dus om een vergelijking tussen twee specifieke momentopnames die sterk beïnvloed kunnen worden door punctuele elementen of specifieke omstandigheden.

Figuur 3-7: Evolutie van het aantal personen met werkloosheids-uitkeringen (jaarlijks gemiddelde), Brussels Gewest, 2010-2015

Bron: Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening

Nota: Voor het jaar 2015 werd het gemiddelde berekend voor de maanden januari tot juni.

Merk tenslotte op dat het aantal arbeidsongeschikten in het Brussels Gewest (net als elders in België) sterk toeneemt: van 24 075 arbeidsongeschikten in juni 2010 tot 28 862 in juni 2014 (+19,9 %) ^[34].

3.3.3 OCMW-STEUN

Recht op maatschappelijke integratie en hulp

Het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) is van toepassing sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het Recht op het Bestaansminimum. De RMI-wet geeft de OCMW's een opdracht

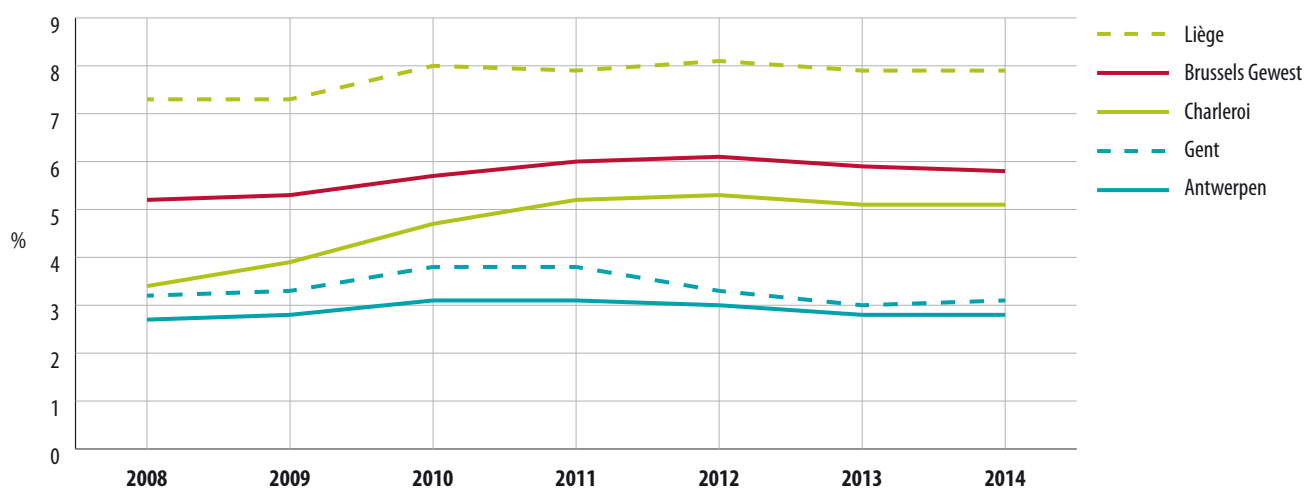
die verder reikt dan het louter verstrekken van financiële bijstand: er wordt gestreefd naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (o.a. via artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI). Met het oog op het bevorderen van de autonomie wordt, in de mate van het mogelijke, prioriteit gegeven aan de toegang tot werk. Om een beroep te kunnen doen op het RMI (eender welke vorm), moet voldaan worden aan verschillende voorwaarden, hoofdzakelijk op het vlak van het ontbreken van bestaansmiddelen, uitputting van sociale rechten, maar ook in termen van bereidwilligheid om te werken, nationaliteit, verblijfplaats en leeftijd.

Personen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het *Recht op Maatschappelijke Hulp* (RMH). Deze hulp kan verschillende vormen aannemen (hulp in natura, financiële hulp, begeleiding, ...). De belangrijkste elementen zijn: financiële hulp (equivalent aan het leefloon), tewerkstelling (voor de personen die legaal in het land verblijven, hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen of vreemdelingen met een verblijfsvergunning die niet in de bevolkingsregisters zijn ingeschreven) of dringende medische hulp (voor mensen zonder wettig verblijf). ^[35]

In januari 2014 deden 31 945 Brusselaars beroep op het *Recht op Maatschappelijke Integratie* (RMI) en 13 749 op het *Recht op Maatschappelijke Hulp* (RMH). De overgrote meerderheid (94,8 %) van deze gerechtigden is tussen 18 en 64 jaar oud. Zij vertegenwoordigen 5,8 % van de totale bevolking tussen 18 en 64 jaar. Dit aandeel ligt hoger dan in de andere grote Belgische steden, met uitzondering van Liège (7,9 %). Het aandeel nam lichtjes toe tussen 2008 en 2014 in het Brussels Gewest, net als in Liège en Charleroi (figuur 3-8).

Het aandeel RMI- en RMH-gerechtigden ligt in het Brussels Gewest ongeveer dubbel zo hoog bij de jongvolwassenen dan bij de hele bevolking op actieve leeftijd (niet geïllustreerd).

Figuur 3-8: Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het RMI en RMH, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2008-2014

Bron: POD Maatschappelijke Integratie; gegevens op 27/03/2015; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2008-2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[34] Bron: Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering.

[35] Bron: www.ocmw-info-cpas.be en www.mi-is.be

Het leefloon en het equivalent leefloon

Het leefloon is één van de vormen van hulpverlening dat het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) kan aannemen, daar waar het equivalent leefloon onder het Recht op Maatschappelijke Hulp (RMH) valt.

In januari 2014^[36] ontvingen 29 833 Brusselaars een leefloon en 7 811 Brusselaars (niet-ingeschreven in het bevolkingsregister) een equivalent leefloon. Dit geeft een totaal van 37 644 gerechtigden^[37].

Als we enkel de bevolking op actieve leeftijd in rekening brengen – die de overgrote meerderheid (96,0 %) van de (equivalent) leefloongerechtigden uitmaken – ontving 4,9 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar een leefloon of equivalent leefloon. Dit aandeel ligt hoger dan in Vlaanderen en Wallonië en de grote Vlaamse steden; het is daarentegen vergelijkbaar met het aandeel

in Charleroi en lager dan in Liège waar het aandeel uitzonderlijk hoog ligt (7,2 %) (tabel 3-4).

In het algemeen steeg het aantal leefloongerechtigden in België bijzonder sterk tussen 2009 en 2010 als gevolg van de moeilijke sociaaleconomische context die toegeschreven kan worden aan de economische en financiële crisis. De verslechtering van de arbeidsmarktsituatie trof voornamelijk de werknemers die zich in een preciaire situatie bevonden (uitzendkrachten, deeltijdsen, contracten bepaalde duur, ...). Merk echter op dat in de periode voor de economische crisis, de economische groei niet heeft kunnen verhinderen dat het aantal leefloongerechtigden structureel toenam. Na een relatieve stagnering in 2011 en 2012, nam het aantal leefloongerechtigden opnieuw toe vanaf 2013. Naast de economische conjunctuur zijn er nog andere elementen die de stijging van het aantal leefloongerechtigden kunnen verklaren: de toenemende kwetsbaarheid van bepaalde bevolkingsgroepen, de doorstroom van gesanctioneerde

Tabel 3-4: Aantal en aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, België, de gewesten en de grote steden, januari 2014

	Aantal gerechtigden (18-64 jaar)			Aandeel in de bevolking (18-64 jaar)		
	Leefloon	Equivalent leefloon	Leefloon + equivalent	Leefloon	Equivalent leefloon ^[38]	Leefloon + equivalent
Brussels Gewest	28 760	7 382	36 142	3,9 %	1,0 %	4,9 %
Antwerpen	4 354	1 652	6 006	1,4 %	0,5 %	1,9 %
Gent	3 544	745	4 289	2,2 %	0,5 %	2,7 %
Charleroi	5 264	477	5 741	4,3 %	0,4 %	4,6 %
Liège	7 295	6 022	13 317	5,8 %	1,4 %	7,2 %
Wallonië	46 625	5 003	51 628	2,1 %	0,2 %	2,3 %
Vlaanderen	24 009	1 706	25 715	0,6 %	0,2 %	0,8 %
België	99 394	18 407	117 801	1,4 %	0,3 %	1,7 %

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 27/03/2015; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Tabel 3-5: Evolutie van het aantal gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon en het jaarlijks groeipercentage, Brussels Gewest, januari 2008-2014

	Absoluut aantal (equivalent) leefloongerechtigden						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Leefloon + equivalent leefloon	27 884	29 034	32 724	35 482	36 684	35 905	36 142
Equivalent leefloon	6 024	6 052	7 409	9 790	10 613	8 819	7 382
Leefloon	21 860	22 982	25 315	25 692	26 071	27 086	28 760
	Jaarlijks groeipercentage						
Leefloon + equivalent leefloon		4,1 %	12,7 %	8,4 %	3,4 %	-2,1 %	0,7 %
Equivalent leefloon		0,5 %	22,4 %	32,1 %	8,4 %	-16,9 %	-16,3 %
Leefloon		5,1 %	10,2 %	1,5 %	1,5 %	3,9 %	6,2 %

Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 27/03/2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“4,9 % van de Brusselse bevolking tussen 18 en 64 jaar is afhankelijk van een inkomen van het OCMW. Het aandeel ligt hiermee bijna drie keer zo hoog als voor heel België.”

[36] Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 27/03/2015. Merk op dat de cijfers van de POD Maatschappelijke Integratie regelmatig aangepast worden, de meest recente cijfers kunnen dus licht verschillen met cijfers die eerder opgezocht werden.

[37] Eventuele echtgenoten of levenspartners van (equivalent) leefloongerechtigden met kinderen ten laste (dus gerechtigden met het statuut van gezinshoofd) worden niet geteld in de (equivalent) leefloonstatistieken. Wanneer de gerechtigde het statuut krijgt van gezinshoofd, ontvangt zijn/haar echtgeno(o)t(e) wanneer die eveneens niet over eigen inkomensbronnen beschikt, geen leefloon meer als samenwonende. De twee dossiers worden samengevoegd in één dossier op naam van het gezinshoofd.

[38] Deze berekening van het aandeel gerechtigden op een equivalent leefloon is niet helemaal exact. De noemer wordt namelijk berekend op basis van de bevolkingscijfers van het Rijksregister, terwijl de meerderheid van de gerechtigden op een equivalent leefloon niet opgenomen zijn in dit Rijksregister. Het betreft dus een schatting.

werklozen naar het OCMW^[39], enz. (POD Maatschappelijke Integratie, 2014c). Meer recent, sinds januari 2015, heeft ook de beëindiging van het recht op een inschakelingsuitkering (beperkt tot drie jaar) - een maatregel die past binnen de trend van een verstrenging van de toegang tot en het behoud van werkloosheidsuitkering - een impact op de toename van het aantal leefloongerechtigden.

Het aantal gerechtigden op respectievelijk het leefloon en het equivalent leefloon evolueert erg verschillend (tabel 3-5, p. 25). Van 2008 tot 2012 steeg het aantal gerechtigden in beide categorieën in het Brussels Gewest, weliswaar met een sterk verschillend groeipercentage. In 2013 en 2014 doet zich, in tegenstelling tot het aantal leefloongerechtigden dat blijft stijgen (3,9 % in 2013 en 6,2 % in 2014), een sterke daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden voor (-16,9 % in 2013 en -16,3 % in 2014). Deze daling van het aantal equivalent leefloongerechtigden geldt voor heel België en wordt voor een groot deel verklaard door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. De daling van het aantal asielaanvragers en vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister zorgt zo voor een daling van het aantal potentieel gerechtigden op een equivalent leefloon (POD Maatschappelijke Integratie, 2014c).

Figuur 3-9 toont dat het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden steeg tussen 2008 en 2010 en dat dit aandeel sindsdien schommelt rond de 5 %.

Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: in januari 2014 bedraagt het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden (18-64 jaar) 8,5 % in Sint-Joost-ten-Node, en 1,1 % in Sint-Pieters-Woluwe (figuur 3-9).

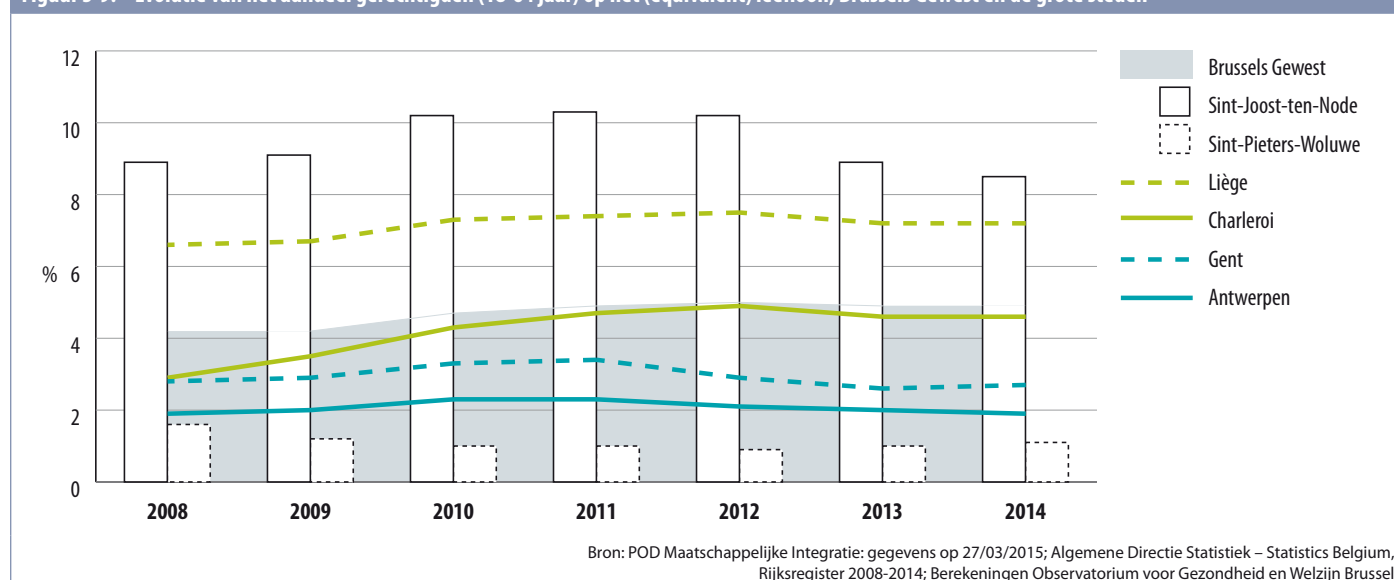
Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt opvallend hoog bij de jongvolwassenen in vergelijking met de andere leeftijdsklassen (figuur 3-10, p. 27), met een aandeel dat dubbel zo hoog ligt als bij de totale bevolking op actieve leeftijd in het Brussels Gewest.

Het aandeel van de jongeren tussen 18 en 24 jaar onder de (equivalent) leefloongerechtigden steeg van 22,0 % in januari 2003 tot 28,7 % in januari 2014. Deze sterke stijging is deels te wijten aan de sterke stijging van het aantal studenten met een leefloon. Sinds de invoering van de wet van het Recht op Maatschappelijke Integratie (RMI) in 2002, hebben ook studenten die geen eigen bron van inkomsten hebben recht op een leefloon (voorheen was daar geen wettelijk kader voor).

In januari 2014 maken de voltijds studenten (4 027 studenten) iets meer dan een derde (37,2 %) uit van de jongvolwassenen (equivalent) leefloontrekkers tussen 18 en 24 jaar in het Brussels Gewest. Dit aandeel bedraagt 37,8 % in Liège, 35,0 % in Gent, 21,7 % in Charleroi, en 11,8 % in Antwerpen^[40].

“De sterke stijging van het aandeel jongeren onder de (equivalent) leefloongerechtigden is deels te wijten aan de sterke stijging van het aantal studenten met een leefloon. In het Brussels Gewest gaat het in januari 2014 om 4 027 studenten.”

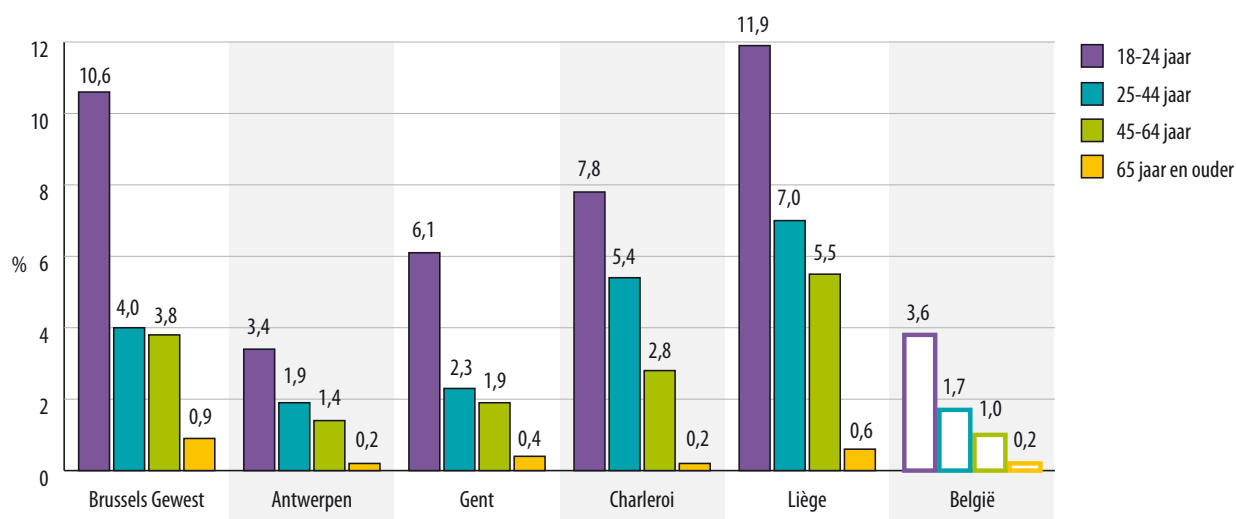
Figuur 3-9: Evolutie van het aandeel gerechtigden (18-64 jaar) op het (equivalent) leefloon, Brussels Gewest en de grote steden

[39] Een studie van de POD Maatschappelijke Integratie (2014b), gebaseerd op gegevens van 2007 tot 2011, wees uit dat ongeveer één op vijf van de geschorste werklozen zich richt tot het OCMW in het jaar dat volgt op de sanctie.

[40] Bron : POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 27/03/2015 ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 3-10: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de bevolking, naar leeftijd, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2014

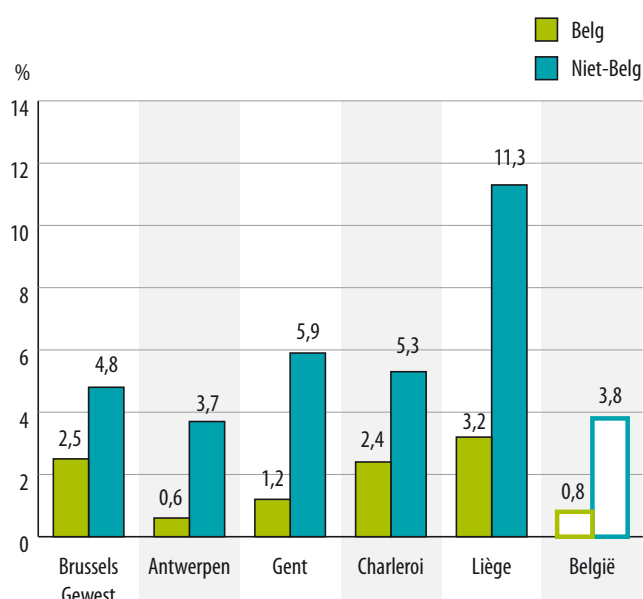
Bron: POD Maatschappelijke Integratie: gegevens op 27/03/2015; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon ligt systematisch hoger bij de jongvolwassenen ten opzichte van de andere leeftijdscategorieën. In het Brussels Gewest heeft 10,6 % van de jongeren tussen 18 en 24 jaar recht op een (equivalent) leefloon.”

Meer dan een derde (38,3 %) van het totaal aantal (equivalent) leefloongerechtigden is alleenstaand, een derde (33,6 %) is samenwonend en iets meer dan een kwart (28,1 %) heeft personen ten laste.

Het aandeel gerechtigden op het leefloon of het equivalent leefloon (3,2 % - alle leeftijden mee in rekening gebracht)^[41] ligt in januari 2014 iets hoger bij de Brusselse vrouwen (3,4 %) dan bij de mannen (3,0 %). Het aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon varieert ook sterk naar nationaliteit (figuur 3-11): het percentage ligt lager voor de Belgische Brusselaars (2,5 %) en opmerkelijk hoger voor de buitenlandse Brusselaars (4,8 %). Dit verschil tussen Belgen en niet-Belgen zien we in alle Belgische grootsteden.

Figuur 3-11: Aandeel gerechtigden op het (equivalent) leefloon in de Belgische en niet-Belgische bevolking, België, Brussels Gewest en de grote steden, januari 2014

Bron: POD Maatschappelijke Integratie: gegevens op 30/03/2015; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

“Het aandeel (equivalent) leefloongerechtigden ligt hoger bij niet-Belgen en een beetje hoger bij vrouwen.”

[41] Merk op dat deze gegevens niet beschikbaar zijn per leeftijdscategorie en dus, in tegenstelling tot hierboven, niet berekend kunnen worden voor de bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) maar betrekking hebben op de totale bevolking.

3.4 Mensen met recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging

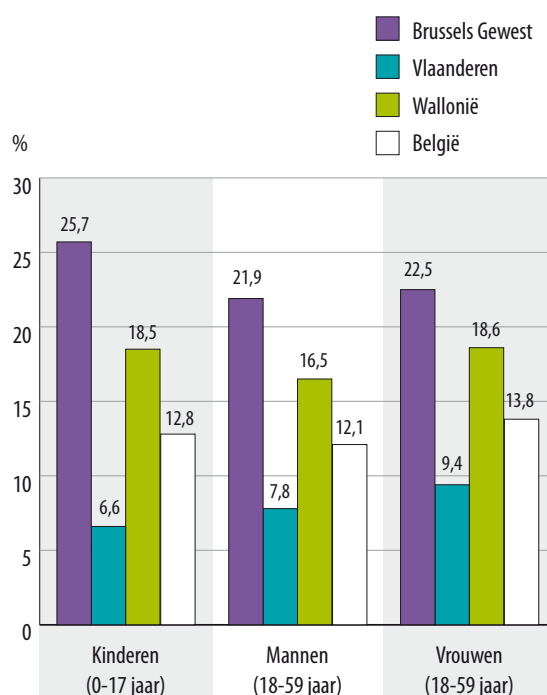
Het aantal rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV) kan gehanteerd worden als een indicator van het aantal mensen dat leeft in financieel moeilijke omstandigheden. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke sociale uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen moeten een vraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek.

In januari 2015 hebben 301 027 Brusselaars recht op een verhoogde tegemoetkoming (tabel 3-6), ofwel 19 687 personen meer dan in januari 2014. Zo heeft 25,6 % van de Brusselse bevolking recht op een verhoogde tegemoetkoming, als gerechtigde of als persoon ten laste (tegenover 24,2 % in 2014). Opgesplitst naar leeftijd zien we dat dit aandeel in 2015 33,3 % bedraagt bij de min 18-jarigen, 27,5 % bij de 18-24 jarigen, 21,1 % bij de 25-64 jarigen en 29,8 % bij de 65-plussers. In 2014 bedroegen deze aandelen respectievelijk 30,6 % (min 18-jarigen), 25,8 % (18-24 jaar), 19,9 % (25-64 jaar) en 30,0 % (65-plussers). We zien dus een stijging van het aandeel bij de kinderen en jongeren en de bevolking op actieve leeftijd.

3.5 Leven in een huishouden zonder inkomen uit arbeid

Geen werk hebben verhoogt het individuele risico op armoede, maar dit risico kan gecompenseerd worden wanneer andere leden van het huishouden wel een inkomen uit werk hebben. In het Brussels Gewest leeft meer dan één volwassene op vijf en één kind op vier in een huishouden zonder een inkomen uit arbeid (figuur 3-12). Dit aandeel ligt systematisch hoger dan in de rest van het land: een Brussels kind loopt vier keer meer risico om in deze situatie te verkeren dan een kind in Vlaanderen.

Figuur 3-12: Bevolking in een huishouden zonder inkomen uit arbeid, naar leeftijden en geslacht, België en de gewesten, 2014 (NAPIncl)

Bron: Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014

“Een vierde van de Brusselse kinderen leeft in een huishouden zonder inkomen uit werk.”

Tabel 3-6: Aantal en aandeel rechthebbenden op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging, per leeftijdscategorie, Brussels Gewest, januari 2015

Leeftijdsklasse	Aantal gerechtigden en personen ten laste			% rechthebbende en personen ten laste		
	Mannen	Vrouwen	Totaal	Mannen	Vrouwen	Totaal
0-17	45 879	43 437	89 317	33,5 %	33,2 %	33,3 %
18-24	13 609	14 702	28 311	27,2 %	27,8 %	27,5 %
25-64	62 121	74 965	137 087	19,2 %	23,0 %	21,1 %
≥ 65	16 387	29 925	46 312	26,4 %	32,1 %	29,8 %
Totaal	137 996	163 029	301 027	24,1 %	27,1 %	25,6 %

Bron: Kruispuntbank Sociale Zekerheid 2015; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2015; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

3.6 Overmatige schuldenlast

De Centrale voor kredieten aan particulieren van de Nationale Bank van België is één van de instrumenten die door de Belgische overheid is opgericht om overmatige schuldenlast bij gezinnen te bestrijden. De Centrale registreert sinds 2003 alle consumentenkredieten en hypothecaire kredieten die in België door natuurlijke personen om privéredenen worden afgesloten. De Centrale registreert eveneens de eventuele betalingsachterstanden die uit deze kredieten voortvloeien.

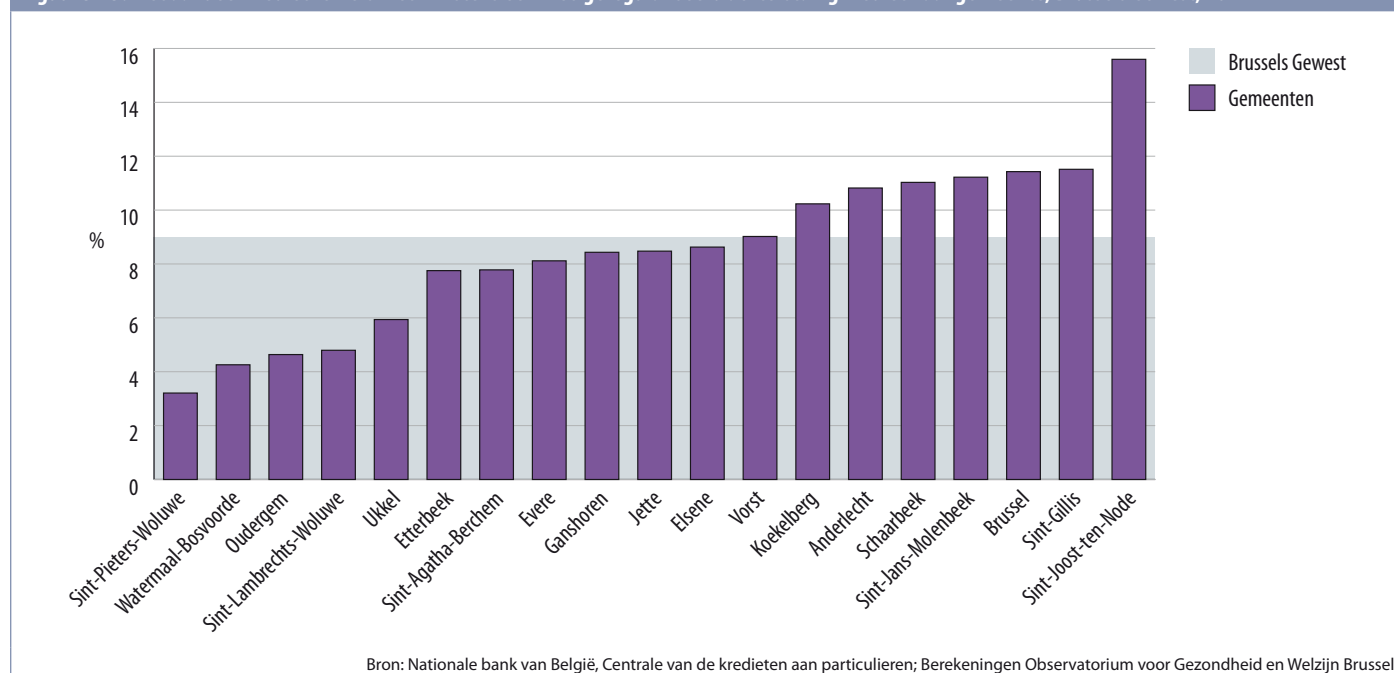
In het Brussels Gewest kampte in 2014 9,5 % van de personen die een consumentenkrediet aanging met een betalingsachterstand, tegenover 7,4 % in Wallonië en 4,0 % in Vlaanderen. Daarnaast ondervinden 2,1 % van de Brusselaars met een hypothecair krediet problemen met de terugbetaling, tegenover 2,4 % in Wallonië en 1,0 % in Vlaanderen (Nationale Bank van België, 2015).

Sinds het uitbreken van de economische crisis zijn er niet alleen meer consumenten die geconfronteerd worden met betalingsmoeilijkheden, ook de omvang van het gemiddeld achterstallig bedrag loopt op. Het gemiddeld achterstallig bedrag varieert sterk tussen de verschillende regio's, vooral bij de hypothecaire kredieten. In Brussel bedraagt de betalingsachterstand bij een hypothecair krediet in 2014 gemiddeld € 56 875, in Vlaanderen € 43 899 en in Wallonië slechts € 27 561. Dit kan grotendeels verklaard worden door het prijsverschil in de immobiële sector tussen de drie gewesten (Nationale Bank van België, 2015).

Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet in het totaal aantal kredietnemers varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 3-13). Het aandeel ligt veel hoger in gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut en varieert tussen 15,6 % in Sint-Joost-ten-Node en 3,2 % in Sint-Pieters-Woluwe.

Deze indicatoren omvatten enkel schulden inzake consumentenkredieten en hypothecaire leningen. Dat betekent dat andere soorten schulden zoals voor huur, gezondheidszorg, alimentatie, belastingen, energie en water niet worden geregistreerd.

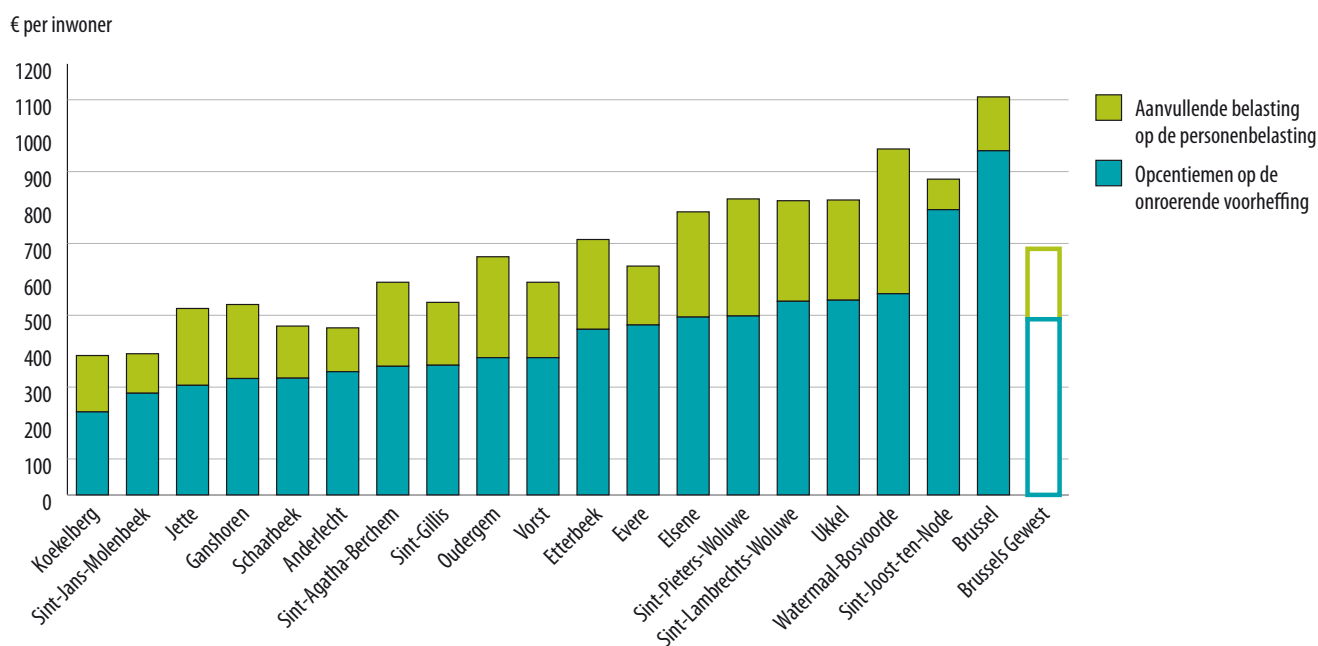
Figuur 3-13: Het aandeel kredietnemers met minstens één niet-geregulariseerd achterstallig krediet naar gemeente, Brussels Gewest, 2014

3.7 Gemeentelijke opbrengsten uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing

Er bestaan grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten inzake de opbrengsten uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing. In elke gemeente zijn de opbrengsten uit de opcentiemen op de onroerende voorheffing wel groter dan die uit de aanvullende belasting op de personenbelasting. Tussen 2013 en 2014 daalden de totale opbrengsten voor heel het Brussels Gewest wel met 1,1 % (+8,4 % voor de aanvullende belastingen op de personenbelasting en -4,5 % voor de opcentiemen op de onroerende voorheffing).

Figuur 3-14: Opbrengst per inwoner uit de aanvullende belasting op de personenbelasting en de opcentiemen op de onroerende voorheffing, per gemeente, Brussels Gewest, 2014

Bron: Bestuur Plaatselijke besturen, Ministerie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, 2014; Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Rijksregister 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

4. ARBEIDSMARKT

Het armoederisico is sterk gevoelig aan de onevenwichtigheden van de arbeidsmarkt. Een regelmatig en toereikend inkomen uit werk vormt immers een belangrijke bescherming tegen armoede. Personen die in een huishouden leven waarvan de volwassen leden in het voorbije jaar geen of een beperkte werkintensiteit^[42] kenden, kennen een extreem hoog armoederisico (48,3 % bij huishoudens zonder kinderen, 72,7 % bij huishoudens met kinderen in België^[43]).

Deze vaststelling kan grotendeels verklaard worden door het feit dat de minimumbedragen van werkloosheidsuitkeringen en sociale bijstandsuitkeringen onder het niveau van de armoederisicogrens liggen (zie hoofdstuk 3). Het is belangrijk op te merken dat niet alle werkzoekenden een werkloosheidsuitkering krijgen. In 2014 ontving 29,2 % van de Brusselse niet-werkende werkzoekenden (NWW) – ingeschreven bij Actiris – geen werkloosheidsuitkering: 5,7 % van de NWW zijn jongeren die hun socioprofessionele inschakelingstijd doorlopen, 23,6 % van de NWW behoort tot de categorie “andere NWW”^[44] en omvat NWW die een beslissing van de RVA afwachten inzake hun recht op een werkloosheidsuitkering, NWW die werden uitgesloten van een werkloosheidsvergoeding en die zich opnieuw inschreven bij Actiris, de NWW die een (equivalent) leefloon ontvangen van het OCMW of NWW die geen enkel vervangingsinkomen krijgen.

In 2014 werd er een lichte daling vastgesteld van het aantal NWW met een werkloosheidsuitkering en deze trend zet zich voort in de eerste maanden van 2015 (Actiris, 2015). Dit hangt samen met de verstrengde toegang tot de werkloosheidsuitkering/inschakelingsuitkering en het eerste effect, sinds 1 januari 2015, van de wetgeving die de inschakelingsuitkering beperkt tot 3 jaar.

Bepaalde studies tonen de impact van de recente aanpassingen van de werkloosheidswetgeving – met name de versterkte degressiviteit van de bedragen van de werkloosheidsuitkering in de tijd – op de armoede van personen zonder werk (Schepers & Nicaise, 2014). Bovendien dreigen recente maatregelen het risico op armoede nog te doen toenemen, in het bijzonder voor deeltijds werkenden (de vermindering van de inkomensgarantie-uitkering voor deeltijdse werknemers) en voor bepaalde groepen werklozen (onder andere de meer uitgebreide controle op alle werklozen of nog de bijkomende voorwaarden om het recht op een inschakelingsuitkering te openen, te weten minimale diploma-vereisten voor personen jonger dan 21 jaar en de verlaging van de maximumleeftijd om een inschakelingsuitkering te vragen tot 25 jaar).

De tewerkstellingsmogelijkheden en –voorwaarden worden sterk beïnvloed door de “gezondheid” van de arbeidsmarkt. In het Brussels Gewest steeg de werkloosheid sinds het midden van de jaren '90 (parallel met de demografische groei van de Brusselse bevolking) sterker dan op nationaal niveau met een blijvend hoge werkloosheidsgraad^[45] als gevolg.

4.1 Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden

De laatste jaren werden getekend door de gevolgen van de financiële crisis van 2008. Het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) steeg sterk in het Brussels Gewest tussen 2008 en 2010. Sinds 2011 wordt de Brusselse arbeidsmarkt getekend door een stagnatie van de economische activiteit waardoor er slechts weinig nieuwe jobs bijkomen. Dit vertaalt zich in een stijgende trend van het aantal NWW tussen 2012 en begin 2014. In de tweede helft van 2014 werd er evenwel een tijdelijke verbetering waargenomen (BISA, 2015b), die zich vertaalde in een daling van het aantal NWW. Deze daling zette zich begin 2015 voort (figuur 4-1). De meest recente cijfers geven aan dat het aantal NWW blijft dalen. In juni 2015 telde men 100 056 NWW in het Brussels Gewest (niet geïllustreerd).

Deze daling van het aantal NWW kan verklaard worden door verschillende factoren, zoals een stijging van het aantal werkaanbiedingen (dankzij een verbetering van de conjunctuur), bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, maar eveneens door veranderingen in de wetgeving rond de toegang tot inschakelings- en werkloosheidsuitkeringen (door een strengere controle op de actieve beschikbaarheid). Deze veranderingen leiden tot een daling van het aantal personen met een uitkering van de RVA en eveneens tot zekere een daling van het aantal personen ingeschreven als niet-werkende werkzoekende bij Actiris. De sancties in het kader van de activering van het zoekgedrag van de werkzoekende treffen 9 096 personen in 2014. Daarenboven kwamen in het Brussels Gewest tussen januari en april 2015 ongeveer 3 749 personen aan het einde van hun recht op een inschakelingsuitkering^[46].

De bevolking tussen 25 en 40 jaar vertegenwoordigt het grootste aandeel van de Brusselse NWW (44,6 %) (figuur 4-2). De evolutie van het aantal NWW verloopt verschillend naargelang de leeftijdscategorie, met een lichte daling in 2014 bij de -25 jarigen (na een stagnerende trend in de laatste jaren^[47]) en tegelijkertijd een aanhoudende en aanzienlijke stijging van het aantal NWW van 50 jaar en ouder. Deze evolutie van het aantal NWW volgens leeftijdscategorie wordt sterk beïnvloed door specifieke tewerkstellingsmaatregelen, of door een herdefiniëring van statuten of voorwaarden voor het recht hierop. Zo kan de lichte daling van het aantal jongere NWW verklaard worden door de sterkere controle van de werkbeschikbaarheid, met een daling van het aantal jongeren ingeschreven bij Actiris als gevolg^[48]. De sterke stijging van het aantal NWW bij de 50-plussers sinds enkele jaren houdt sterk verband met de maatregelen die genomen werden om de tewerkstellingsgraad van 50-plussers te verhogen (een verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot het statuut

[46] Bron: RVA.

[47] Merk op dat deze relatieve stabiliteit van het aantal jongere NWW (jonger dan 25 jaar) zich in deze periode van bevolkingstoename niet vertaald heeft in een daling van hun werkloosheidsgraad. Dit kan verklaard worden door een dalende trend van de (administratieve) activiteitsgraad van deze jongeren tijdens deze periode (zie kader 1, paragraaf 4.2 voor een definitie van de verschillende graden).

[48] Merk op dat, in tegenstelling tot het aantal jonge NWW (administratieve definitie van werkloosheid), het aantal jonge werkzoekenden volgens de IAB definitie (zie kader 2, paragraaf 4.2) niet gedaald is in 2014 (wat niet geldt voor de andere leeftijdscategorieën).

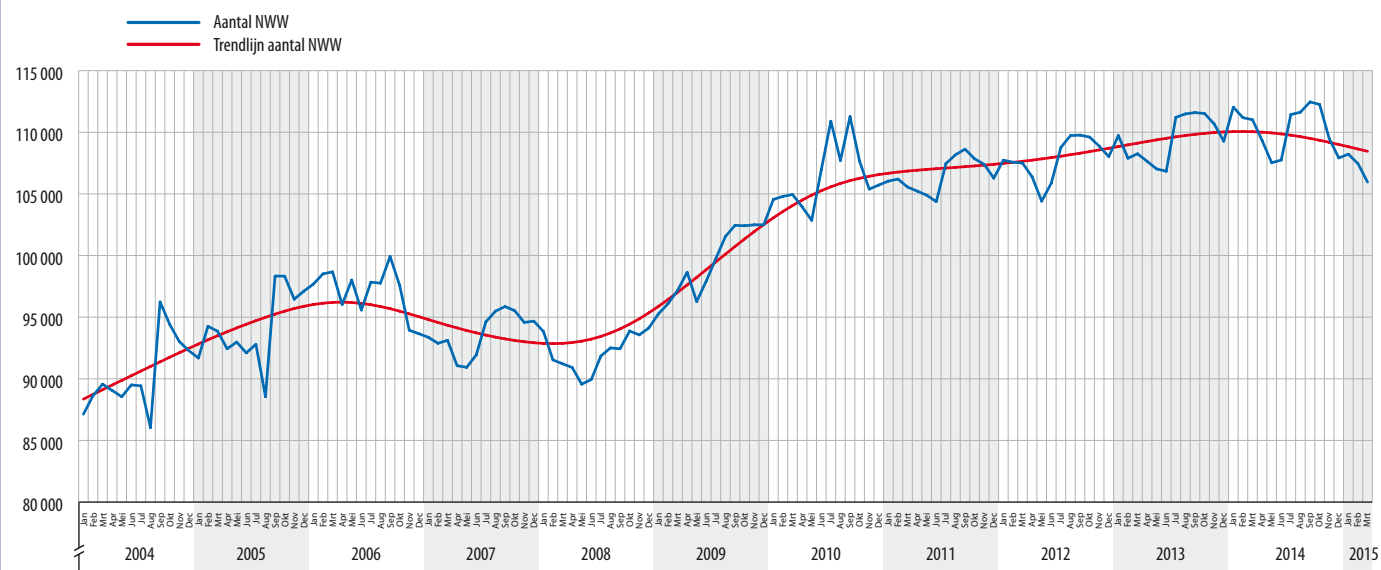
[42] Ter herinnering, een huishouden kent een lage werkintensiteit wanneer de personen van het huishouden op actieve leeftijd (tussen 18 en 59 jaar) tijdens het afgelopen jaar minder dan 20 % van de potentiële werktijd werkten.

[43] Bron: EU-SILC 2014, Interfederaal armoedebareometer 2015.

[44] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

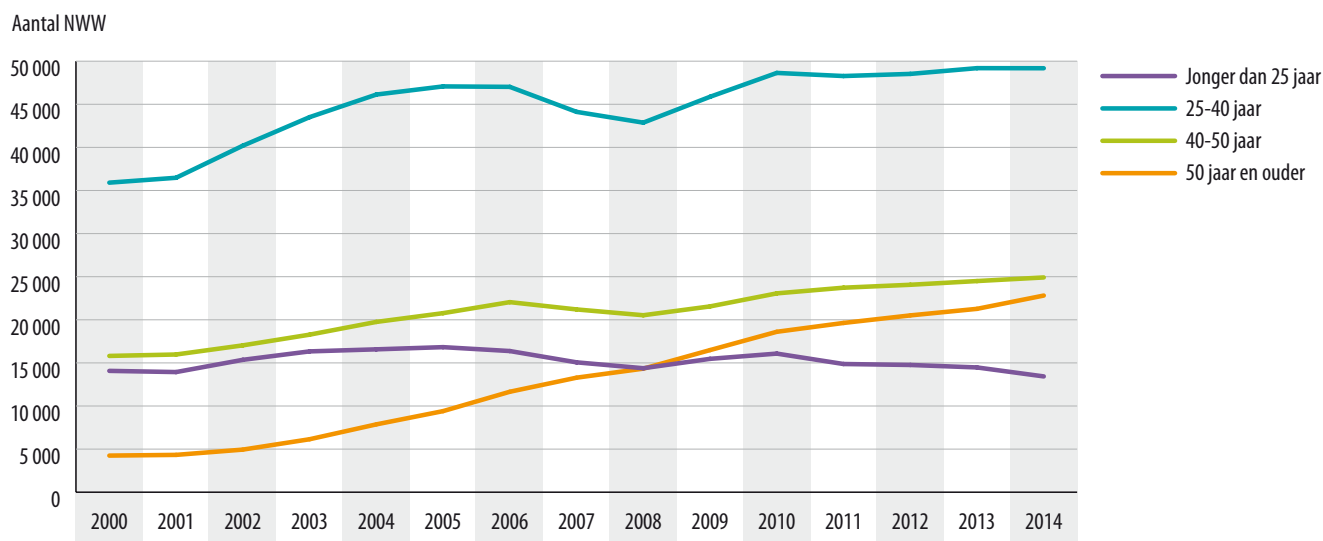
[45] Voor de definitie van de werkloosheidsgraad, zie kader 1, paragraaf 4.2

Figuur 4-1: Maandelijks evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), Brussels Gewest, 2004-2015

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris. Berekening van de trendlijn door het Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (BISA).

Figuur 4-2: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW) naar leeftijdsgroep, Brussels Gewest, 2000-2014

Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris

van 'vrijgestelde werkloze'^[49], het brugpensioen – sinds eind 2011 spreekt men van het 'stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage, of het vervroegd pensioen).

[49] Voor 1 juli 2002 konden werklozen van 50 jaar en ouder na één jaar werkloosheid een vrijstelling van inschrijving als werkzoekende vragen. Sinds 1 juli 2002 is deze vrijstelling enkel mogelijk onder strikte voorwaarden op vlak van leeftijd of het aantal gepresteerde dienstjaren (Bron: RVA, 2011). Vanaf 2015 zijn er hervormingen lopende met als basisprincipe dat alle oudere werklozen, inbegrepen de werklozen met een bedrijfstoelage (bruggepensioneerden), beschikbaar moeten blijven op de arbeidsmarkt en zich moeten inschrijven als werkzoekende. Er worden weliswaar overgangsmaatregelen voorzien.

4.2 De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad

Om de situatie op de arbeidsmarkt te analyseren, worden doorgaans de activiteitsgraad, de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad berekend (voor de definities, zie kader 1). De definitie van werkloosheid verschilt naargelang de gebruikte bron. Het verschil tussen 'werkloosheid' zoals beschouwd door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de 'administratieve werkloosheid' wordt verduidelijkt in kader 2.

Kader 1: Definiëring van de activiteits-, tewerkstellings-, en werkloosheidsgraad

De activiteits-, tewerkstellings- en werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest wordt berekend op basis van de bevolking die in het Brussels Gewest woont, ongeacht of deze Brusselaars ook in het Brussels Gewest werken of elders. Onderstaand schema (figuur 4-3) toont de verdeling van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) in categorieën op basis waarvan de verschillende graden berekend worden.

De **activiteitsgraad** komt overeen met het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat beschikbaar is op de arbeidsmarkt, of ze nu werken of werkloos zijn (de zogenaamde "actieve bevolking"). Een lage activiteitsgraad komt dan bijvoorbeeld overeen met een groot aandeel van de bevolking dat 'inactief' is, m.a.w. niet beschikbaar op de arbeidsmarkt (bijvoorbeeld studenten, bruggepensioneerden, huismannen/-vrouwen, invaliden, ...).

De **tewerkstellingsgraad** is het aandeel van de bevolking op actieve leeftijd (tussen 15 en 64 jaar) dat werkt. De tewerkstellingsgraad zal stijgen als de groei van het aantal werkenden hoger ligt dan de groei van de bevolking op actieve leeftijd.

De **werkloosheidsgraad** toont het aandeel van de actieve bevolking dat werkloos (beschikbaar op de arbeidsmarkt) is. De werkloosheidsgraad kan op twee verschillende manieren dalen: ofwel door een daling van het aantal werklozen omwille van een hogere tewerkstelling, ofwel door een daling van de actieve bevolking (bijvoorbeeld door verschuiving van het statuut van werkloze naar inactieve) zonder dat dit een effect heeft op de tewerkstelling.

De werkloosheidsgraad kan dus onafhankelijk van de tewerkstellingsgraad variëren. De twee indicatoren geven andere informatie.

Figuur 4-3: De verschillende categorieën van de bevolking op actieve leeftijd (15-64 jaar)

Kader 2: Vergelijking tussen de werkloosheidsgraad volgens het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) en de werkloosheidsgraad gebaseerd op administratieve gegevens

Al naargelang de gebruikte gegevensbron worden werkloosheid, tewerkstelling en activiteit op een verschillende manier gedefinieerd. We onderscheiden de indicatoren die berekend worden op basis van de arbeidskrachtenenquête (EAK), waarvoor de definities zijn opgesteld door het Internationaal Arbeidsbureau (IAB) (zie paragraaf 4.2.1 en 4.2.2), en de indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens (zie paragraaf 4.1 en 4.2.3). Het kan interessant zijn om beide werkloosheidsgraden te vergelijken omdat deze indicatoren andere informatie geven.

Volgens de definitie van het IAB, wordt iemand als werkloos beschouwd als hij tijdens een bepaalde referentieperiode voldoet aan drie voorwaarden: geen werk hebben (niet gewerkt hebben, al is het een uur, gedurende een referentieweek), beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt (de persoon kan binnen een termijn van 2 weken beginnen werken) en actief op zoek zijn naar werk. Om te voldoen aan dit criterium moet de werkzoekende persoon in de loop van de laatste 4 weken

voorafgaand aan het interview met de enquêteur een aantal "actieve" methoden gebruikt hebben om werk te vinden. Een werkloze volgens het IAB moet dus niet noodzakelijk ingeschreven zijn in een gewestelijk arbeidsbemiddelingskantoor (Actiris, Forem, VDAB of ADG). Omgekeerd wordt een persoon die hier wel als werkzoekende is ingeschreven maar niet voldoet aan de drie bovenvermelde criteria niet bij de werkloze bevolking gerekend. In dit laatste geval wordt die persoon volgens het IAB als inactief beschouwd.

De **administratieve werkloosheid** baseert zich op de administratieve gegevens van de gewestelijke arbeidsbemiddelingsdiensten en bevat alle niet-werkende werkzoekenden die ingeschreven zijn in één van de arbeidsbemiddelingsdiensten (Actiris in het Brussels Gewest) (figuur 4-1).

Het aantal werklozen en de werkloosheidsgraad volgens de definitie van het IAB liggen in het algemeen lager dan het aantal niet-werkende werkzoekenden en

de werkloosheidsgraad op basis van administratieve gegevens. In het Brussels Gewest is in 2014 18,5% (19,3% in 2013) van de actieve bevolking werkloos (IAB), terwijl de administratieve werkloosheidsgraad 20,8% bedraagt (20,4% in 2013). Het verschil tussen het aantal NWW en de IAB werklozen is minder groot in het Brussels Gewest dan in België.

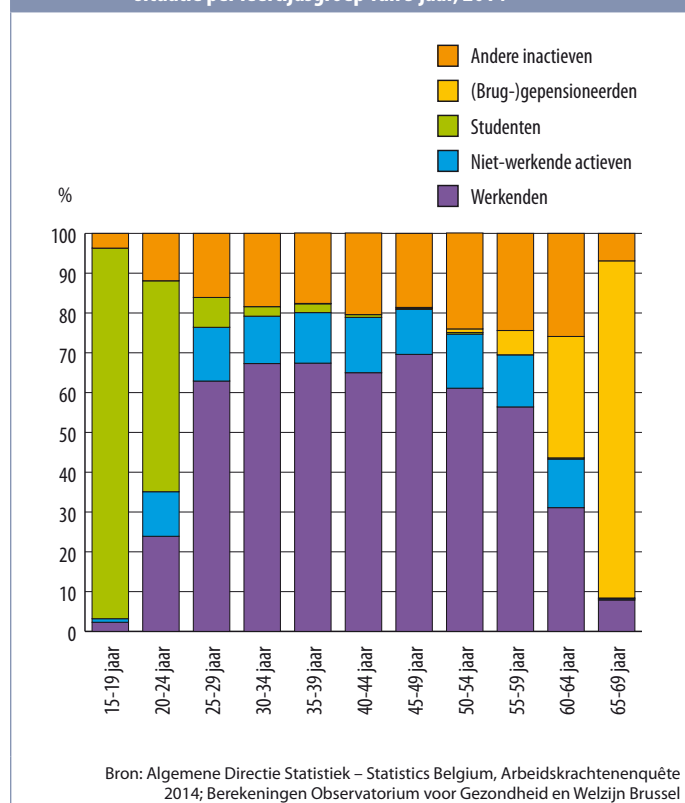
De keuze voor het gebruik van administratieve of enquête gegevens hangt voornamelijk af van de beschikbaarheid van de gegevens. De werkloosheidsgraad per gemeente kan bijvoorbeeld enkel berekend worden op basis van administratieve gegevens, terwijl de werkloosheidsgraad (net zoals de activiteits- en tewerkstellingsgraad) naar bepaalde kenmerken (geslacht, diploma, nationaliteit, enz.) enkel berekend kan worden op basis van de EAK (definities van het IAB). Deze laatste biedt ook de mogelijkheid om enkele NAPincl indicatoren te berekenen en laat internationale vergelijkingen toe.

4.2.1 ALGEMENE SITUATIE

Het sociaaleconomisch statuut van de bevolking varieert logischerwijze naargelang de leeftijd. Figuur 4-4 toont de verdeling van de bevolking naar statuut (werkend, niet-werkend actief, student, (brug)gepensioneerd en 'andere inactieven') volgens leeftijdsklasse van 5 jaar. Er is een duidelijke stijging te zien van het aandeel actieven in de tweede (20-24 jaar) en derde leeftijdsklasse (25-29 jaar) samenhangend met de intrede op de arbeidsmarkt na respectievelijk de secundaire school en hogere studies. Dit aandeel blijft vervolgens relatief stabiel tot de leeftijd van 49 jaar. Vanaf de leeftijd van 50 jaar zien we al een lichte daling van de actieve bevolking en vervolgens een sterke daling vanaf de leeftijd van 60 jaar.

Tussen 2013 en 2014 is er een opmerkelijke daling van het aandeel (brug)gepensioneerden in de leeftijdsklasse 60-64 jaar, van 38,8 % in 2013 tot 30,5 % in 2014. Dit wordt gecompenseerd door een stijging in het aandeel "andere inactieven" (o.a. huismannen/-vrouwen en arbeidsongeschiktheid) van 19,5 % tot 25,9 % in deze leeftijdsklasse (niet geïllustreerd).

Figuur 4-4: Verdeling van de Brusselse bevolking naar socio-economische situatie per leeftijdsgroep van 5 jaar, 2014

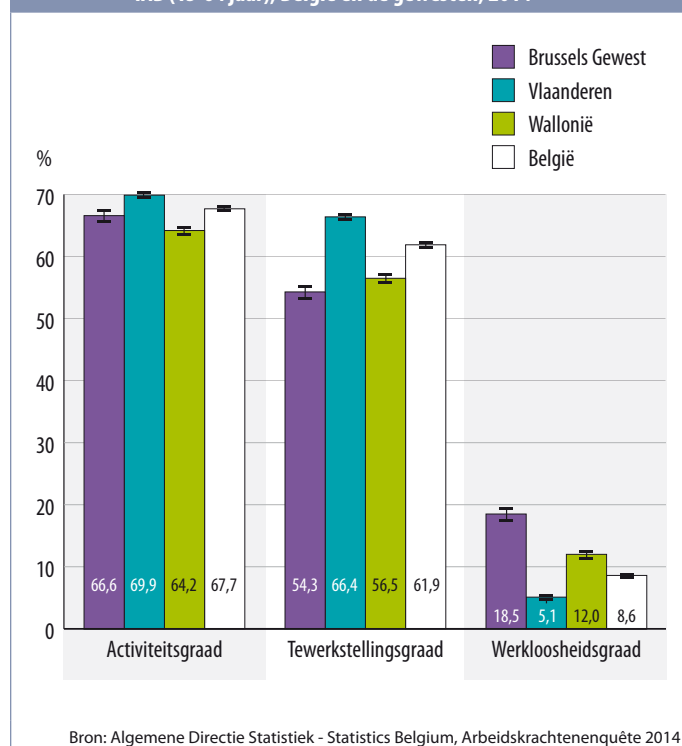

De activiteitsgraad van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar bedraagt 66,6 % in 2014 (figuur 4-5). Een derde (33,4 %) van de Brusselse bevolking is met andere woorden inactief: het gaat dan om studenten, huismannen en -vrouwen, (brug) gepensioneerden, enzovoort. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest ligt net onder het niveau van Vlaanderen (69,9 %) maar iets hoger dan in Wallonië (64,2 %).

De tewerkstellingsgraad ligt echter veel lager in het Brussels Gewest (54,3 %) dan in Vlaanderen (66,4 %) en – in mindere mate – lager dan in Wallonië (56,5 %).

De werkloosheidsgraad tenslotte ligt opvallend hoger in het Brussels Gewest (18,5 % tegenover 5,1 % in Vlaanderen en 12,0 % in Wallonië). Deze laatste twee indicatoren getuigen van de minder gunstige en verontrustende arbeidsmarktsituatie van de Brusselse bevolking.

Figuur 4-5: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad IAB (15-64 jaar), België en de gewesten, 2014

"Slechts iets meer dan de helft van de Brusselse bevolking tussen 15 en 64 jaar is tewerkgesteld. Onder de actieve bevolking (beschikbaar op de arbeidsmarkt), is ongeveer één op vijf werkloos."

Het is belangrijk op te merken dat het Brussels Gewest, ondanks deze hoge werkloosheidsgraad, wel degelijk een belangrijke interne werkgelegenheid kent. Deze schijnbare paradox kan verklaard worden door het feit dat meer dan de helft van de personen die in Brussel werkt in Vlaanderen of Wallonië woont. In 2014 telde het Brussels Gewest 720 136 tewerkstellingsplaatsen (interne werkgelegenheid), waarvan 50,5 % wordt ingenomen door pendelaars. Van deze pendelaars die in Brussel werken, woont 64,3 % in Vlaanderen en 35,7 % in Wallonië. Andersom werkt 17,1 % van de 430 099 actieve werkende Brusselaars buiten het Brussels Gewest (onder hen werkt 63,9 % in Vlaanderen, 29,4 % in Wallonië en 6,7 % in het buitenland)^[50].

[50] Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014 en eigen berekeningen.

4.2.2 ONGELIJKHEDEN OP BASIS VAN SOCIODEMOGRAFISCHE KENMERKEN

Binnen de Brusselse bevolking bestaan er tussen verschillende bevolkingsgroepen (op basis van geslacht, leeftijd, nationaliteit, diploma of gezinstype) belangrijke ongelijkheden op het vlak van participatie aan en toegang tot de arbeidsmarkt.

Naar geslacht

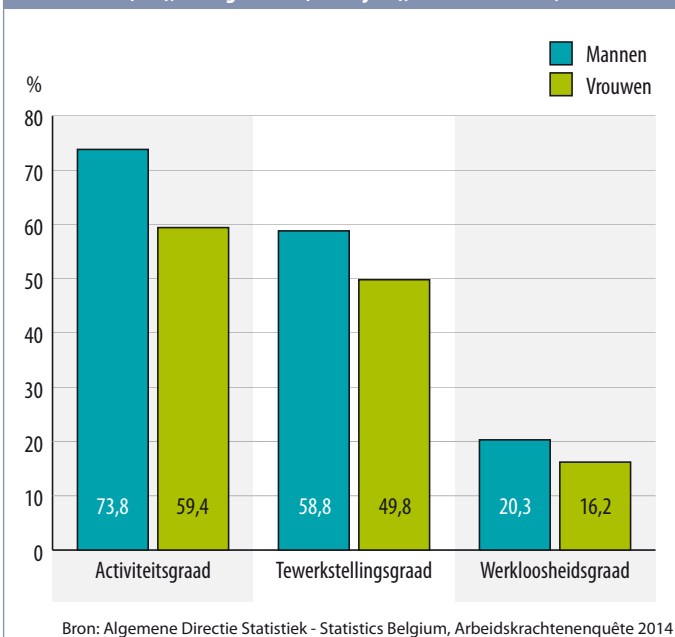
De ongelijkheid tussen mannen en vrouwen^[51] op de Brusselse arbeidsmarkt laat zich voornamelijk voelen op vlak van de arbeidsmarktparticipatie. In 2014 ligt de activiteitsgraad veel lager bij vrouwen (59,4 %) dan bij mannen (73,8 %) (figuur 4-6). Deze ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van activiteitsgraad zijn bovendien groter in het Brussels Gewest dan in het hele land (waar de activiteitsgraad voor vrouwen 63,0 % bedraagt, tegenover 72,4 % voor mannen).

In het Brussels Gewest hebben vrouwen echter, eens ze actief zijn op de arbeidsmarkt, een minder groot risico op werkloosheid (IAB) dan mannen (16,2 % tegenover 20,3 %). Deze vaststelling geldt ook voor heel België, maar met een kleiner verschil tussen de werkloosheidsgraad van vrouwen (8,0 %) en mannen (9,1 %).

“Er is voornamelijk een genderverschil op het vlak van arbeidsmarktparticipatie: de activiteitsgraad bij vrouwen ligt beduidend lager dan deze bij mannen. De Brusselse activiteitsgraad bij vrouwen ligt lager dan deze voor heel het land.”

Het dient opgemerkt dat we het verschil in werkloosheidsgraad tussen mannen en vrouwen in het Brussels Gewest niet terugvinden in de administratieve werkloosheidsgegevens. Zo ligt de administratieve werkloosheidsgraad in 2014 ongeveer gelijk bij zowel vrouwen (21,0 %) als mannen (20,5 %)^[52]. Dit zou erop kunnen wijzen dat vrouwen die bij Actiris ingeschreven zijn als NWW, vaker dan mannen bij de inactieve bevolking worden gerekend volgens de IAB-definitie (omdat ze niet beantwoorden aan de verschillende voorwaarden van ‘actief zoeken naar werk’) (cf. kader 2 hierboven).

Figuur 4-6: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014

Naar leeftijd

In vergelijking met heel België ligt de activiteitsgraad voor alle leeftijdscategorieën lager in het Brussels Gewest, behalve voor de bevolking tussen 55 en 64 jaar: deze bevolkingsgroep kent in het Brussels Gewest een iets hogere activiteitsgraad. Voornamelijk bij de leeftijdsklasse 60-64 jaar is het verschil in activiteitsgraad tussen Brussel en België het grootst (35,3 % tegenover 24,6 % in 2014).

Tot de leeftijd van 59 jaar ligt ook de tewerkstellingsgraad lager in het Brussels Gewest dan in België. Vanaf de leeftijd van 60 jaar zien we echter het omgekeerde, met een hoger aandeel werkende actieven in het Brussels Gewest. In 2014 bedroeg de tewerkstellingsgraad voor de 60-64-jarigen 32,9 % in het Brussels Gewest tegenover 22,3 % in Vlaanderen en 23,9 % in Wallonië^[53]. Het aandeel (brug)gepensioneerden onder de 60-64-jarigen ligt trouwens veel lager in Brussel (30,5 %) dan in heel België (49,3 %)^[54].

“De activiteitsgraad en tewerkstellingsgraad ligt in het algemeen lager in het Brussels Gewest dan in de rest van het land, met uitzondering van de oudere bevolking (60-64 jaar) waar het aandeel actieven en tewerkgestelde actieven hoger ligt dan in de rest van het land.”

[51] Voor een meer gedetailleerde analyse van de ongelijkheid tussen mannen en vrouwen op de Brusselse arbeidsmarkt, zie Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel en Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid (2015).

[52] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

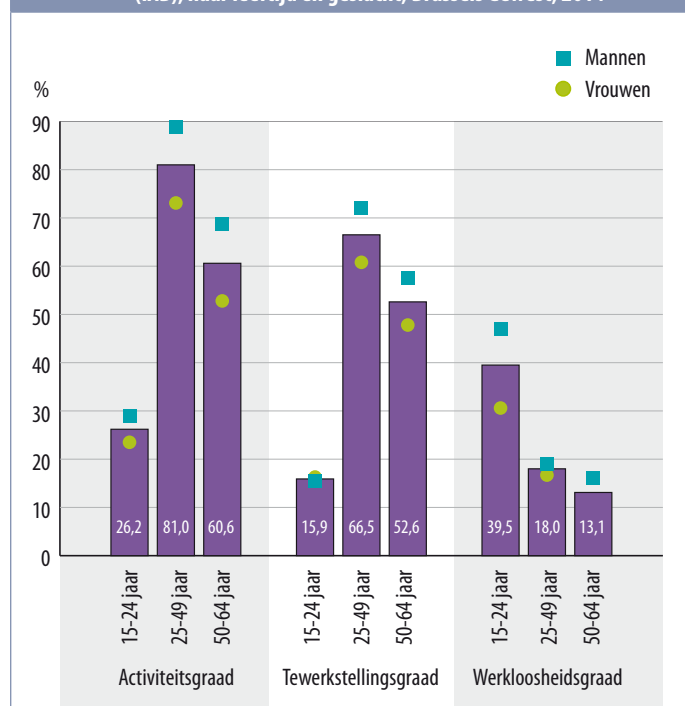
[53] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014.

[54] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

De werkloosheidsgraad (IAB) ligt opvallend hoog bij Brusselse jongeren (15-24 jaar): in het Brussels Gewest is vier op de tien (39,5 %) van de jongeren die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, werkloos^[55]. Dit is meer dan het dubbel dan bij de groep 25-49 jarigen (18,0 %) en drie keer zoveel als bij de 50-64 jarigen (13,1 %) (figuur 4-7).

Het is belangrijk op te merken dat de tewerkstellings- en activiteitsgraad bij de jongeren tussen 15-24 jaar sterk beïnvloed wordt door het hoge aandeel studenten (dat het aandeel inactieven sterk doet stijgen). Wanneer we deze groep buiten beschouwing laten, stijgt de tewerkstellingsgraad van de jongeren (15-24 jaar) van 15,9 % naar 47,9 %.

Figuur 4-7: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB), naar leeftijd en geslacht, Brussels Gewest, 2014

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014

Opmerking: de werkloosheidsgraad van vrouwen van 50-64 jaar is niet beschikbaar voor 2014 op basis van de arbeidskrachtenenquête (omwille van een te kleine steekproef). De werkloosheidsgraad van de 15-24 jarigen per geslacht wordt hier slechts als indicatie weergegeven en moet als gevolg van de kleine steekproef eveneens met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

“Van de Brusselse jongeren tussen 15 en 24 jaar die beschikbaar zijn op de arbeidsmarkt, is bijna vier op tien werkloos (IAB).”

Naar opleidingsniveau

De verschillende arbeidsmarktindicatoren tonen ook grote ongelijkheden naargelang het opleidingsniveau: zowel de arbeidsmarktparticipatie als de kansen om werk te vinden nemen toe naarmate men een hoger opleidingsniveau heeft (figuur 4-8). In 2014 is bijna één op drie (30,9 %) van de actieve Brusselaars met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs werkloos, in vergelijking met iets meer dan één op vijf (22,2 %) van de Brusselaars met maximaal een diploma van het hoger secundair onderwijs en één op tien (9,9 %) van de Brusselaars met een diploma van het hoger onderwijs.

Merk op dat de ongelijkheden tussen mannen en vrouwen op het vlak van de activiteitsgraad het grootst zijn bij de laagst opgeleiden, en gradueel afnemen naarmate het opleidingsniveau toeneemt.

“Bijna één op drie van de actieve Brusselaars met een laag opleidingsniveau is werkloos, tegenover één op zes voor zij met een hoog opleidingsniveau. De werkloosheidsgraad is hoger in het Brussels Gewest dan in België en dit ongeacht het opleidingsniveau.”

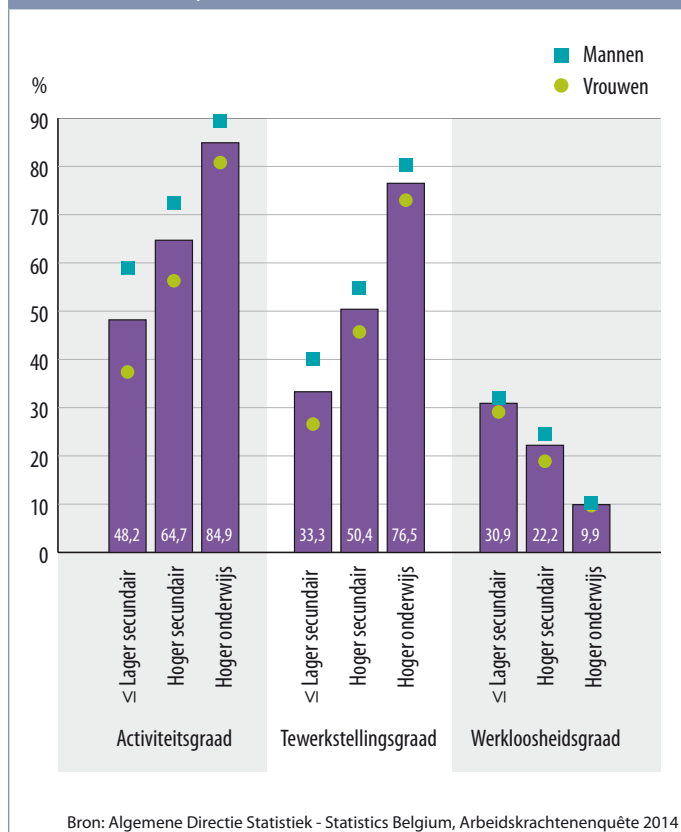
De werkloosheidsgraad ligt hoger in het Brussels Gewest dan voor heel België, en dit ongeacht het opleidingsniveau (en in het algemeen trouwens ook ongeacht andere sociodemografische kenmerken). Deze vaststelling doet vermoeden dat er specifieke factoren bestaan die de hoge werkloosheid kunnen verklaren, zoals bijvoorbeeld de vereisten op het vlak van tweetaligheid, een hoog aandeel personen die een diploma verworven hebben in het buitenland en waarvan het diploma niet erkend is in België of discriminatie bij de aanwerving (Englert, 2013).

De indicatoren in figuur 4-8 zijn berekend op basis van de Arbeidskrachtenenquête, waarbij het opleidingsniveau bepaald wordt op basis van de verklaring van de geïnterviewde persoon en dus geen rekening houdt met het feit of het behaalde diploma al dan niet erkend wordt in België. Het is belangrijk hierbij op te merken dat administratieve gegevens ons leren dat in 2014 niet minder dan 40,2 % van de niet-werkende werkzoekenden ingeschreven bij Actiris een diploma heeft dat niet erkend is in België (25,4 % heeft maximum een diploma lager secundair, 20,6 % een diploma hoger secundair en 13,8 % een diploma hoger onderwijs)^[56].

[56] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[55] Het dient opgemerkt te worden dat de jongerenwerkloosheid op basis van de IAB-definitie duidelijk hoger ligt dan de administratieve werkloosheid (cf. paragraaf 4.2.3), wat er zou kunnen op wijzen dat een niet verwaarloosbaar deel van de jonge werkzoekenden niet ingeschreven is bij Actiris.

Figuur 4-8: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar opleidingsniveau en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014

Naar nationaliteit

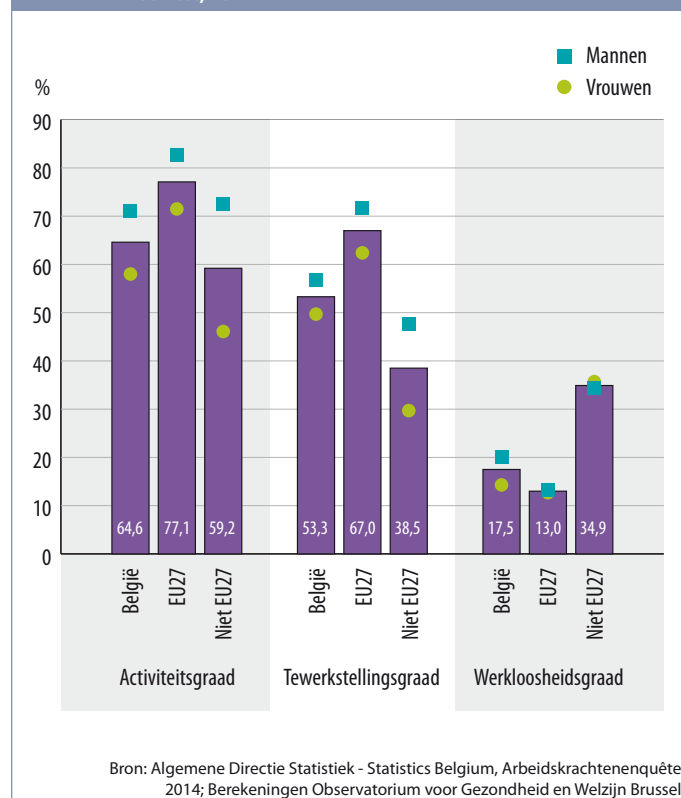
In het Brussels Gewest hebben de niet-Belgische Europeanen (EU27) de meest gunstige positie op de arbeidsmarkt, gevolgd door de Brusselaars met Belgische nationaliteit en tenslotte door Brusselaars afkomstig uit landen buiten de EU27 (figuur 4-9).

De personen met een **nationaliteit van buiten de EU27** bevinden zich in een erg precare arbeidsmarktpositie: meer dan één op de drie actieve niet-Europeanen woonachtig in het Brussels Gewest is werkloos. Naast factoren als het opleidingsniveau of de kennis van het Nederlands of het Frans, tonen verschillende studies aan dat er een belangrijke discriminatie bestaat op de Brusselse arbeidsmarkt (zie bijvoorbeeld Martens et al., 2005). Bij gelijke kenmerken (opleidingsniveau, geslacht, leeftijd, gezinssituatie, enz.) heeft iemand met een niet-Europese nationaliteit of geboren in een land buiten de EU27 een hogere kans om werkloos te zijn dan iemand met de Belgische nationaliteit (of geboren in België) (Englert, 2013). Bovendien ligt de activiteitsgraad van vrouwen met een niet-Europese nationaliteit bijzonder laag.

De relatief gunstigere situatie **van Europese inwoners (EU27)** in vergelijking met personen met de Belgische nationaliteit is een Brusselse bijzonderheid. Het gemiddeld iets hogere opleidingsniveau van Europese inwoners kan deels een verklaring

bieden, maar we stellen deze gunstigere arbeidsmarktsituatie ook vast bij laaggeschoolden. Voor de hoger opgeleiden is het mogelijk dat zij vaak tewerkgesteld zijn in die segmenten van de arbeidsmarkt die verbonden zijn met de functie van het Brussels Gewest als hoofdstad van Europa. Voor de laagst geschoolden, zou het kunnen zijn dat zij vaker dan hun Belgische 'collega's' geneigd zijn om minder gunstige arbeidsvoorwaarden te aanvaarden, terwijl ze in vergelijking met mensen uit landen buiten de EU27 ook minder vaak aan discriminatie blootgesteld worden (Englert, 2013). Tenslotte dient nog opgemerkt te worden dat de Brusselse bevolking met de Belgische nationaliteit erg heterogeen is en mensen met zeer diverse origines vertegenwoordigt, waaronder ook tot Belg genaturaliseerde niet-Europeanen; het is dan ook mogelijk dat ook deze personen met de Belgische nationaliteit het slachtoffer worden van discriminatie.

Figuur 4-9: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar nationaliteit en geslacht (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014

"Brusselaars die afkomstig zijn uit een land van buiten de Europese Unie (EU27) bevinden zich in een erg moeilijke arbeidsmarktsituatie: in het Brussels Gewest is meer dan een op de drie actieve niet-Europeanen werkloos."

Naar huishouden

De arbeidsmarktsituatie varieert eveneens naargelang het huishoudentype (figuur 4-10). Vooral de eenoudergezinnen (voornamelijk alleenstaande moeders) zijn erg kwetsbaar op de arbeidsmarkt: meer dan de helft van de alleenstaande ouders is inactief. Hun activiteitsgraad (45,4 %) en tewerkstellingsgraad (34,3 %) liggen erg laag. Onder de actieve bevolking is bijna één alleenstaande ouder op vier (24,6 %) werkloos. Ook de werkloosheidsgraad van alleenstaande mannen ligt erg hoog (25,5 %).

De invloed van het huishoudentype op de arbeidsmarktsituatie legt onder andere grote genderverschillen bloot: in het Brussels Gewest vermindert het hebben van een kind de activiteits- en de tewerkstellingsgraad van de vrouwen sterk, wat niet het geval is voor mannen (niet geïllustreerd) ^[57].

“Eénoudergezinnen zijn bijzonder kwetsbaar: meer dan één alleenstaande ouder op twee is inactief in het Brussels Gewest.”

4.2.3 DE WERKLOOSHEIDSGRAAD IN DE GROTE STEDEN EN NAAR GEMEENTE

De werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest berekend op basis van administratieve gegevens bedraagt 20,8 % ^[58]. Dit ligt

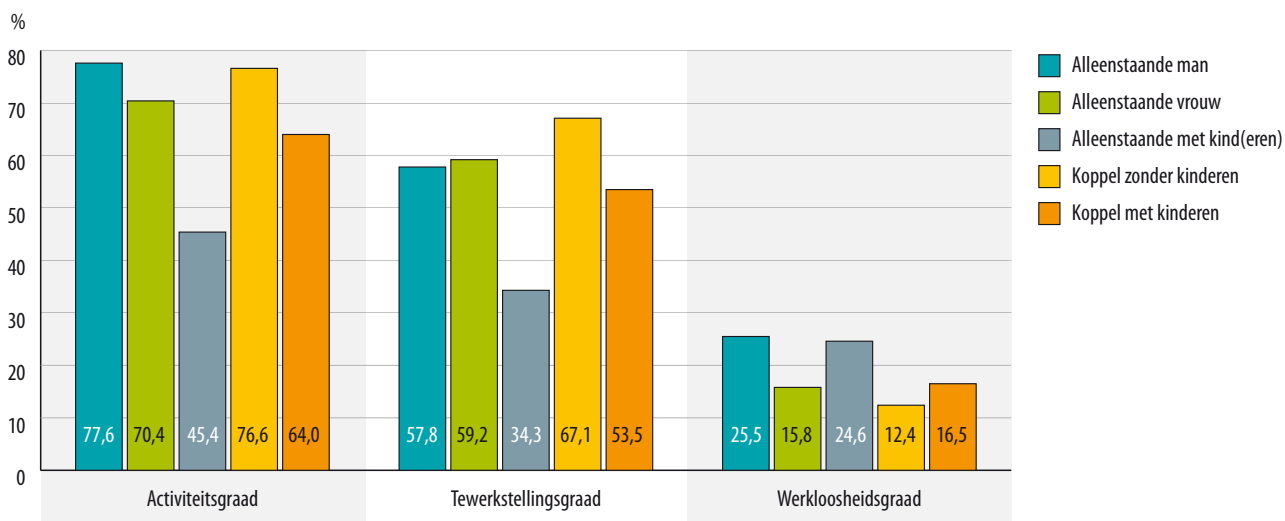
hoger dan de werkloosheidsgraad in de grote Vlaamse steden Antwerpen (15,7 %) en Gent (12,2 %) en ligt lager dan in de Waalse grote steden Liège (27,1 %) en Charleroi (26,3 %) ^[59].

De werkloosheidsgraad varieert ook sterk tussen de Brusselse gemeenten. Figuur 4-11 rangschikt de Brusselse gemeenten van laag naar hoog in functie van hun administratieve werkloosheidsgraad (gegevens van Actiris): de laagste werkloosheidsgraad is te noteren in Sint-Pieters-Woluwe (10,3 %) en de hoogste in Sint-Joost-ten-Node (30,1 %). Voor alle gemeenten ligt de administratieve werkloosheidsgraad lager bij mannen dan bij vrouwen, met uitzondering van Elsene, Sint-Gillis en in mindere mate Etterbeek.

“De werkloosheidsgraad verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten. Deze ligt bijvoorbeeld drie keer hoger in Sint-Joost-ten-Node dan in Sint-Pieters-Woluwe.”

Wanneer we kijken naar de werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), blijft de volgorde van de gemeenten relatief gelijkaardig (figuur 4-12). In 2014 bedraagt de administratieve werkloosheidsgraad bij de jonge Brusselaars gemiddeld 30,2 % ^[60], gaande van 20,7 % in Sint-Pieters-Woluwe tot 36,7 % in Sint-Jans-Molenbeek. In de meeste gemeenten is de administratieve werkloosheidsgraad van jonge mannen hoger dan of gelijk aan die van jonge vrouwen (dit terwijl de administratieve werkloosheidsgraad van de hele bevolking bijna systematisch hoger ligt bij vrouwen, cf. Figuur 4-11). Dit is vooral het geval in de gemeenten met een lagere werkloosheidsgraad.

Figuur 4-10: Activiteitsgraad, tewerkstellingsgraad en werkloosheidsgraad (IAB) naar huishoudentype (15-64 jaar), Brussels Gewest, 2014

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

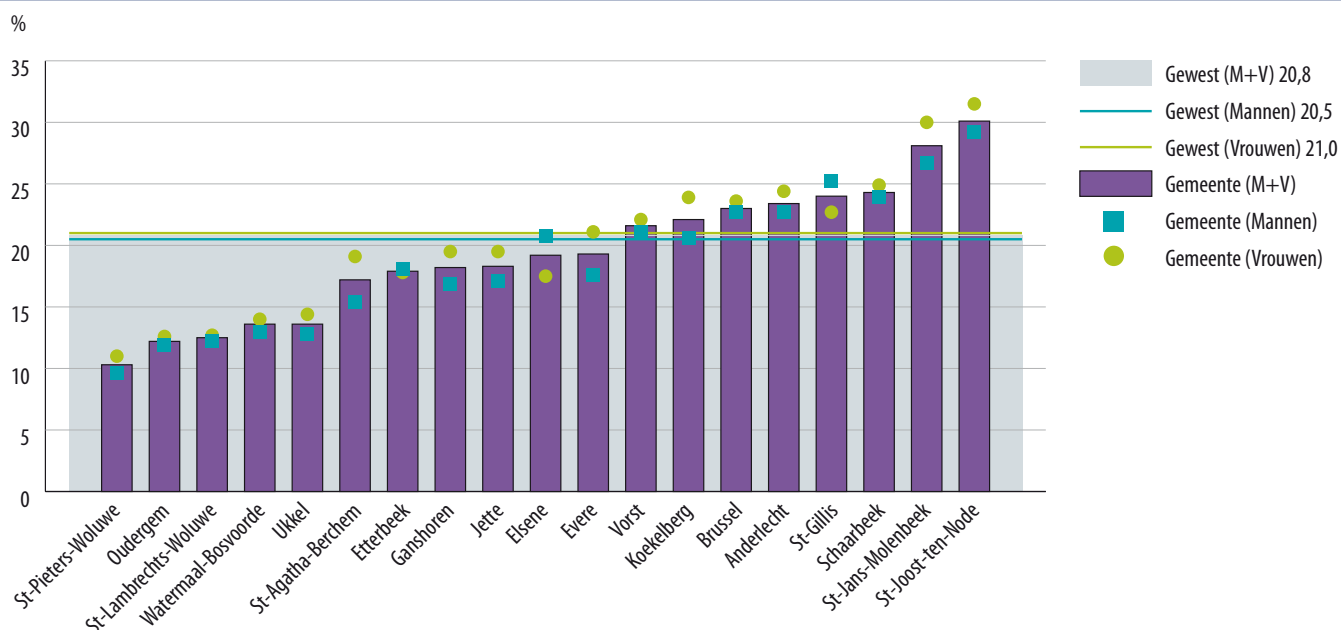
Nota: Huishoudens met meer dan twee volwassenen (met of zonder kinderen) worden niet hernomen in deze grafiek.

[57] Zie het Dossier 2015 “Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest” van het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn en het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid.

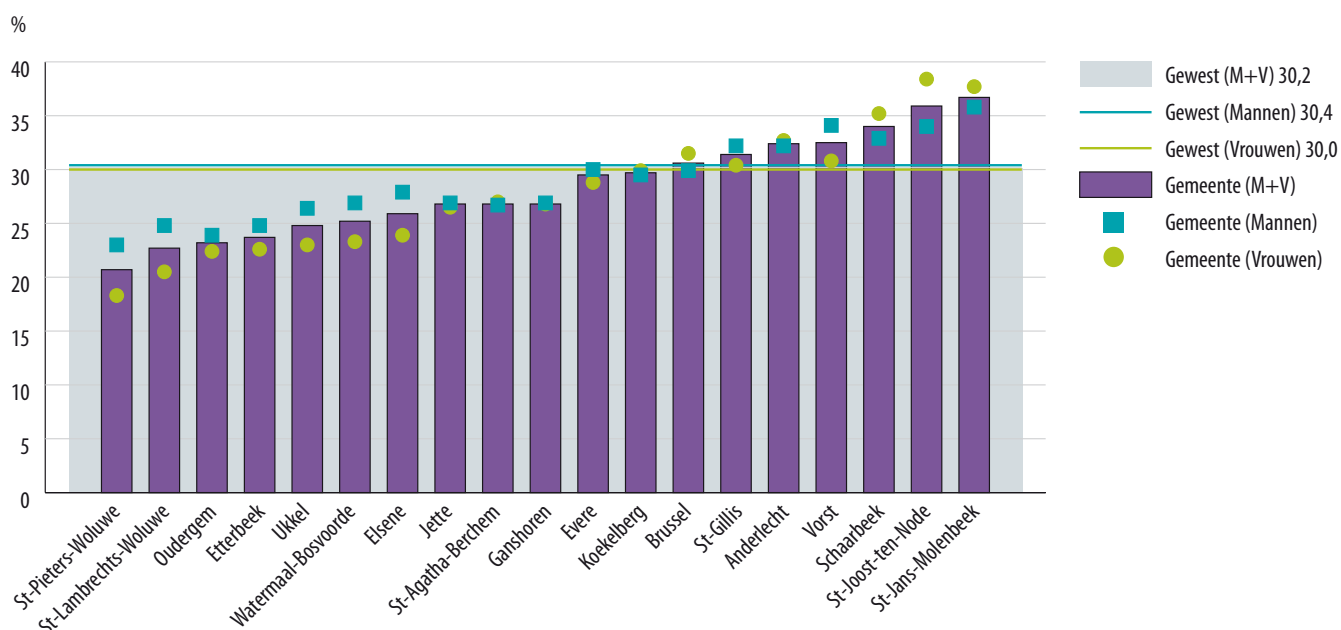
[58] Bron: Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid, Actiris (werkloosheidsgraad in 2013)

[59] Bron: Steunpunt WSE; cijfers beschikbaar op de website van het IWEPS: www.iweps.be (werkloosheidsgraad in 2012)

[60] Cf. voetnoot nr. 55

Figuur 4-11: Administratieve werkloosheidsgraad, naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2014

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris

Figure 4-12: Administratieve werkloosheidsgraad bij jongeren (jonger dan 25 jaar), naar gemeente en geslacht, Brussels Gewest, 2014

Bron: Brussels Observatorium voor de werkgelegenheid, Actiris

4.2.4 LANGDURIGE WERKLOOSHEID

In een context van een tekort aan beschikbare en geschikte jobs, is het voor Brusselse werklozen des te moeilijker om zich (opnieuw) te integreren op de arbeidsmarkt, ongeacht de voorafgaandelijke situatie – werkloosheid, studies of andere vormen van inactiviteit (Englert, 2013). Daarenboven verhoogt het feit dat men op een gegeven moment een periode van werkloosheid heeft doorgemaakt het risico om werkloos te blijven of om nog een aantal keer opnieuw werkloos te worden (het

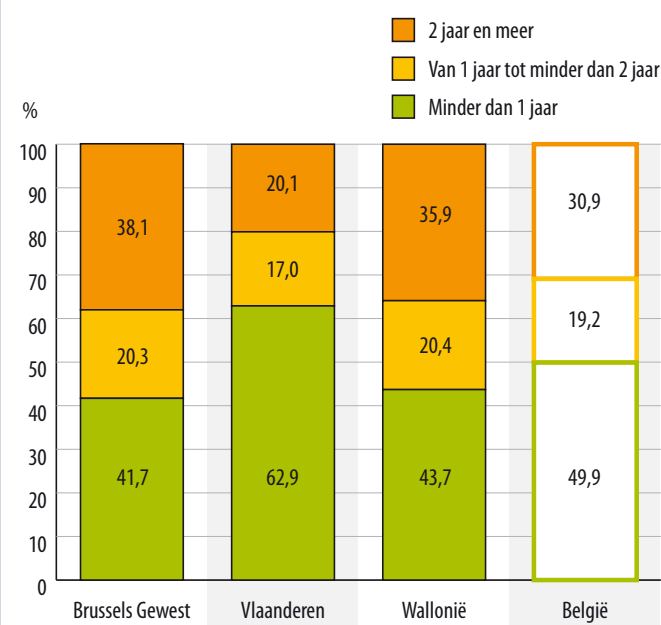
fenomeen van hardnekkige werkloosheid). Dit kan onder andere verklaard worden door de hoge vereisten van werkgevers op het vlak van werkervaring en een neiging om langdurige werklozen te stigmatiseren (Ganji, 2008). De (langdurige) afwezigheid van werk heeft bovendien een belangrijke invloed op de motivatie en de mentale gezondheid van mensen (Herman en Bourguignon, 2008). Langdurige werkloosheid verhoogt ten slotte het risico om daarna meer precare en slechter betaalde jobs te betrekken (Gangji, 2008).

Naar gewest

De langdurige werkloosheidsgraad (minstens één jaar) (IAB) bedraagt in 2014 10,8 % in het Brussels Gewest, tegenover 1,9 % in Vlaanderen en 6,7 % in Wallonië (4,3 % voor heel België).^[61]

Meer dan één werkloze (IAB) Brusselaar op twee (58,4 %) is al minstens één jaar werkloos, meer dan één op de drie (38,1 %) is al gedurende minstens twee jaar werkloos (figuur 4-13).

Figuur 4-13: Verdeling van de werklozen (IAB) naar werkloosheidsduur, België en de gewesten, 2014

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

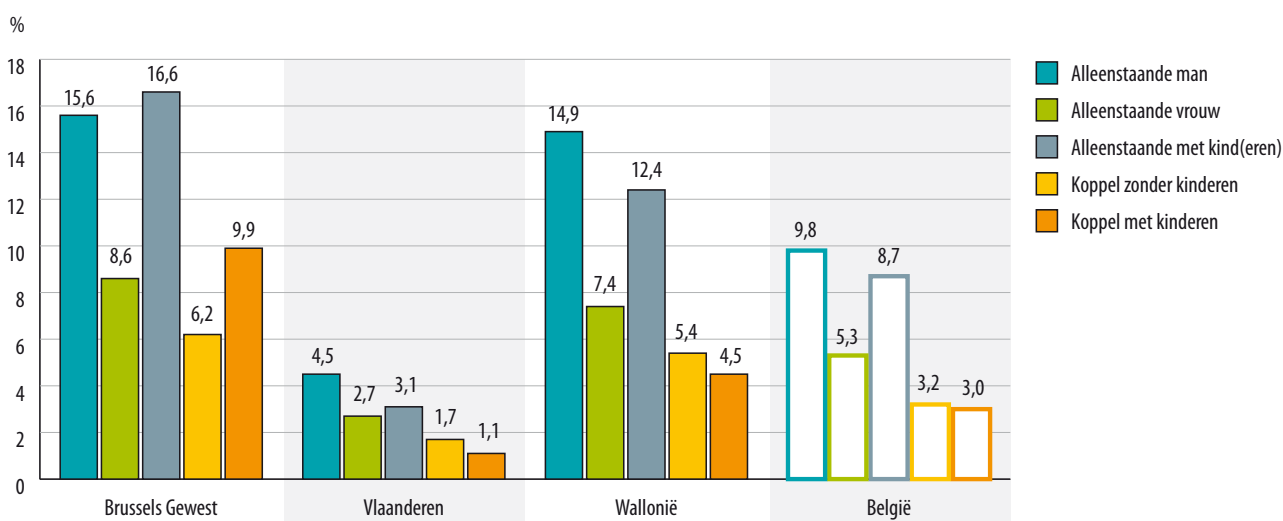
"In het Brussels Gewest is bijna 40 % van de werklozen al gedurende minstens twee jaar werkloos."

Naar huishouden

De verschillende huishoudentypes worden niet allemaal even hard getroffen door langdurige werkloosheid (figuur 4-14). In het Brussels Gewest, in 2014, zijn het de gezinshoofden van éénoudergezinnen, gevolgd door alleenstaande mannen die het grootste risico lopen op langdurige werkloosheid. Onder de Brusselse actieve bevolking, is één alleenstaande ouder op zes (16,6 %) al minstens één jaar werkloos en meer dan één op acht (13,3 %) is dit al minstens twee jaar. De langdurige werkloosheidsgraad ligt in het Brussels Gewest eveneens hoog bij alleenstaande mannen (15,6 %). In de twee andere gewesten ligt de langdurige werkloosheid hoger bij alleenstaande mannen dan bij éénoudergezinnen. Enkel in het Brussels Gewest heeft ook een koppel met kinderen een hoog risico op langdurige werkloosheid (9,9 %). Dit ligt hoger dan bij een koppel zonder kinderen (6,2 %). In de andere gewesten kennen koppels met kinderen het laagste risico op langdurige werkloosheid (1,1 % in Vlaanderen en 4,5 % in Wallonië).

"In het Brussels Gewest lopen de gezinshoofden van éénoudergezinnen het grootste risico op langdurige werkloosheid, gevolgd door alleenstaande mannen. Onder de actieve Brusselse bevolking is één alleenstaande ouder op zes gedurende minstens één jaar werkloos."

Figuur 4-14: Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar huishoudentype, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

[61] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête

Naar geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau

In 2014 ligt de langdurige werkloosheidsgraad (IAB), net zoals de totale werkloosheidsgraad, hoger bij mannen (12,3 %) dan bij vrouwen (8,9 %) (figuur 4-15). Naar leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau bekeken zijn de verschillen nog groter: jongeren, personen met maximum een diploma lager secundair onderwijs en niet-Europeanen (EU27) worden veel vaker getroffen. 17,1 % van de jonge actieve bevolking tussen 15 en 24 jaar, 21,6 % van de actieve niet-Europese bevolking en 21,2 % van de actieve bevolking met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is al gedurende minstens één jaar werkloos.

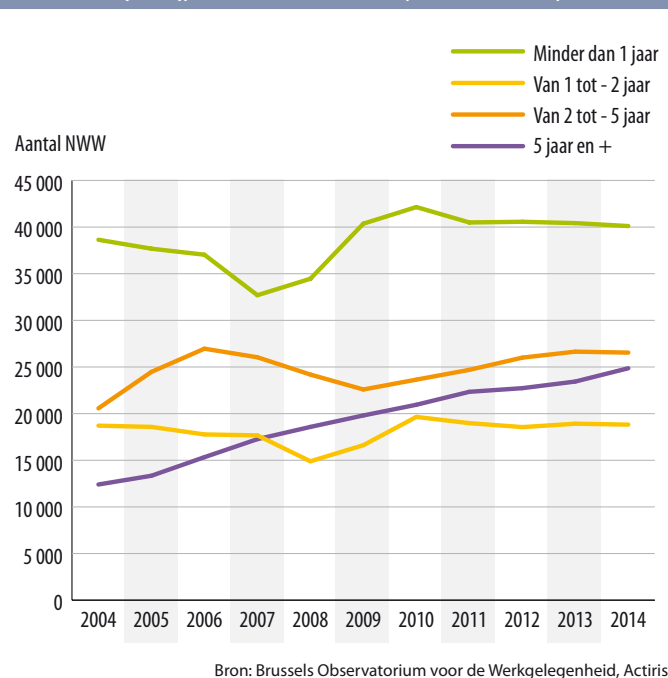
"Jongeren, personen met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en niet-Europeanen worden het vaakst getroffen door langdurige werkloosheid."

De evolutie van de langdurige werkloosheid in het Brussels Gewest

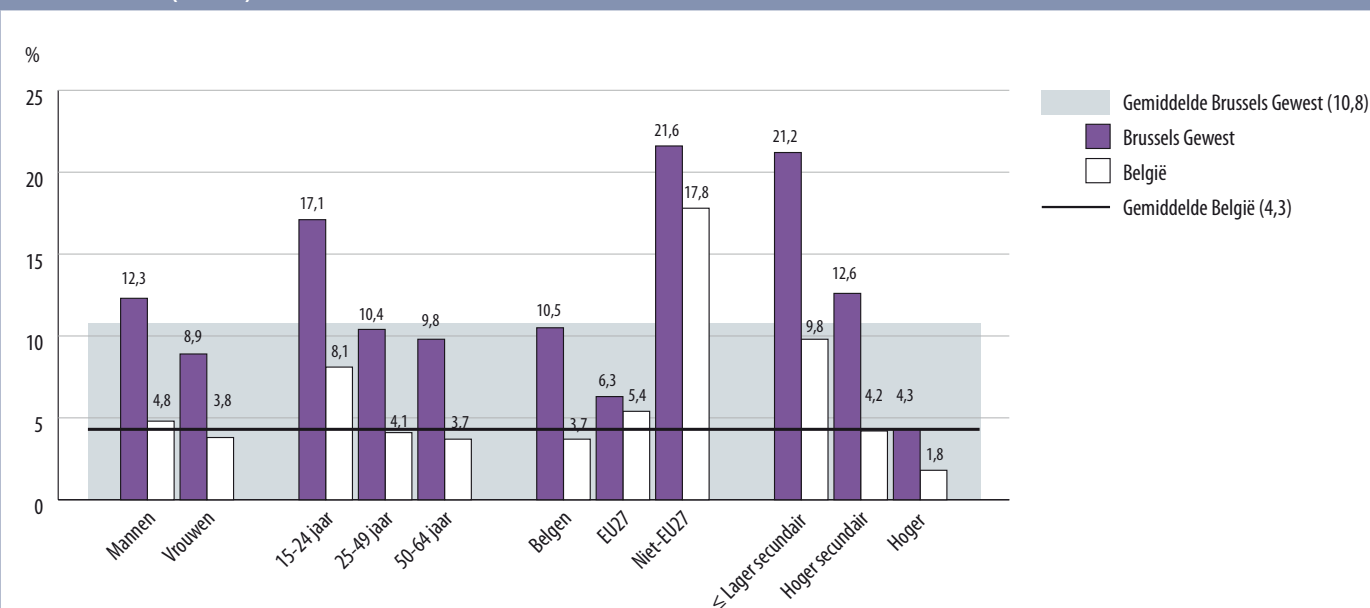
Sinds het begin van de jaren 2000 stijgt het aantal NWW dat minstens vijf jaar geen werk heeft continu in het Brussels Gewest. In 2004 vertegenwoordigden ze 13,7 % van het totaal aantal NWW, in 2014 is hun aandeel toegenomen tot 22,5 % van de 110 336 NWW ingeschreven bij Actiris. Na zo een lange periode van werkloosheid is het zeer moeilijk om nog werk te vinden.

"Het aantal langdurige niet-werkende werkzoekenden (minstens vijf jaar) steeg in het Brussels Gewest de afgelopen jaren constant. In 2014 maken ze meer dan één vijfde uit van de niet-werkende werkzoekenden."

Figuur 4-16: Evolutie van het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWW), naar werkloosheidsduur, Brussels Gewest, 2004-2014

Figuur 4-15: Langdurige werkloosheidsgraad (IAB) (1 jaar en meer) naar geslacht, leeftijd, nationaliteit en opleidingsniveau, België en Brussels Gewest, 2014 (NAPincl)

4.3 Artikel 60

De OCMW's kunnen verschillende activeringsmaatregelen hanteren om de socioprofessionele inschakeling te bevorderen van personen die ver van de arbeidsmarkt verwijderd zijn. De tewerkstelling via artikel 60§7 en artikel 61 zijn zulke instrumenten die het OCMW kan aanwenden om (equivalent) leefloongerechtigden aan werk te helpen. De doelstelling van deze maatregelen is om enerzijds de begunstigten werkervaring te laten opdoen en anderzijds laat het hen ook toe om achteraf terug recht te hebben op een werkloosheidsuitkering. In het kader van artikel 60§7, is het OCMW de werkgever, terwijl het bij artikel 61 om een private werkgever gaat. Artikel 60§7 is de meest gebruikte maatregel. Sinds 2012 schommelt het aantal werknemers artikel 60§7 rond de 3 000. In december 2014 genoten 3 076 Brusselaars van deze maatregel (8,2 % van het totaal aantal (equivalent) leefloongerechtigden)^[62] (figuur 4-17).

4.4 Armoede bij werkenden

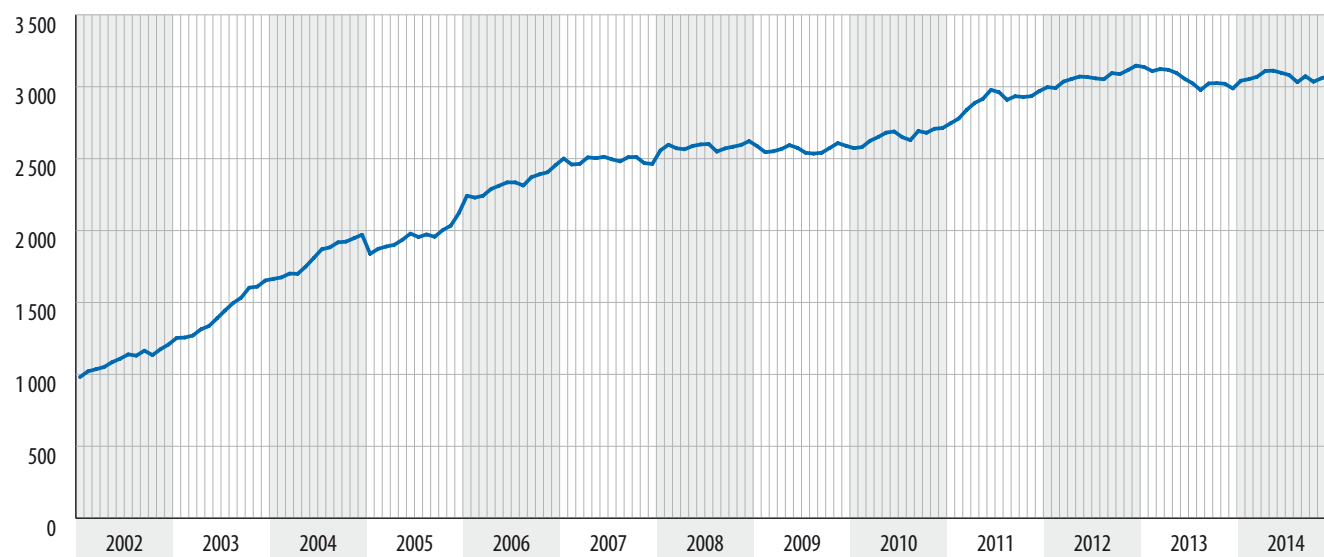
Een job hebben biedt op zich niet altijd voldoende bescherming tegen armoede. Een laag loon, een contract met een beperkt aantal arbeidsuren of meerdere personen ten laste hebben, zijn factoren die kunnen leiden tot armoede bij werkenden. Wanneer een alleenstaande moeder met twee kinderen bijvoorbeeld een inkomen (het kindergeld inbegrepen) heeft dat lager ligt dan € 1 719, heeft ze een inkomen dat onder de armoederisicogrens ligt. Deeltijds werken staat vaak synoniem voor een laag inkomen (Debels, 2008).

Het is moeilijk in te schatten hoeveel werkende Brusselaars toch in armoede leven, als gevolg van de onvolledigheid van de gegevens met betrekking tot het inkomen van de Brusselaars. De EAK-enquête geeft echter wel informatie over de mate waarin onvrijwillige deeltijdse tewerkstelling en tijdelijke tewerkstelling voorkomen.

Deeltijds werk komt in het Brussels Gewest iets minder vaak voor dan in de twee andere gewesten (20,7 % tegenover 24,1 % in Vlaanderen en 23,7 % in Wallonië in 2014). In het algemeen werken meer vrouwen dan mannen deeltijds. In Brussel ligt het aandeel vrouwen dat deeltijds werkt lager dan het aandeel in Vlaanderen en Wallonië; het aandeel mannen dat deeltijds werkt ligt dan weer hoger in het Brussels Gewest (figuur 4-18). Bij jongeren tussen 15 en 24 jaar ligt het aandeel deeltijds werkenden hoger in het Brussels Gewest dan in de andere gewesten (33,6 %^[63] tegenover 24,7 % in Vlaanderen en 28,8 % in Wallonië)^[64].

Figuur 4-17: Maandelijks evolutie van het aantal mensen tewerkgesteld overeenkomstig artikel 60§7, Brussels Gewest, 2002-2014

Aantal begunstigten artikel 60§7

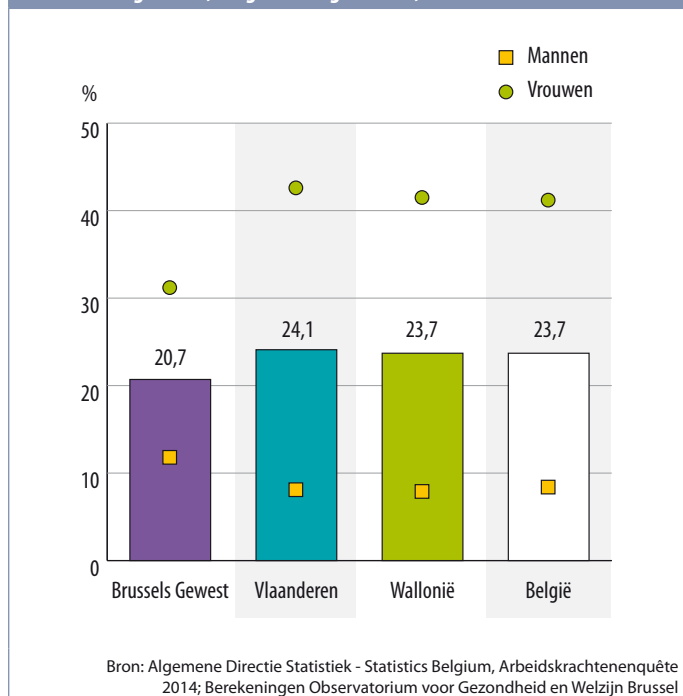
Bron: POD Maatschappelijke Integratie, gegevens op 05/06/2015

[62] Bron: POD Maatschappelijke Integratie, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[63] Merk op dat het, als gevolg van de beperkte omvang van de Brusselse steekproef voor deze bevolkingsgroep, om een ruwe schatting gaat met een breed betrouwbaarheidsinterval.

[64] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2013; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Figuur 4-18: Aandeel deeltijds werk in de totale tewerkstelling per geslacht, België en de gewesten, 2014

Onder de deeltijds werkenden verklaart in het Brussels Gewest bijna één op drie (28,6 %) zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden. In Vlaanderen en Wallonië wordt deze reden veel minder vaak opgegeven (respectievelijk 5,3 % en 14,7 % van de gevallen).

Meer dan één werkende Brusselaar op tien (12,5 %) heeft in 2014 enkel tijdelijk werk (contract bepaalde duur, interimwerk, occasioneel werk, enz.). Onder de jongeren tussen 15 en 24 jaar gaat het om één op de drie (33,6 %) ^[65]. Acht op de tien werkende Brusselaars met tijdelijk werk geven aan zich in deze situatie te bevinden omdat ze geen werk vinden met een contract van onbepaalde duur.

“In het Brussels Gewest geven de deeltijds werkenden vaker dan in Vlaanderen en Wallonië aan dat ze zich in deze arbeidssituatie bevinden omdat ze geen voltijds werk vinden.”

[65] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

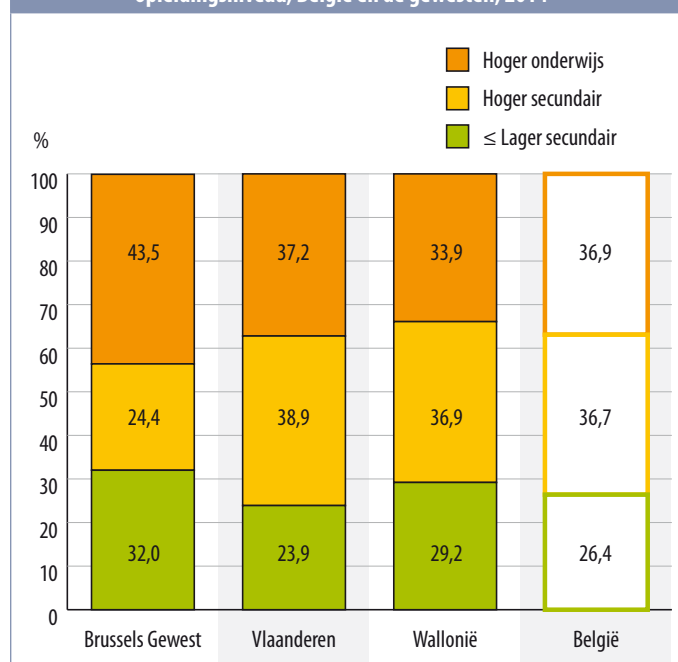
5. ONDERWIJS EN VORMING

In onze samenleving wordt het sociaal statuut van een persoon vaak mee bepaald door het opleidingsniveau. Het verband tussen armoede en opleidingsniveau vertoont zich op twee manieren. Langs de ene kant lopen kinderen die opgroeien in armoede een groter risico om een moeilijke schooltijd te doorlopen. Anderzijds lopen jongeren die de school zonder diploma verlaten op volwassen leeftijd een groter armoederisico, onder meer omdat zij vaker problemen ondervinden om een job te vinden (zie hoofdstuk 4) of vaak enkel toegang hebben tot slecht betaalde en instabiele jobs. De cijfers tonen in dit verband twee belangrijke uitdagingen voor het Brussels Gewest: in 2014 leefde meer dan een kwart van de Brusselse kinderen in een huishouden zonder inkomen uit arbeid (figuur 3-12) en behaalde een kwart van de Brusselaars tussen 25 en 34 jaar slechts ten hoogste een diploma lager secundair onderwijs (figuur 5-6).

5.1 Het opleidingsniveau van de bevolking tussen 25 en 64 jaar: vergelijking tussen gewesten en evolutie

Het Brussels Gewest kenmerkt zich ten opzichte van België door een oververtegenwoordiging van zowel laag- als hoogopgeleiden, en dit ten koste van diploma's van tussenliggend niveau. In 2014 had 32,0 % van de Brusselse bevolking van 25 tot 64 jaar maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs, 24,4 % had een diploma van het hoger secundair onderwijs en 43,5 % een diploma hoger onderwijs. Voor België bedragen de percentages respectievelijk 26,4 %, 36,7 % en 36,9 % (figuur 5-1).

Figuur 5-1: Verdeling van de bevolking tussen 25-64 jaar naar opleidingsniveau, België en de gewesten, 2014

Bron: Algemene Directie Statistiek, Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

Deze cijfers, gebaseerd op de arbeidskrachtenenquête, geven het opleidingsniveau weer zoals dit door de ondervraagde zelf werd verklaard. Het is belangrijk op te merken dat een groot deel van de geïmmigreerde bevolking in het buitenland studeerde en dat dit in het buitenland behaalde diploma vaak niet erkend wordt in België. Hoewel een diploma geen garantie geeft op een job, bemoeilijkt deze niet-erkenning van een buitenlands diploma – net als het ontbreken van een diploma van het secundair onderwijs, de toegang tot de arbeidsmarkt (zie hoofdstuk 4). Dit geldt in het bijzonder op de Brusselse arbeidsmarkt waar steeds hogere eisen worden gesteld op het vlak van opleidingsniveau (Van Hamme et al., 2011).

Het aandeel personen tussen 25 en 64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs kent in België in het algemeen een neerwaartse trend. Toch verschilt deze evolutie in het Brussels Gewest met deze in de twee andere gewesten: terwijl Vlaanderen en Wallonië tussen 2000 en 2014 een constante afname optekenen van het aandeel laaggeschoolden, zien we dat dit aandeel gedurende de laatste jaren eerder stagneert in het Brussels Gewest (figuur 5-2). Dit maakt dat sinds 2011 het aandeel laaggeschoolden tussen 25 en 64 jaar hoger ligt in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten, wat voordien niet het geval was.

Het aandeel personen met een diploma van het hoger onderwijs stijgt in de drie gewesten. Het Brussels Gewest behoudt een hoger aandeel hooggeschoolden in vergelijking met de twee andere gewesten in 2014, maar het verschil met de twee andere gewesten wordt wel jaar na jaar kleiner (figuur 5-3).

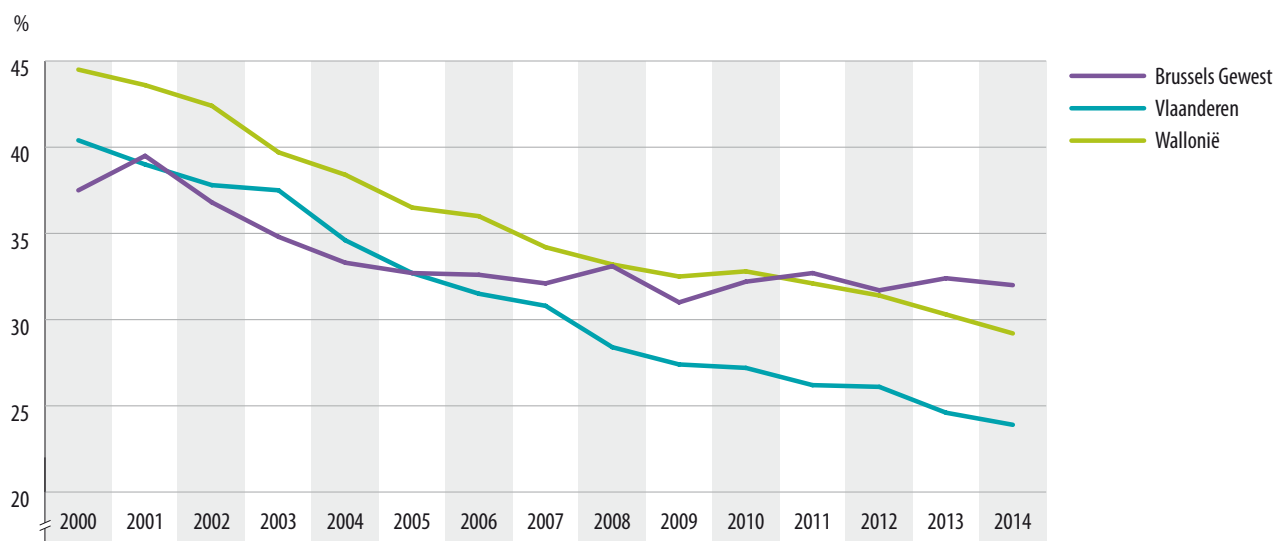
Het aandeel personen met een diploma van het hoger secundair onderwijs (als hoogst behaald diploma) stijgt in Vlaanderen en Wallonië tussen 2000 en 2014, terwijl dit aandeel stagneert (op een uitzonderlijk laag niveau, zie figuur 5-1) in het Brussels Gewest (niet geïllustreerd). Dit zorgt ervoor dat het verschil met de andere twee gewesten steeds groter wordt.

5.2 Schoolachterstand

Jongeren die de school zonder diploma secundair onderwijs verlaten, kenden vaak een moeilijk schoolparcours. Dit “moeilijk parcours” kan benaderd worden met de indicator die het aandeel leerlingen meet die 2 of meerdere jaren schoolachterstand opgelopen hebben.

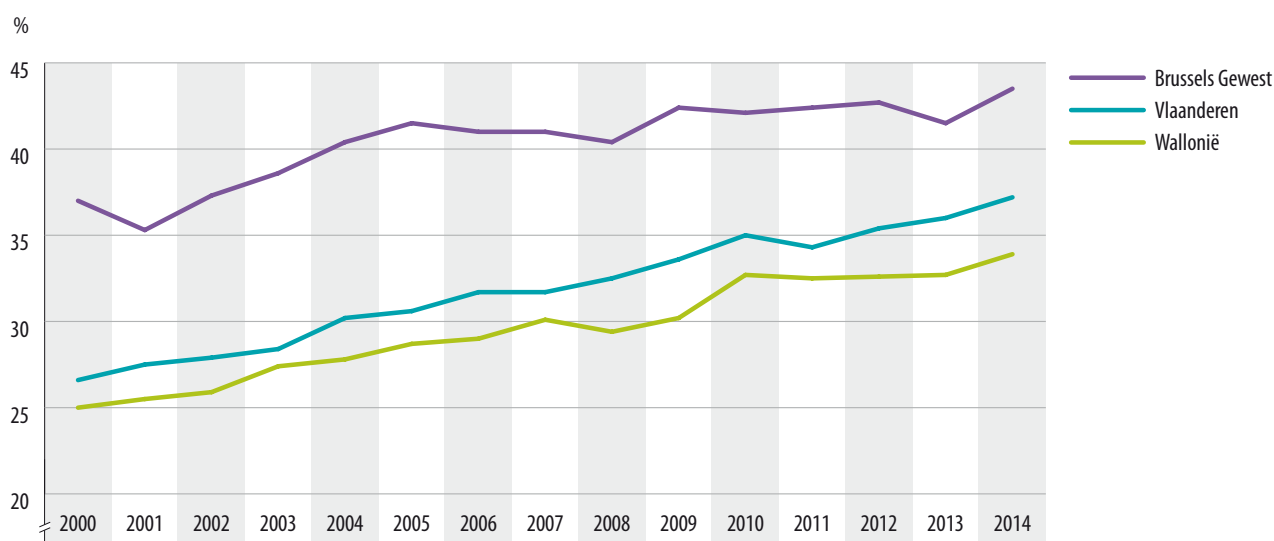
Velerlei redenen kunnen zo’n schoolachterstand verklaren: een langdurig migratietraject, kinderen die in het midden van het schooljaar aankomen uit het buitenland, moeilijkheden om de taal te begrijpen, leermoeilijkheden, gezondheidsproblemen, weinig of geen ruimte thuis om huiswerk te doen, tijdelijke moeilijkheden of aanpassingsproblemen,... Een kleine schoolachterstand oplopen betekent niet per definitie dat het kind zijn of haar schooltijd niet met succes zal afronden. Het kan het gevolg zijn van een eenmalige tegenvaller of van een bewuste strategie van de school om een leerling te helpen. Uit onderzoek (Visée-Leporcq, 2011) blijkt evenwel dat het opstapelen van schoolachterstand het risico verhoogt dat een leerling de school verlaat zonder diploma van het hoger secundair onderwijs.

Figuur 5-2: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs, per gewest, 2000-2014

Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2000-2014

Figuur 5-3: Evolutie van het aandeel van de bevolking van 25-64 jaar met een diploma van het hoger onderwijs, per gewest, 2000-2014

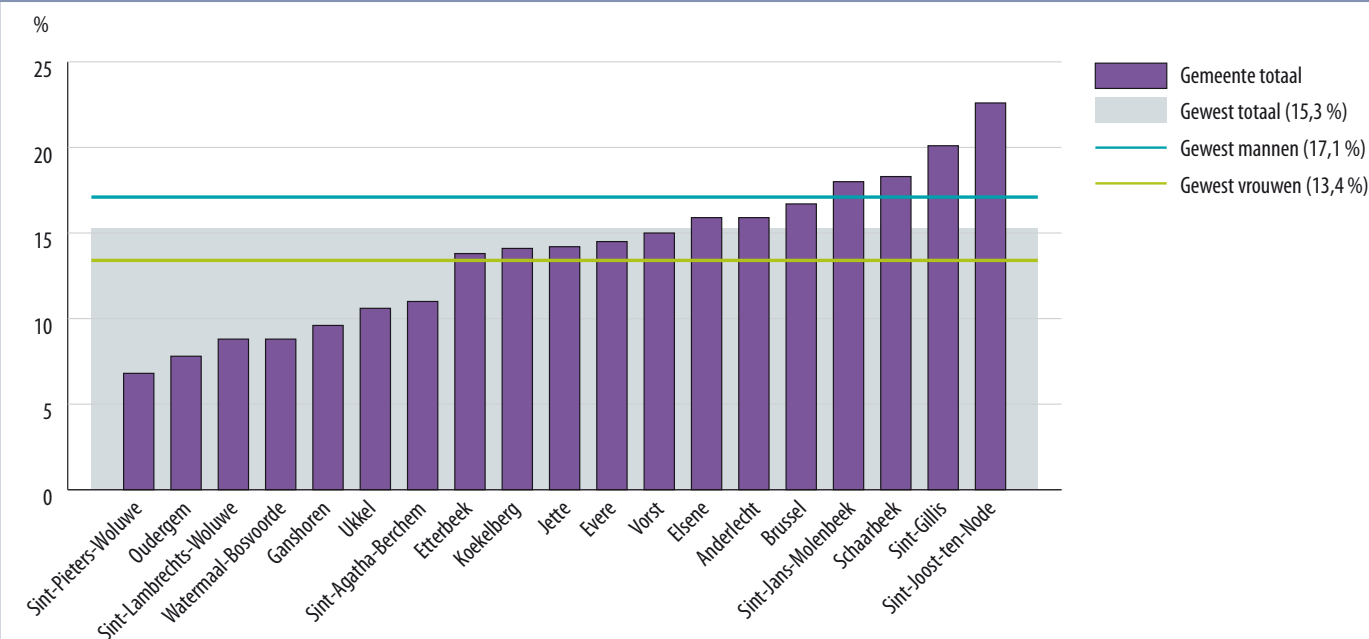
Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2000-2014

Voor het schooljaar 2013-2014 had 15,3 % van de Brusselse leerlingen bij aanvang van hun eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Dit is vaker het geval bij jongens (17,1 %) dan bij meisjes (13,4 %).

Dit aandeel varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten (figuur 5-4). Gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut kennen de hoogste aandelen leerlingen met schoolachterstand: Sint-Joost-ten-Node heeft het hoogste aandeel voor het schooljaar 2013-2014 (22,6 %). In de gemeenten met een hoog socio-economisch statuut vinden we de laagste aandelen terug, waarbij Sint-Pieters-Woluwe het laagste percentage (6,8 %) telt.

"Bijna één leerling op zes in het Brussels Gewest heeft in het eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten en ligt bijzonder hoog in de armste gemeenten."

Figuur 5-4: Aandeel leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs met minstens twee jaar schoolachterstand, naar woonplaats en geslacht, Brussels Gewest, schooljaar 2013-2014

Bron: Vlaamse Gemeenschap en Communauté Française, Etnic; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

5.3 Jongeren (18-24 jaar) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

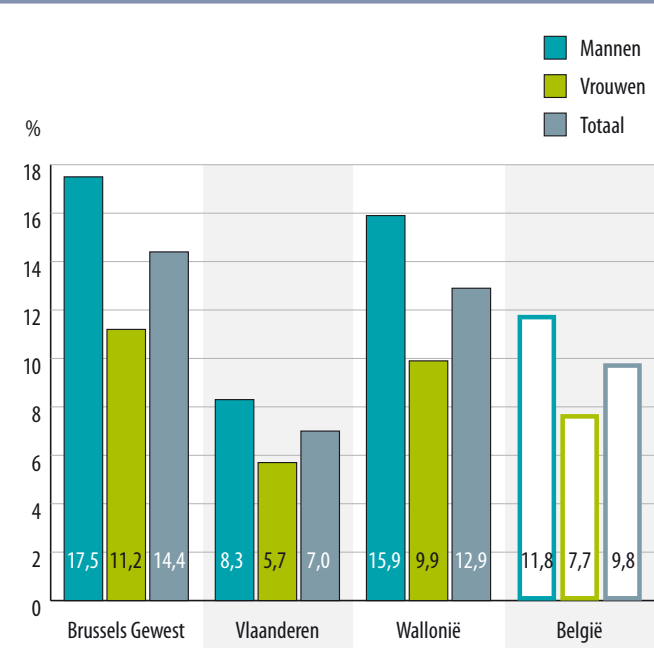
Het aandeel jongeren (18-24 jaar) dat maximaal een diploma van het lager secundair onderwijs heeft en geen onderwijs of vorming meer volgt, ligt beduidend hoog in het Brussels Gewest: in 2014 ging het om ongeveer één Brusselse jongere op zeven. Dit cijfer ligt hoger voor mannen dan voor vrouwen: meer dan één jonge man op zes en één jonge vrouw op tien volgt geen onderwijs meer en heeft geen diploma van het hoger secundair onderwijs (figuur 5-5). Deze aandelen zijn groter in het Brussels Gewest dan in de rest van het land en dit zowel voor mannen als voor vrouwen. Merk op dat deze laaggeschoolde jongeren zowel jongeren zijn die in België school liepen en geen diploma hoger secundair onderwijs behaalden, als jonge immigranten die zich in het gewest komen vestigen zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.

“In het Brussels Gewest verliet meer dan één jongen op zes en meer dan één meisje op tien de schoolbanken zonder een diploma van het hoger secundair onderwijs.”

Het aandeel jongeren (15-24 jaar) dat noch een opleiding of vorming volgt, noch aan het werk is, bedraagt 15,8 % in het Brussels Gewest, ten opzichte van 9,8 % in Vlaanderen, 14,7 % in Wallonië en 12,0 % voor heel België^[66]. Naar deze jongeren

worden op internationaal niveau vaak verwezen met de term NEETS (“not in employment, education or training”).

Figuur 5-5: Aandeel jongeren tussen 18 en 24 jaar die vroegtijdig de school verlieten, met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs en die geen onderwijs of vorming meer volgen, naar geslacht, België en de gewesten, 2014 (NAPinC)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014

[66] Bron: Eurostat, Arbeidskrachtenenquête 2014

5.4 Volwassenen (25 jaar en ouder) zonder diploma van het hoger secundair onderwijs

Het aandeel laaggeschoolde volwassenen (met maximum een diploma lager secundair onderwijs) verschilt naargelang de leeftijd. De cijfers voor de drie gewesten tonen een duidelijk generatie-effect: het aandeel laaggeschoolden ligt aanzienlijk hoger bij de oudste leeftijdscategorieën en het laagst bij de jongere leeftijdscategorieën (figuur 5-6).

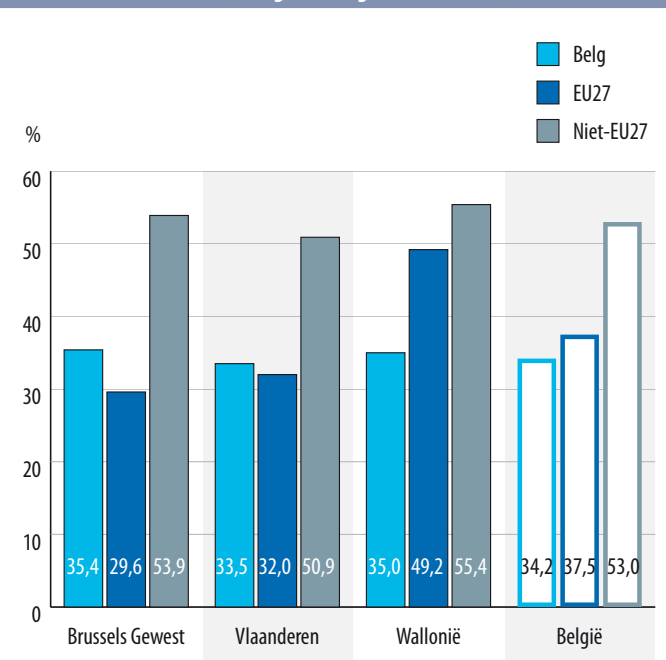
Het Brussels Gewest kent echter een bijzondere situatie: onder de bevolking ouder dan 60 jaar ligt het aandeel laaggeschoolden lager in vergelijking met heel België (figuur 5-6); bij de bevolking jonger dan 60 jaar zien we het omgekeerde en ligt het aandeel laaggeschoolden hoger dan in de rest van het land. Meer dan een vierde (26,3 %) van de Brusselaars tussen 25-34 jaar beschikt in 2014 over maximum een diploma lager secundair onderwijs (17,7 % in België). Deze vaststelling weerspiegelt een relatieve verarming van de nieuwe generaties in het Brussels Gewest.

“Daar waar het aandeel laaggeschoolden bij de 60-plussers lager ligt in het Brussels Gewest dan gemiddeld voor België, zien we het omgekeerde bij de jongere generaties: daar ligt het aandeel volwassenen dat geen diploma hoger secundair onderwijs heeft hoger in het Brussels Gewest dan gemiddeld in België.”

Er zijn belangrijke verschillen naar nationaliteit met betrekking tot het hoogst behaalde diploma. Bij de volwassen Brusselaars van 25 jaar en ouder ligt het aandeel laaggeschoolden (maximum

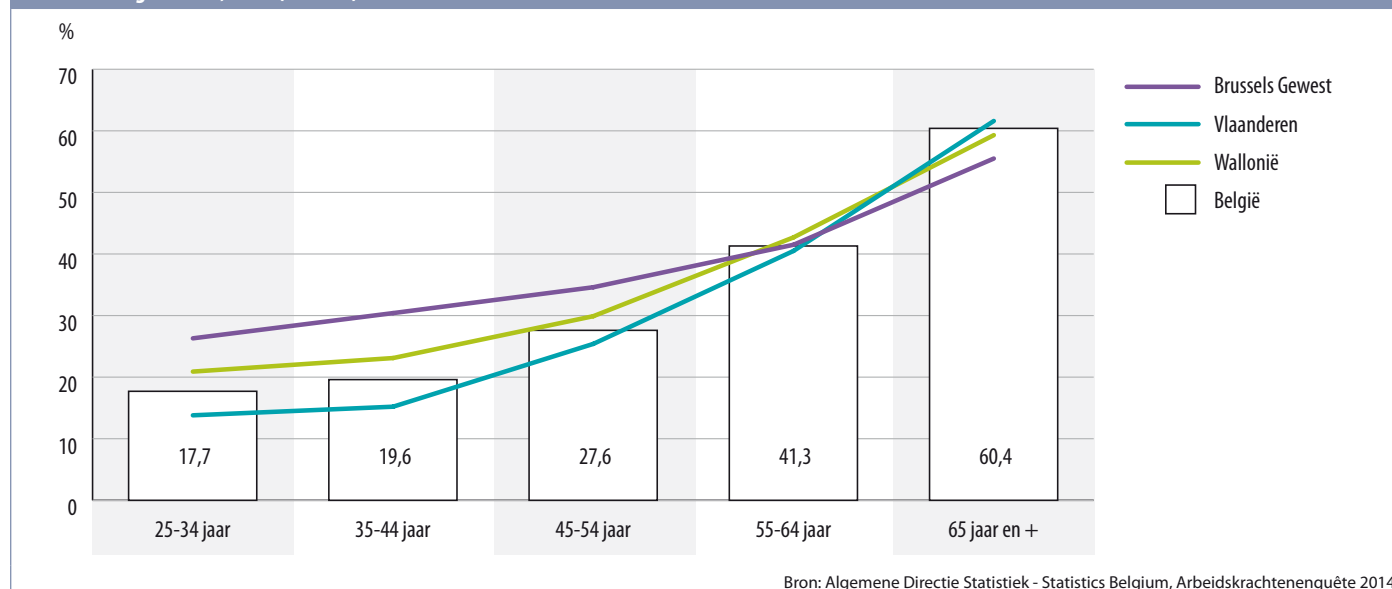
een diploma lager secundair onderwijs), net als bij de jongeren onder de 25 jaar, hoger bij de niet-Europeanen (53,9 %) dan bij de Europeanen (EU27) (29,6 %) en de Belgen (35,4 %). In Vlaanderen en Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden eveneens het hoogst bij de personen met een nationaliteit van buiten de EU27. In Wallonië ligt het aandeel laaggeschoolden met een (niet-Belgische) nationaliteit van de EU27 hoger dan in de twee andere gewesten (figuur 5-7).

Figuur 5-7: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar nationaliteit, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014

Figuur 5-6: Aandeel van de bevolking van 25 jaar en ouder met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs naar leeftijd, België en de gewesten, 2014 (NAPincl)

Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, Arbeidskrachtenenquête 2014

6. GEZONDHEID

Armoede en gezondheid zijn nauw met elkaar verbonden. Armoede kan leiden tot een verslechtering van de gezondheids-toestand en een slechte gezondheid tot verarming. Sociale ongelijkheden in gezondheid worden op alle leeftijden vastgesteld en hebben invloed op de meeste gezondheidsproblemen. In dit hoofdstuk worden een aantal indicatoren voorgesteld. Een groter aantal analyses van sociale determinanten van gezondheid zijn beschikbaar op de website van het Observatorium van Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad onder "indicatoren" en in eerdere uitgaven van de Welzijnsbarometer.

6.1 Sociale gezondheidsongelijkheden bij de geboorte

In het Brussels Gewest varieert de levensverwachting bij de geboorte naargelang het socio-economisch niveau (SEN) van de gemeente waar men woont^[67]. Tussen de armste en rijkste Brusselse gemeenten is er een verschil in levensverwachting van 2,9 jaar bij de mannen en 2,5 jaar bij de vrouwen in de periode 2009-2013 (figuur 6-1). Tussen 1999-2003 en 2009-2013, is de levensverwachting toegenomen in alle gemeenten. Bij de mannen is de stijging in levensverwachting opvallender in arme

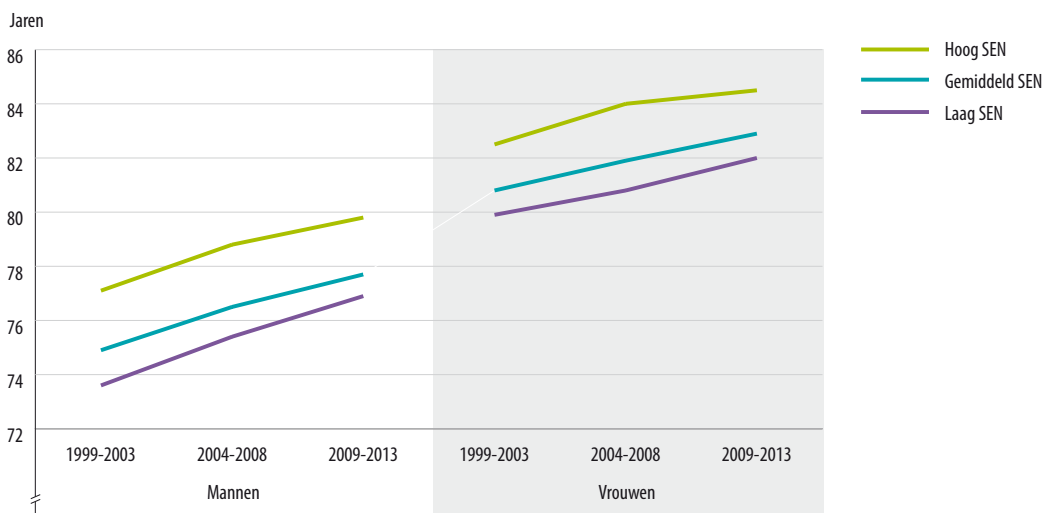
gemeenten (+3,3 jaar) dan in gemeenten met een gemiddeld niveau (+2,8 jaar) en in de rijkste gemeenten (+2,7 jaar), wat resulteert in een verkleining van de verschillen. Bij vrouwen is de stijging van de levensverwachting vergelijkbaar in de drie categorieën van gemeenten (respectievelijk +2,1 jaar, +2,1 jaar en +2,0 jaar).

Volgens het Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid ligt de levensverwachting van de vrouwen hoger, ook al is de levensverwachting in goede gezondheid ongeveer gelijk bij mannen en vrouwen. Vrouwen leven misschien langer maar wel in een minder goede gezondheid (Miermans & Van Oyen, 2002; Van Oyen et al., 2013). De levensverwachting in goede gezondheid stijgt gradueel met het opleidingsniveau (Van Oyen et al., 2013).

6.2 De subjectieve gezondheid

De "subjectieve gezondheid" is een begrip dat zowel het welzijn als de gezondheid in brede zin omvat. Het wordt gebruikt als indicator van de algemene gezondheid van een bevolking. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 (Tafforeau, 2014) verklaart 24,9 % van de Brusselse bevolking van 15 jaar en ouder niet in een goede gezondheid te verkeren. Dit aandeel is stabiel gebleven sinds 1997.

Figuur 6-1: Evolutie van de levensverwachting bij de geboorte, naar socio-economisch niveau (SEN) van gemeenten en geslacht, Brussels Gewest, 1999-2003, 2004-2008 en 2009-2013

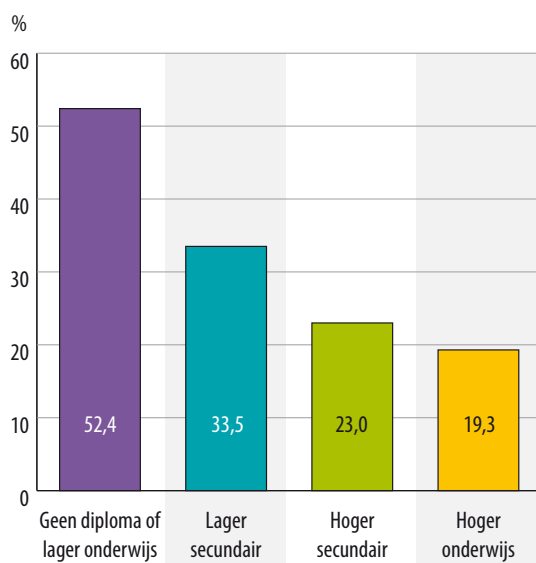

Bron: Statistische formulieren voor overlijden, Observatorium voor Gezondheid en Welzijn

[67] We beschikken niet over betrouwbare gegevens om de sociale ongelijkheden wat betreft sterfte op individueel niveau te meten. Daarom hebben we het gemiddelde socio-economisch niveau (SEN) van de gemeente genomen als indicator van het socio-economisch statuut van de bewoners van de betreffende gemeente. De gemeenten zijn geklasseerd in drie categorieën op basis van een statistische clusteranalyse. Deze indeling is gebaseerd op drie indicatoren van 2012: het mediaan inkomen per belastingaangifte, het werkloosheidspercentage en het aandeel leefloongerechtigden (18-64 jaar). De categorie van gemeenten met een hoger SEN bevat 5 gemeenten: Oudergem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De categorie van de gemeenten met een lagere SEN omvat 6 gemeenten: Anderlecht, Brussel Stad, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De 8 andere gemeenten worden geklasseerd bij het deel van de tussenliggende categorie.

Het aandeel personen die hun eigen gezondheidstoestand als niet goed beoordelen, verschilt beduidend naargelang het sociaal statuut (op eenzelfde leeftijd en bij hetzelfde geslacht). Er is een duidelijke sociale gradiënt: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe lager het aandeel personen dat de eigen gezondheid als niet goed beschrijft (figuur 6-2).

Figuur 6-2: Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar opleidingsniveau (gestandaardiseerd cijfer), 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, Gezondheidsenquête, 2013

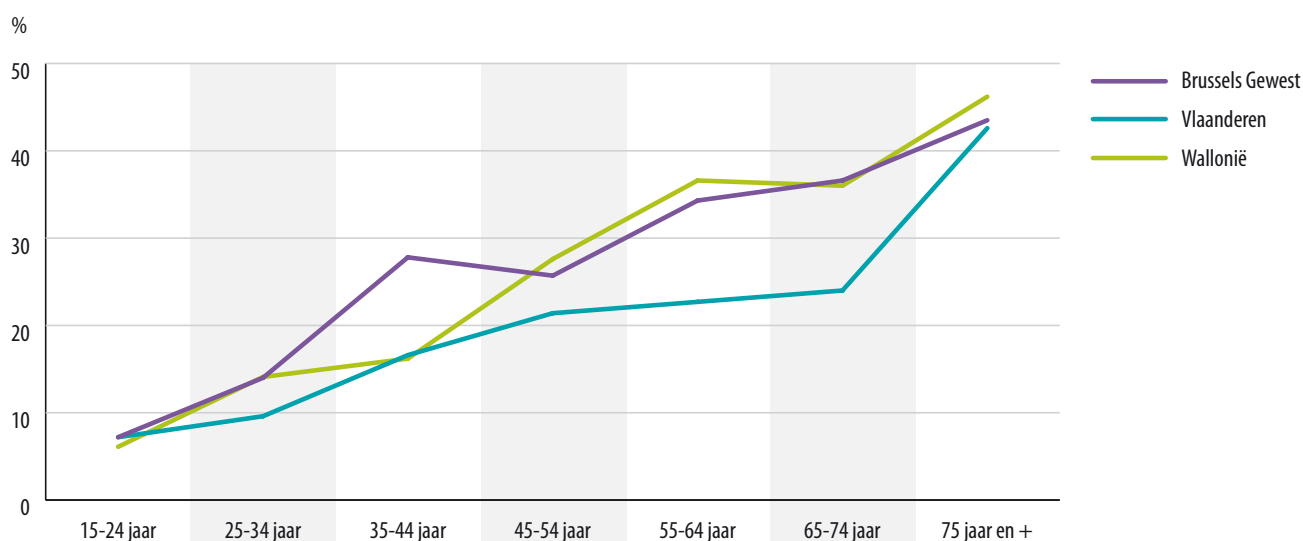
Het aandeel personen die de eigen gezondheid als niet goed beschouwen, stijgt met de leeftijd (figuur 6-3). Bij een vergelijking van het Brussels Gewest met de andere gewesten stelt men vast dat bij de leeftijdsgroep van 35- tot 44-jarigen een groter aandeel inwoners aangeven niet in goede gezondheid te verkeren dan in de 2 andere Belgische gewesten.

6.3 Invaliditeit

Gezondheidsproblemen kunnen aan de oorsprong liggen van arbeidsongeschiktheid met inkomensverlies tot gevolg. De gegevens over invaliditeit in dit rapport gaan over personen die op 30 juni van het betreffende jaar een invaliditeitsuitkering ontvingen. Het gaat hier enkel over de uitkeringen aan werknemers (en dus geen zelfstandigen) of werklozen die genieten van een ziekte- en invaliditeitsverzekering (algemeen stelsel). Daarenboven gaat het niet over de werkonbekwaamheid van minder dan een jaar.

In 2014 werden 6,8 % van de Brusselaars getroffen door 'invaliditeit'^[68] (langer dan een jaar arbeidsongeschikt^[69]). Het betreft relatief meer vrouwen (7,4 %) dan mannen (6,2 %). Over het algemeen is het aantal Belgen die het statuut van invaliditeit kregen toegewezen de laatste jaren systematisch toegenomen, gaande van 181 000 in 2000 naar 310 424 in 2014. Deze stijgende evolutie wordt beïnvloed door verschillende fenomenen: (1) de actieve bevolking en zodoende het aantal potentieel uitkeringsgerechtigden is algemeen genomen sterk gestegen, in het bijzonder als gevolg van een grotere arbeidsparticipatie van vrouwen, (2) de invaliditeit stijgt met de leeftijd, de verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd voor vrouwen sinds 1997 heeft geresulteerd in een toename van het aantal werkende vrouwen ouder dan 60 jaar en dus ook in een toename van het aandeel vrouwen met invaliditeit, en (3) een wereldwijde vergrijzing van de beroepsbevolking waardoor meer en meer mensen zich in de oudere leeftijdsgroepen bevinden waar het risico op arbeidsongeschiktheid groter wordt (De Cock, 2012). Deze stijging is belangrijk, hoewel ze minder uitgesproken is in het Brussels Gewest dan in de twee andere gewesten. Dit verschil in evolutie kan verklaard worden door factoren die verband houden met de deelname aan de arbeidsmarkt (lagere arbeidsparticipatie),

Figuur 6-3: Aandeel Brusselaars van 15 jaar en ouder die de eigen gezondheid als niet goed beoordelen naar leeftijdsgroep en gewest, 2013

Bron: Wetenschappelijk Instituut voor Volksgezondheid, Gezondheidsenquête, 2013

[68] In deze verhoudingscijfers bevat de noemer al de werknemers of werklozen die aanspraak kunnen maken op een uitkering voor arbeidsongeschiktheid volgens de algemene regeling.

[69] De arbeidsongeschiktheid moet ten minste 66 % bedragen ten opzichte van het gebruikelijke beroep of de beroepsgroep waartoe deze activiteit behoort.

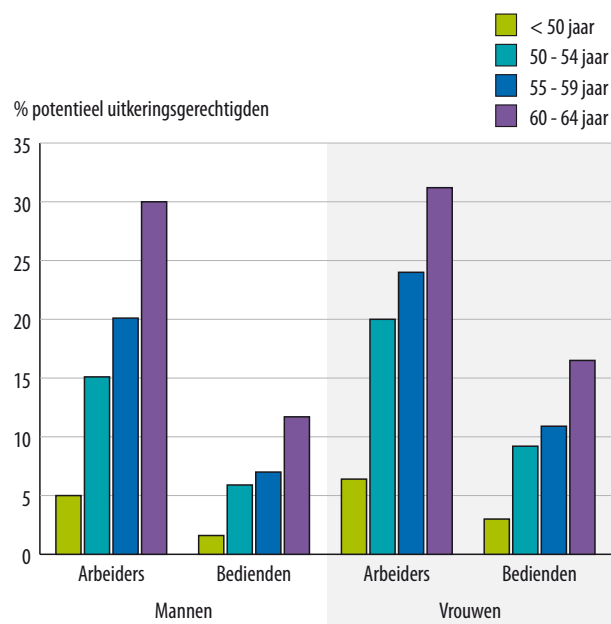
de leeftijdsopbouw van de Brusselse bevolking (jongere bevolking) en de soorten banen die worden ingevuld door de Brusselaars (minder werkgelegenheid in de primaire sector).

In het Brussels Gewest neemt het aantal invaliden wel toe, maar de **invaliditeitsgraad** (zie woordenlijst voor de berekening) voor de Brusselse bevolking is de laatste tien jaar maar licht gestegen: van 6,2 % in 2005 tot 6,8 % in 2014. Net als de vorige jaren worden ook in 2014 arbeiders 2,4 keer meer getroffen door invaliditeit dan bedienden, met een risico dat 3,1 keer hoger ligt bij mannen en 2,2 keer hoger bij vrouwen (figuur 6-4). De invaliditeitsgraad neemt toe met de leeftijd en bedraagt 30,0 % bij de mannelijke en 31,2 % bij de vrouwelijke arbeiders tussen 60 en 64 jaar (zonder de bruggepensioneerden).

In 2014 blijven geestelijke gezondheidsproblemen, zowel bij arbeiders als bedienden, veruit de belangrijkste oorzaak van invaliditeit met 40,38 % van het totaal aantal invaliden, gevolgd door aandoeningen van spieren en beendergestel die 21,7 % van de invaliden treffen.

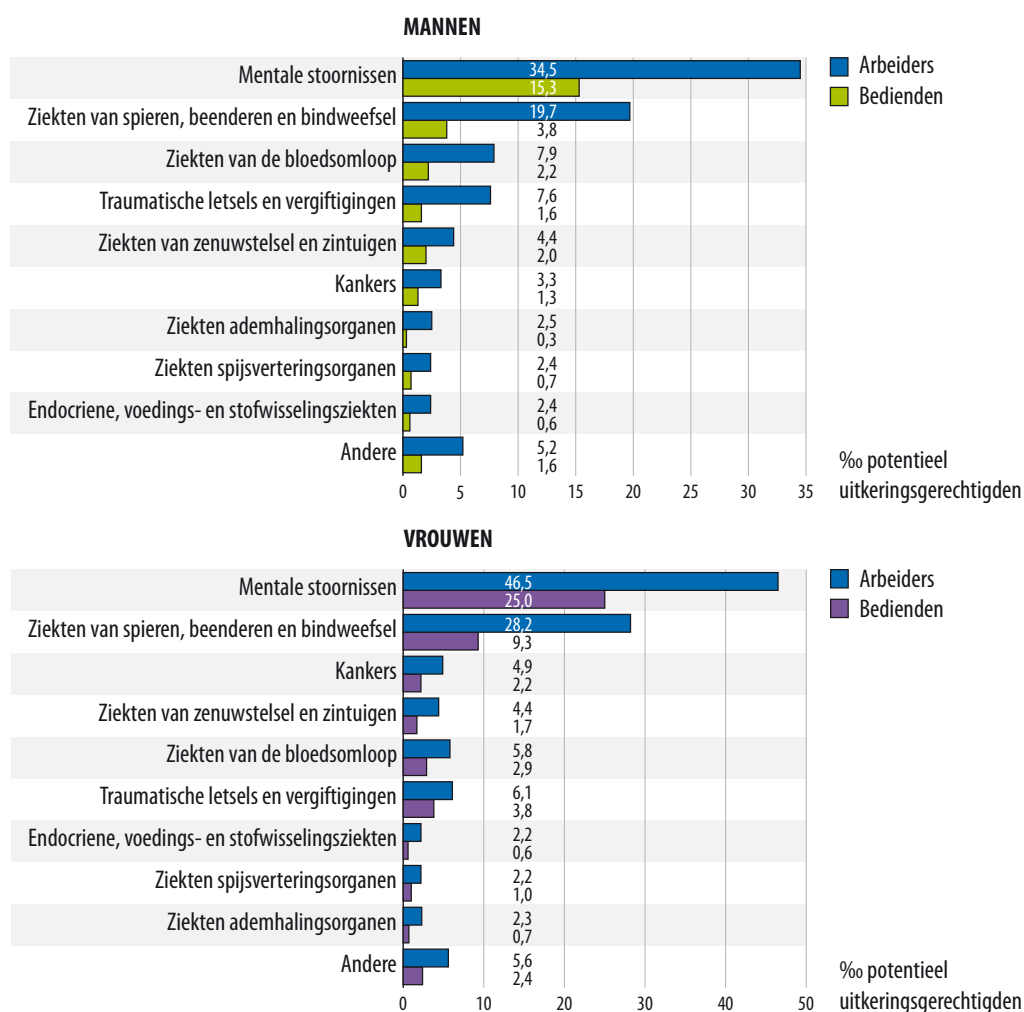
De beduidende verschillen tussen arbeiders en bedienden wat betreft het aandeel invaliden, doen zich voor ongeacht de onderliggende aandoening (figuur 6-5).

Figuur 6-4: Aandeel invaliden per leeftijdsgroep, geslacht en beroepstelsel, Brussels Gewest, 2014

Bron: Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

Figuur 6-5: Aandeel invaliden per type aandoening, geslacht en beroepstelsel, Brussels Gewest, 2014

Bron: Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering ; Berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel

6.4 Toegang tot preventieve zorg

De toegang tot gezondheidszorg is algemeen genomen moeilijk voor een groot deel van de Brusselse huishoudens. De ongelijkheden uit zich eveneens in het gebruik van preventieve zorg.

6.4.1 PREVENTIEVE TANDZORG BIJ KINDEREN

Voor kinderen jonger dan 15 jaar^[70] worden twee tandartsbezoeken per jaar aangeraden in het kader van preventieve tandzorg. Volgens de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap (IMA)^[71], bezoeken ongeveer 70 % van de kinderen van 5 tot 14 jaar minstens één maal een tandarts (uitgezonderd noodsituaties en orthodontische behandelingen) over een periode van twee jaar (2011-2012). De verschillen tussen de socio-economische niveaus van de gemeenten zijn relatief klein (69,3 % voor de lage, 71,5 % voor de gemiddelde en 74,1 % voor de hoogste socio-economische gemeenteniveaus).

Het aangeraden en volledig terugbetaalde gebruik van deze preventieve tandheelkundige zorg (tabel 6-1) tussen 2010 en 2012 bedraagt 23,9 % (aandeel van de Brusselse 5- tot 14-jarigen die in deze periode van drie jaar in minstens twee verschillende jaren naar een tandarts voor een preventief onderzoek gaan). Er wordt niet gelijkwaardig gebruik gemaakt van de preventieve tandartsbezoeken door de hele bevolking: het aandeel kinderen van 5 tot 14 jaar die een preventief bezoek brachten aan een tandarts neemt toe met de socio-economische status van de gemeente^[72]. Dit wordt deels verklaard door het beperkt aantal geconventioneerde tandheelkundigen, maar zeker ook door niet-financiële factoren.

Tabel 6-1: Percentage van de begunstigden van de verplichte ziekteverzekering van 5 tot 14 jaar die minimum één contact met een tandarts voor preventieve zorg hadden in twee verschillende jaren over een periode van drie jaar, per SEN van de gemeenten, Brussels Gewest, 2010-2012

Socio-economisch niveau van de gemeenten	
Laag	21,4 %
Gemiddeld	24,1 %
Hoog	31,9 %

Bron: AIM/IMA, 2015

6.4.2 CARDIOVASCULAIRE ZIEKTEPREVENTIE

De cardiovasculaire gezondheid kan verbeterd worden door een regelmatige controle van de bloeddruk, de bloedsuikerspiegel en de cholesterol in het bloed. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 werd bij respectievelijk 88,6 % en 72,5 % van de Brusselaars (van 15 jaar en ouder) de bloeddruk en het cholesterolgehalte (in een

periode van 5 jaar) en bij 68,2 % de glucosespiegel (in een periode van 3 jaar) gecontroleerd door een gezondheidswerker (Demarest, 2015a). Het percentage van de bevolking dat aangeeft deze parameters te hebben laten onderzoeken stijgt met de leeftijd. Het opleidingsniveau heeft geen invloed op deze cijfers, behalve voor het meten van hoge bloeddruk, maar daarbij nemen de verschillen naar opleidingsniveau geleidelijk af met de leeftijd om zelfs onbestaand te worden. Het feit dat er weinig of geen sociale gradiënt voor deze preventieve onderzoeken waargenomen wordt, is zeker beïnvloed door het feit dat zij alle drie het gevolg zijn van het al dan niet bezoeken van een huisarts wat niet afhankelijk is van het socio-economisch niveau, personen met een laag socio-economisch niveau hebben zelfs meer contact met een huisarts^[73].

6.4.3 KANKEROPSPORING

Opsporing van borstkanker

De totale dekking van de opsporing van borstkanker^[74] stijgt met het socio-economisch niveau van de gemeente^[75]. Daarentegen neemt het aandeel vrouwen die een mammografie laten doen in het kader van het georganiseerde en gratis programma (de zogenaamde mammotest) licht toe naargelang het socio-economisch niveau van de gemeente afneemt (tabel 6-2). Het lijkt er dus op dat het programma wel degelijk voor een "inhaalbeweging" zorgt. De algemeen lage participatie van Brusselse vrouwen aan het georganiseerd programma kunnen de verschillen in termen van de totale dekking echter niet verminderen.

Tabel 6-2: Dekkingsgraad (%) van de georganiseerde screening en van alle uitgevoerde mammografieën bij vrouwen van 50 tot 69 gedurende de laatste 2 jaar, per SEN van de gemeente, Brussels Gewest, 2011-2012

Socio-economisch niveau van de gemeente	Mammotest	Mammografie en/of mammotest
Laag	10,8 %	48,6 %
Gemiddeld	10,2 %	53,6 %
Hoog	8,3 %	59,7 %

Bron: Brumammo, 2014 en AIM/IMA, 2015

[73] "De studie van de relatie tussen het gebruik van huisartsgeneeskundige zorg en socio-economische status toont aan dat laagopgeleiden even vaak een contact met de huisarts rapporteren als hoogopgeleiden en het gemiddeld aantal contacten met de huisarts zelfs hoger is bij laagopgeleiden" (Van der Heyden, 2015).

[74] Het InterMutualistisch Agentschap, Atlas

[75] De gemeenten zijn op een andere manier gecategoriseerd dan in de vorige delen. In de studie over de opsporing van borstkanker zijn de gemeenten geklasseerd in drie categorieën op basis van een statistische analyse per cluster van indicatoren voor de oudere bevolking. Deze indeling is gebaseerd op vijf indicatoren: het percentage langdurig werklozen (> 2 jaar) bij personen van 50 jaar en ouder (2010), het aandeel leefloongerechtigden (2011), het aandeel bejaarden dat recht heeft op een gewaarborgd inkomen (2011), het gemiddeld inkomen per inwoner (2009) en een indicator die betrekking heeft op het eigenaarschap van de woning van de inwoners (Algemene socio-economische enquête 2001). Op basis van deze indicatoren bij ouderen, bestaat de categorie gemeenten met een hoog SEN uit 7 gemeenten: Oudergem, Sint-Agatha-Berchem, Ukkel, Watermaal-Bosvoorde, Sint-Lambrechts-Woluwe en Sint-Pieters-Woluwe. De 7 gemeenten met een laag SEN zijn: Anderlecht, Brussel-stad, Etterbeek, Sint-Jans-Molenbeek, Sint-Joost-ten-Node, Sint-Gillis en Schaarbeek. De 5 overige gemeenten maken deel uit van de gemiddelde categorie.

[70] Dankzij de verplichte ziekteverzekering kunnen jongeren onder de 18 jaar genieten van een volledige terugbetaling van tandheelkundige zorgen (alle zorgen met uitzondering van orthodontie). Deze maatregel werd tussen 2005 en 2009 geleidelijk aan ingevoerd.

[71] Het InterMutualistisch Agentschap (IMA), Atlas

[72] Cf. voetnoot nr. 67

Opsporing van baarmoederhalskanker

Het uitstrijkje van de baarmoederhals is bedoeld voor vrouwen van 25 tot 64 jaar. Het wordt aanbevolen dit onderzoek om de 3 jaar te herhalen. Dit onderzoek wordt terugbetaald door de verplichte ziekteverzekering. Volgens de gegevens van het InterMutualistisch Agentschap (IMA) ^[76] heeft in de periode 2010-2012 slechts iets meer dan de helft van de vrouwen van 25 tot 64 (52,9 %) van de Brusselse bevolking dit onderzoek laten doen. De dekking van deze uitstrijkjes stijgt met het socio-economische niveau van de gemeente ^[77] (tabel 6-3).

Tabel 6-3: Percentage van de rechthebbenden op een verplichte ziekteverzekering van 25 tot 64 jaar die gedurende een periode van 3 jaar een uitstrijkje van de baarmoederhals liet uitvoeren, per SEN van de gemeente, Brussels Gewest, 2010-2012

Socio-economisch niveau van de gemeente	Uitstrijkje van de baarmoederhals
Laag	50,1 %
Gemiddeld	53,8 %
Hoog	58,6 %

Bron: AIM/IMA, 2015

Dit verschil zou nog groter zijn indien de indicator per jaar zou gemeten worden, omdat de vrouwen van de gemeenten met een hoog socio-economisch niveau veel regelmatigere uitstrijkjes laten doen dan aanbevolen.

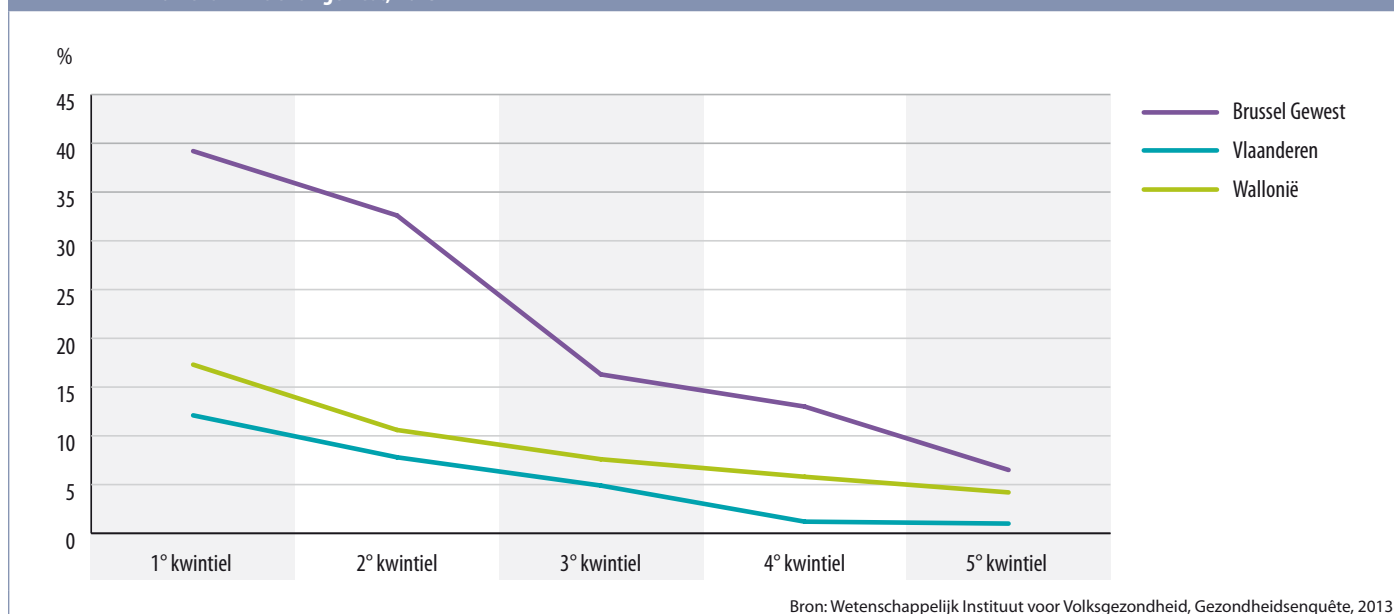
We kunnen dus een sociale gradiënt waarnemen bij de opsporing van borstkanker en baarmoederhalskanker. Deze gradiënt is deels te verklaren door de socio-economische gradiënt voor het beroep doen op een gynaecoloog, die in Brussel het vaakst deze onderzoeken uitvoeren.

6.5 Toegang tot gezondheidszorg

De toegang tot gezondheidszorg blijft moeilijk voor heel wat Brusselse huishoudens. Volgens de Gezondheidsenquête 2013 (Demarest, 2015b) verklaart bijna een vierde van de Brusselse huishoudens (22,5 %) gezondheidszorg te hebben uitgesteld om financiële redenen. Dergelijk uitstel komt meer voor in huishoudens met lage inkomens en gebeurt ook vaker in Brussel dan in de twee andere gewesten van het land, ongeacht het inkomensniveau van het huishouden (met meer uitgesproken verschillen voor de laagste kwintielen). Ongeveer 40 % van de Brusselse huishoudens met een inkomen in het eerste inkomenskwintiel (de 20 % meest "armen") verklaren zich gezondheidszorgen te hebben ontzegd of te hebben uitgesteld om financiële redenen (figuur 6-6).

Het uitstellen van gezondheidszorgen komt vaker voor bij eenoudergezinnen (35,8 %) dan bij andere huishoudens: alleenstaanden (22,8 %), koppels met kind(eren) (20,8 %) en koppels zonder kind(eren) (14,3 %).

Figuur 6-6: Percentage huishoudens die verklaren in het afgelopen jaar gezondheidszorgen te hebben moeten uitstellen om financiële redenen, naar inkomenskwintiel en gewest, 2013

[76] Het InterMutualistisch Agentschap, Atlas

[77] Cf. voetnoot nr. 66.

7. HUISVESTING

De beperkte beschikbaarheid van gegevens maakt het moeilijk om de huisvestingsproblematiek waarmee het Brussels Gewest geconfronteerd wordt, nauwkeurig in kaart te brengen. De thematische rapporten over armoede in Brussel van het Observatorium en de beschikbare gegevens (hieronder gepresenteerd) maken echter duidelijk dat een groot aantal Brusselaars geconfronteerd worden met grote moeilijkheden om toegang te vinden tot een degelijke woning. De uitzonderlijk hoge huur- en verkoopprijs, de verouderde staat van de woningen en de hoge armoede hebben als gevolg dat een niet verwaarloosbaar deel van de bevolking leeft in overbevolkte woningen van slechte kwaliteit of zich verplicht ziet te verhuizen naar buiten het Gewest.

Het Brussels Gewest kent een bijzonder groot aandeel huurders. Op basis van de CENSUS 2011 stellen we vast dat in het Brussels Gewest slechts 38,8 % van de woningen bewoond wordt door haar eigenaar, in vergelijking met 66,2 % in Wallonië, 71,2 % in Vlaanderen en ongeveer 50 % in het merendeel van de overige grote Belgische steden. Bovendien merken we grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten: in Sint-Gillis wordt één woning op de vier bewoond door haar eigenaar, in vergelijking met één woning op twee in de meer welgestelde gemeentes als Sint-Pieters-Woluwe, Ukkel, Oudergem en Sint-Agatha-Berchem^[78].

7.1 Kwaliteit van de woning en ongelijkheden

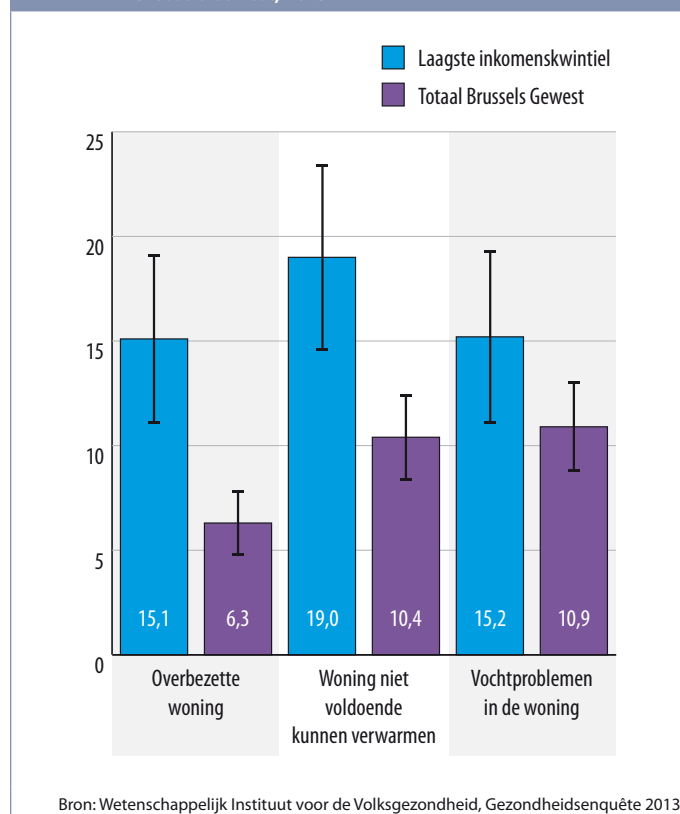
Ongeveer 22,0 % van de Brusselse huishoudens verklaart in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Dit aandeel ligt duidelijk lager in Vlaanderen (8,7 %) en Wallonië (13,2 %).

Het aandeel huishoudens dat aangeeft geconfronteerd te worden met een van deze problemen varieert naargelang de kenmerken van de huishoudens. Private huurders (26 %) worden vaker met deze problemen geconfronteerd dan eigenaars (13 %). Op het vlak van het huishoudtype worden koppels met kind(eren) het vaakst getroffen (34 %), koppels zonder kind(eren) het minst (14 %). 20 % van de koppels met kind(eren) wordt geconfronteerd met een situatie van overbevolking (tegenover 0 % voor gezinnen zonder kinderen en 5 % voor eenoudergezinnen); 17 % van de eenoudergezinnen meldt vocht- en schimmelproblemen (tegenover 8 % bij alleenstaanden) (Charafeddine, 2015).

De kwaliteit van de woning en de leefomgeving varieert ook sterk naargelang het inkomensniveau: bij de 20 % armste Brusselse huishoudens (op basis van het equivalent beschikbaar inkomen), meldt ongeveer 35 % minstens één van de hierboven vermelde problemen met hun woning, tegenover ongeveer 10 % bij de 20 % rijkste Brusselse huishoudens.

Figuur 7-1 geeft het aandeel Brusselse huishoudens weer dat geconfronteerd wordt met problemen op het vlak van de kwaliteit van hun woning, respectievelijk voor de hele bevolking en voor de 20 % armste huishoudens.

Figuur 7-1: Percentage huishoudens met comfortprobleem in hun woning, totale bevolking en laagste inkomenskintiel, Brussels Gewest, 2013

Een studie uitgevoerd door het onderzoekscentrum HIVA (Schokaert et al., 2012) toonde aan dat de huisvestingssituatie van mensen zonder wettige verblijfsvergunning bijzonder precair is: hun woning beschikt dikwijls niet over basiscomfort en/of vertoont ernstige gebreken. Deze niet-conforme woningen, die vaak verhuurd worden zonder huurcontract, zijn daarenboven niet of weinig zichtbaar in de statistieken.

Naast de woning op zich zal ook de leefomgeving van de inwoners van het Gewest de levensomstandigheden beïnvloeden. Ook hier zien we belangrijke ongelijkheden optreden naargelang het inkomen van de inwoners: zo geeft ongeveer 20 % van de 20 % armste inwoners van het Gewest aan dat de toegang tot parken of tot andere groene of recreatieve openbare terreinen een ernstig probleem in de woonomgeving vormt. Bij de rijkste 20 % bedraagt dit aandeel slechts 3 %^[79].

[78] Bron: Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium, CENSUS 2011.

[79] Bron: Wetenschappelijk Instituut voor de Volksgezondheid, Gezondheidsenquête 2013

7.2 Sociale huisvesting en aanverwante

Op 31 december 2013 beheerde de Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (BGHM) 39 250 sociale woningen^[80] waarvan 36 137 verhuurd en 3 113 onbewoond (renovatie of leegstand). Het totaal aantal sociale woningen is dus met 30 woningen gedaald tegenover 31 december 2012; het aantal bewoonde woningen steeg wel met 254 eenheden.

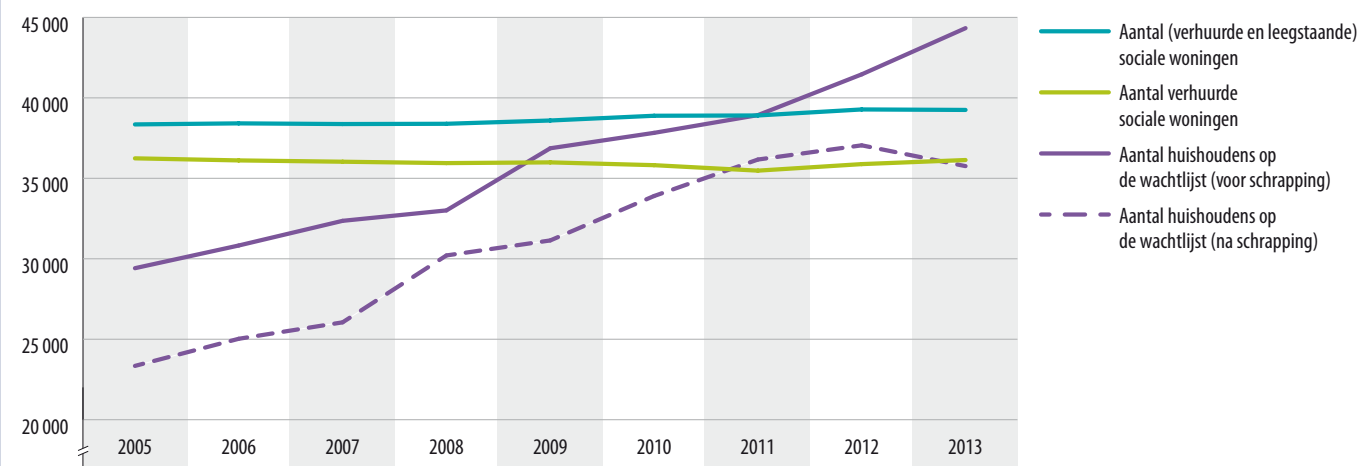
Op 31 december 2013 bedroeg de verhouding van het aantal sociale woningen tot het aantal huishoudens 7,3 %^[81]. Dit aandeel verschilt sterk tussen de Brusselse gemeenten: Watermaal-Bosvoorde is de gemeente met het hoogste aandeel sociale woningen (18,2 %), Elsene telt het laagste aandeel (3,4 %)^[82].

Daar waar het aantal verhuurde sociale woningen de laatste jaren relatief stabiel blijft, neemt het aantal huishoudens op de wachtlijst voor een sociale woning voortdurend toe. Sinds 2005 worden er jaarlijks ongeveer 7 000 nieuwe dossiers geregistreerd. Sinds december 2011 overstijgt het aantal huishoudens op de wachtlijst (voor schrapping) het totaal aantal sociale woningen (verhuurd en leegstaand) (figuur 7-2). Wanneer men het aantal bewoonde woningen op 31 december 2013 (36 137) optelt bij het aantal personen op de wachtlijst (44 332), kan men stellen dat er in het Brussels Gewest vraag is naar 80 469 sociale woningen. Slechts aan minder dan de helft van deze vraag (44,9 %) wordt voldaan.

"In het Brussels Gewest wordt slechts aan minder dan de helft van de vraag naar sociale woningen tegemoet gekomen."

Elk jaar wordt een aantal kandidaten voor een sociale woning van de wachtlijst geschrapt, en dit om verschillende redenen. In 2013 werd na een grondige herziening van de dossiers van de Openbare Vastgoedmaatschappijen (OVM) een bijzonder groot aantal kandidaten geschrapt omdat zij hun kandidatuur niet hadden bevestigd via een hernieuwingsprocedure (5 409 dossiers op 8 542 schrappingen in totaal). Dit heeft ertoe bijgedragen dat op 1 januari 2014, voor het eerst sinds 2005, het totaal aantal kandidaat-huurders na schrapping daalde ten opzichte van het voorgaande jaar (Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij, 2014) (figuur 7-2).

Figuur 7-2: Aantal huishoudens op de wachtlijst (voor en na schrapping) voor een sociale woning en aantal (verhuurde) sociale woningen, Brussels Gewest, 31 december 2005-2013* (NAPincl)

Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (Statistische inlichtingen 2005-2013 en Jaarverslag 2013)

Opmerking: de cijfers van het aantal huishoudens op de wachtlijst (na schrapping) wordt telkens geteld op 1 januari van het daaropvolgende jaar

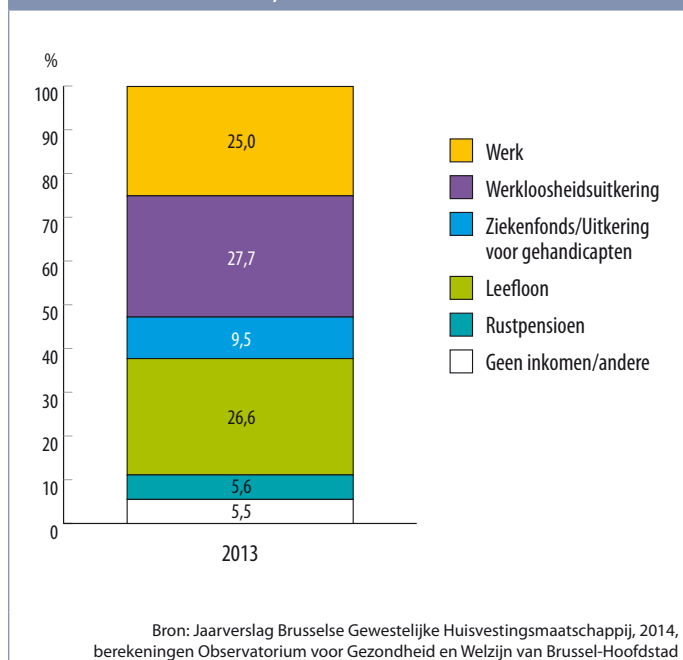
[80] Het totaal aantal sociale woningen hier weergegeven bevat enkel verhuurde en leegstaande sociale woningen. Andere soorten patrimonien, zoals woningen ter beschikking gesteld aan conciërges, zijn niet mee in rekening gebracht.

[81] Bron: Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij en Federaal Planbureau, berekeningen Observatorium voor Gezondheid en Welzijn Brussel.

[82] Bron: wijkmonitoring

De meeste kandidaat-huurders voor een sociale woning leven van een vervangingsinkomen of bijstandsuitkering (figuur 7-3).

Figuur 7-3: Verdeling van de kandidaat-huurdersgezinnen voor een sociale woning naar inkomensbron van het gezinshoofd, Brussels Gewest, 31 december 2013

Naast de sociale woningen die beheerd worden door de OVM, bestaan er ook nog een (zeer beperkt) aantal andere vormen van publieke huisvesting met sociaal karakter (gemeentelijke woningen, OCMW, Woningfonds) of andere formules zoals de woningen verhuurd door de Sociale Verhuurkantoren (SVK). De opdracht van de SVK's bestaat erin om een deel van de Brusselse huurmarkt te socialiseren en mensen met een bescheiden inkomen toegang te geven tot kwaliteitsvolle woningen aan een redelijke huurprijs. Het aantal woningen dat verhuurd wordt via een SVK neemt de laatste jaren toe: op 31 december 2014 telde het Brussels Gewest 3 763 woningen die verhuurd worden door een SVK^[83].

7.3 Private huurmarkt

Deze paragraaf baseert zich op de enquête "Observatiecentrum van de huurprijzen" van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Op het moment van het opstellen van voorliggende Welzijnsbarometer waren de resultaten van de enquête van 2015 nog niet beschikbaar. De cijfers die in deze paragraaf gepresenteerd worden dateren van 2013^[84] (De Keersmaecker, 2014) en zijn identiek aan deze die gepresenteerd werden in de Welzijnsbarometer 2014.

7.3.1 KENMERKEN VAN DE PRIVATE HUURMARKT

Ondanks enkele verbeteringen, blijven er heel wat problemen bestaan op het niveau van de kwaliteit en het comfort van de verhuurde woningen: 34 % van de huurders geeft aan niet tevreden te zijn over de staat waarin hun woning zich bevindt. Hoewel er een toename is van het aandeel woningen met dubbele beglazing (66 % van de woningen in 2013 tegenover 54 % in 2008), wordt de thermische isolatie als onvoldoende beoordeeld. De kwaliteit van de woningen varieert sterk binnen het Brussels Gewest. Zo bedraagt het percentage woningen met dubbele beglazing 62 % in de eerste kroon en 71 % in de tweede kroon. Voor het hele Brussels Gewest vonden 25 % van de bevroagde huurders bovendien dat de woning toe is aan nieuwe ramen en 17 % geeft aan dat er vochtproblemen zijn (De Keersmaecker, 2014)^[85].

"Op bepaalde vlakken is er een verbetering van de kwaliteit van het Brusselse woningbestand. Toch verklaart ongeveer de helft van de huurders niet tevreden te zijn met de staat van hun woning en kaart problemen aan op vlak van thermische isolatie."

7.3.2 FINANCIËLE TOEGANKELIJKHEID

Sinds 2004 kenden de huurprijzen in het Brussels Gewest regelmatig een sterkere stijging dan de *gezondheidsindex* (die de evolutie weergeeft van de prijs van consumptieartikelen^[86] en die als basis dient voor de loonindexatie en aanpassingen van pensioenen, bijstandsuitkeringen en vervangingsinkomens). Tussen 2004 en 2013 steeg de gemiddelde huurprijs, gecorrigeerd voor de inflatie, met 20 %. Dit betekent dat de huurprijsstijging zich per jaar met gemiddeld 2,25 % verwijderd van de *gezondheidsindex*. In 2013 bedroeg de gemiddelde huurprijs 695 € en de mediaanhuurprijs 650 €.

[84] De enquête werd afgenomen bij een representatieve steekproef van 3 072 woningen.

[85] Enkele cijfers vertonen grote verschillen met de resultaten in het rapport van 2011. Aangezien het gaat om gegevens uit een enquête, moeten de cijfers met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

[86] Zonder rekening te houden met alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (met uitzondering van LPG).

[83] Bron: Federatie van de Sociale Verhuurkantoren van het Brussels Gewest.

Tabel 7-1: Aandeel van de huurprijs voor een appartement in het huishoudensbudget van Brusselaars met een leefloon, 2013

Huishoudenstype	Leefloon (1)	Kenmerken huurappartement (2)		Aandeel van de huur in het budget	Budget na de betaling van de huur
		Aantal slaapkamers	Mediane huurprijs		
Alleenstaande	817,36 €	0	550 €	67,3 %	267,36 €
		1	575 €	70,3 %	242,36 €
Gezin: alleenstaande met kind(eren) of koppel met of zonder kind(eren)	1 089,82 €	1	575 €	52,8 %	514,82 €
		2	700 €	64,2 %	389,82 €

(1) Bedragen van 01/09/2013. In deze tabel wordt geen rekening gehouden met andere inkomsten, zoals kinderbijslag, onderhoudsuitkering, ...
 (2) Cijfers van het Observatiecentrum van de huurprijzen 2013 (De Keersmaecker, 2014).

Source: SPP intégration sociale et De Keersmaecker, 2014

Voor de leefloongerechtigden betekent een woning uit de private huursector betrekken dat men een groot deel van het beschikbaar inkomen moet spenderen aan de huur. Dit loopt in 2013, afhankelijk van de gezinssituatie, op tot de helft of zelfs twee derde van het leefloon (tabel 7-1).

Tabel 7-2 geeft de evolutie weer van de toegankelijkheid van de private huurmarkt per inkomensdecil^[87], veronderstellend dat de huurprijs niet meer mag bedragen dan 25 % van het huishoudensbudget. Onder deze hypothese hebben de eerste zes decielen, ofwel 60 % van de bevolking, slechts toegang tot 10 % van de private huurmarkt in 2013 (tegenover 17 % in 2008). De toegang tot huisvesting wordt sterk bemoeilijkt door de snelle stijging van de huurprijzen gedurende de laatste jaren.

Tabel 7-2: Evolutie van het voor elk inkomensdecil toegankelijke deel van het huurwoningenbestand, Brussels Gewest, 2008-2013

Inkomens-decielen	Toegankelijk aandeel van het huurwoningenbestand (%) indien huurprijs = 25 % van het beschikbaar inkomen				
	2008	2010	2011	2012	2013
2	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
3	2 %	1 %	1 %	1 %	0 %
4	3 %	2 %	2 %	2 %	1 %
5	8 %	5 %	5 %	5 %	4 %
6	17 %	12 %	13 %	15 %	10 %
7	40 %	28 %	26 %	31 %	26 %
8	66 %	57 %	58 %	58 %	54 %
9	89 %	87 %	87 %	87 %	85 %

Bron: De Keersmaecker, 2014

"De afgelopen jaren stegen de huurprijzen in het Brussels Gewest sterker dan de gezondheidsindex. Het aandeel van het huishoudensbudget dat naar de huur gaat steeg sterk en bijgevolg daalde de toegang tot de huurmarkt aanzienlijk, in het bijzonder voor gezinnen met lage inkomens."

7.4 Dak- en thuislozen

Net als in andere grote steden vormt de aanwezigheid van dak- en thuislozen in het Brusselse stadsbeeld een van de meest zichtbare vormen van armoede. Het verlies van de huisvesting is vaak het resultaat van een langdurig en complex proces. Thuislozen worden geconfronteerd met een meervoudige problematiek die zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen (la Strada, 2013).

Op 6 november 2014 organiseerde la Strada een derde telling van dak- en thuislozen en mensen in ontoereikende huisvesting in het Brussels Gewest. Het Steunpunt herinnert eraan dat deze cijfers de realiteit altijd zullen onderschatten, als gevolg van de moeilijkheden om de problematiek volledig te overzien. Op basis hiervan werden 2603 mensen geteld, waarvan 30 % dakloos was (op straat of in noodopvang), 31 % thuisloos (onthaaltehuizen), 37,5 % in ontoereikende huisvesting woonde (kraakpanden, NEOS^[88], onderhandelde bezettingen...) en 1,5 % in het ziekenhuis verbleef.

Anders bekeken: van de 2 603 getelde mensen bevond 16 % zich op straat, 45 % werd die nacht opgevangen in een erkende dienst thuislozenzorg, 23 % bevond zich in een kraakpand of in een onderhandelde bezetting, 12 % in een niet erkende opvangstructuur en 4 % elders.

Sinds 2010 (de vorige telling) is het aantal dak- en thuislozen in het Brussels Gewest met 33 % gestegen (la Strada, 2015).

La Strada beschikt eveneens over gegevens betreffende huisvesting in transit- en begeleid wonen: 713 mensen verbleven in begeleid wonen, 536 mensen in een transitwoning (la Strada, 2015).

[87] Op basis van het netto belastbaar inkomen (fiscale statistieken)

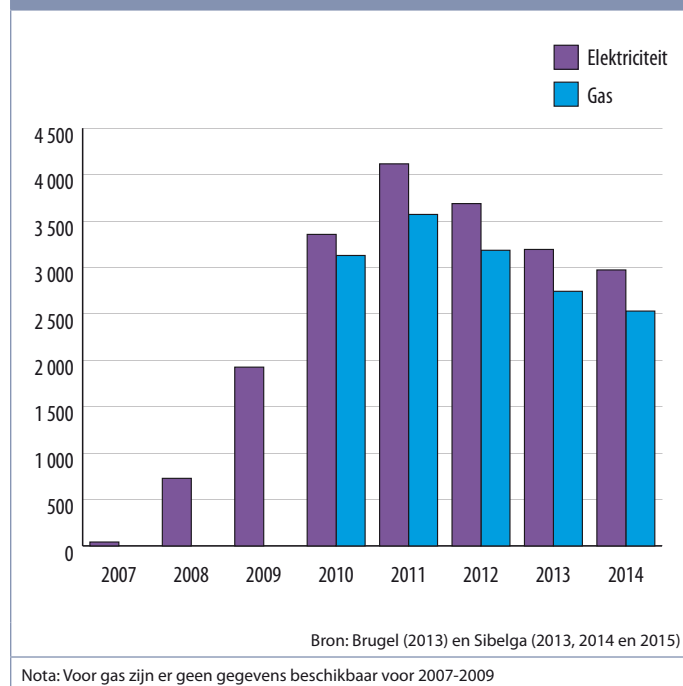
[88] Niet Erkende Opvangstructuren

7.5 Water- en energievoorziening

Elektriciteit en gas vormen een belangrijke kost voor de huishoudens. De combinatie van ontoereikende inkomens, verouderde en dikwijls slecht geïsoleerde woningen en, in het bijzonder, de hoge energiekosten, zorgt ervoor dat heel wat huishoudens zich in een situatie van energiearmoede bevinden: ze ondervinden bijzondere moeilijkheden om te voldoen aan hun basisbehoeften op vlak van energie (Huybrechts, Meyer & Vranken, 2011). Vandaag ontbreekt het, net als voor de huisvestingsproblematiek in het algemeen, in het Brussels Gewest aan indicatoren om dit fenomeen cijfermatig te analyseren. Een aantal indicatoren die opgevraagd werden bij de distributienetbeheerders voor water en elektriciteit en hieronder gepresenteerd worden, bieden een aantal elementen van informatie, maar geven geen volledig beeld van het fenomeen (onderschatting van het aantal personen in een situatie van energie-armoede).

Voor het Brussels Gewest levert Sibelga^[89] stroom aan verbruikers in moeilijkheden die het statuut van "beschermde klant" kregen: wanneer een verbruiker in betalingsmoeilijkheden raakt bij zijn of haar commerciële leverancier, neemt Sibelga de taak over als zogenaamde sociaal leverancier. Het aantal "beschermde klanten" steeg voortdurend tussen 2007 en 2011. Sinds 2012 is er een dalende tendens merkbaar die zich doorzet in 2014 (figuur 7-4). Dit wordt verklaard door enerzijds de toegenomen controles (die nagaan of klanten nog altijd recht hebben op het statuut) en anderzijds door het feit dat de OCMW's klanten in energiearmoede sneller oriënteren naar andere oplossingen (Brugel, 2014).

Figuur 7-4: Aantal "beschermde klanten" bij Sibelga, Brussels Gewest, 2007-2014

Het aantal gebruikte vermogensbegrenzers blijft toenemen: in 2014 werden er 21 221 vermogensbegrenzers gebruikt, tegenover 21 007 in 2013 en 20 594 in 2012. Dit is een systeem dat het elektrisch vermogen van de elektriciteitsmeter beperkt maar wel zorgt voor een minimale continue stroomvoorziening. Het wordt op aanvraag van de energieleverancier geplaatst wanneer een klant betalingsmoeilijkheden heeft (Sibelga, 2015).

Voor personen die moeilijkheden hebben om hun waterfactuur te betalen, biedt HYDROBRU^[90] twee mogelijke oplossingen: het Sociaal Fonds en afbetalingsplannen (betaling gespreid over enkele maanden). Sinds 2008 neemt het aantal toegekende afbetalingsplannen sterk toe. In 2014 werden er 25 136 afbetalingsplannen toegekend, dit zijn er 2 834 meer dan in 2013. Dit maakt dat 8,4 % van de huishoudelijke waterfacturen via een afbetalingsplan gebeurde (figuur 7-5). HYDROBRU verwacht dat het aantal verzoeken om afbetalingsplannen nog zal toenemen (HYDROBRU, 2015).

Figuur 7-5: Evolutie van het aandeel afbetalingsplannen voor water op het totaal aantal particuliere waterfacturen, Brussels Gewest, 2006-2014

[89] Distributiebeheerder voor gas en elektriciteit in het Brussels Gewest.

[90] Brusselse intercommunale voor waterdistributie en sanering.

8. MAATSCHAPPELIJKE INTEGRATIE EN PARTICIPATIE

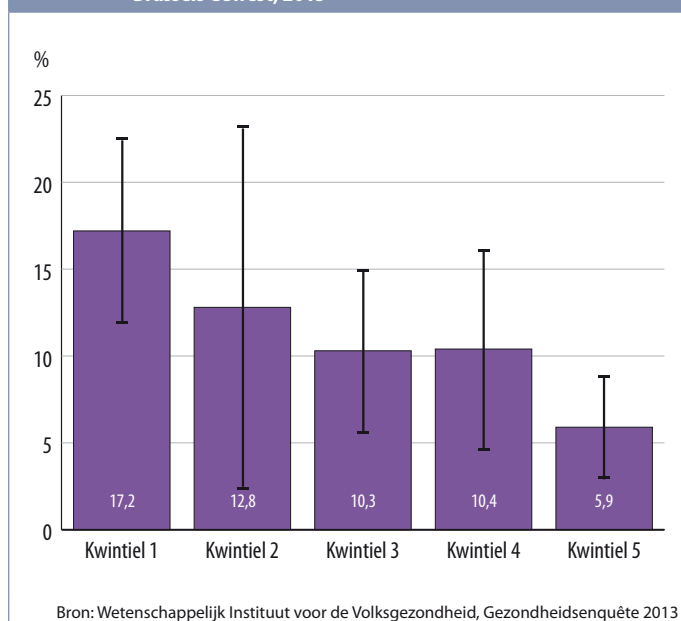
De laatste dimensie die in deze barometer aan bod komt, betreft de maatschappelijke participatie. Ondanks de grote rijkdom van het sociale en verenigingsleven in het Brussels Gewest is het niet voor iedereen even toegankelijk.

8.1 Sociale contacten en ontspanningsmogelijkheden

Het sociale welbevinden hangt niet enkel af van het inkomensniveau. Ook mensen die niet in armoede leven kunnen lijden onder een gebrek aan sociale contacten. Toch stellen we een verband vast tussen het inkomensniveau en de frequentie en kwaliteit van sociale contacten. Armoede is niet enkel kwestie van inkomen, het staat ook vaak gelijk aan sociaal isolement.

In de Gezondheidsenquête 2013 geeft 11,2 % van de bevroegde bewoners van het Brussels Gewest (van 15 jaar en ouder) aan ontevreden te zijn over hun sociale contacten, tegenover 7,8 % in Vlaanderen en 9,6 % in Wallonië. De voldoening over sociale contacten hangt samen met het inkomensniveau: 17,2 % van de 20 % armste Brusselaars (met een inkomen in het 1e kwintiel van de inkomensverdeling) (15 jaar en ouder) is ontevreden over zijn of haar sociale contacten; bij de 20 % rijkste Brusselaars (met een inkomen in het 5e kwintiel van de inkomensverdeling) bedraagt dit aandeel slechts 5,9 % (figuur 8-1).

Figuur 8-1: Aandeel van de bevolking (15 jaar en ouder) dat niet tevreden is met zijn of haar sociale contacten, per inkomenskwintiel, Brussels Gewest, 2013

Ook de EU SILC-enquête laat toe om indicatoren van sociale participatie te berekenen^[91].

Volgens deze enquête (2013) nam een vijfde (21,1 %) van de Brusselaars (16 jaar en ouder) deel aan sportieve, recreatieve (jeugdbeweging, gepensioneerdenvond, vrijetijdsverenigingen,...) of artistieke activiteiten (muziek, theater, beeldende kunsten,...). Dit percentage ligt gelijk in Wallonië (21,6 %) en opmerkelijk hoger in Vlaanderen (36,9 %) ^[92].

In de Brusselse gemeenten met een laag sociaaleconomisch statuut zijn er verhoudingsgewijs meer inwoners die aan geen enkele vorm van culturele activiteit deelnemen dan in gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut (Callier et al., 2012).

Bovendien kan 39,7 % van de Brusselaars het zich niet veroorloven een week per jaar op vakantie te gaan. Dit percentage ligt dichtbij het cijfer van Wallonië (38,3 %) en opmerkelijk hoger dan in Vlaanderen (18,8 %) ^[93].

8.2 Geen internetverbinding hebben

Toegang hebben tot informatie- en communicatietechnologie (ICT) en deze kunnen gebruiken bevordert de sociale integratie: het zoeken naar werk en informatie, bepaalde administratieve handelingen maar ook andere dagelijkse activiteiten worden vaak vergemakkelijkt door het internet.

Op basis van de Enquête ICT- en internetgebruik^[94] had in 2014 19,9 % van de Brusselse huishoudens geen internetverbinding, dit percentage ligt hoger dan voor heel België (17,2 %).

Wanneer men meer specifiek naar huishoudens met kinderen kijkt, dan zien we dat het aandeel huishoudens zonder internetverbinding hoger ligt in het Brussels Gewest (10,1 %) dan in heel België (5,6 %), Vlaanderen (2,8 %) en Wallonië (8,4 %). Voor huishoudens zonder kinderen zijn de verschillen minder groot: 23,5 % in het Brussels Gewest tegenover 21,6 % voor heel België (figuur 8-2). Bij alleenstaanden ligt het aandeel personen zonder internet dan weer hoger in België (32,5 %) dan in het Brussels Gewest (29,7 %) (niet geïllustreerd).

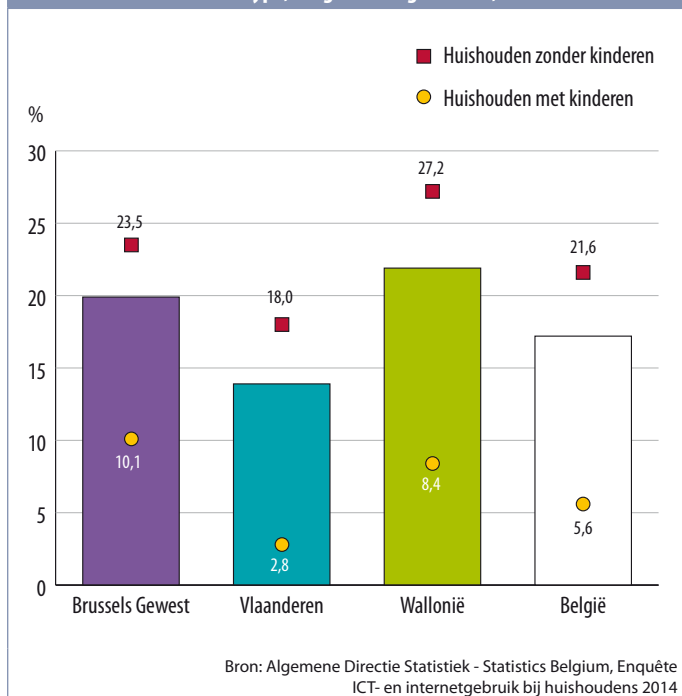
[91] Er zijn voor de EU-SILC indicatoren die in dit hoofdstuk aan bod komen geen betrouwbaarheidsintervallen beschikbaar. Aangezien het aantal geïnterviewde Brusselaars relatief laag ligt, moeten deze percentages met de nodige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

[92] Bron: EU-SILC 2013, berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[93] Bron: EU-SILC 2013, berekeningen Studiedienst Vlaamse Regering.

[94] De Enquête naar het ICT-gebruik bij huishoudens en individuen is als een speciale module 'ICT en Internet' gekoppeld aan de arbeidskrachtenenquête (Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium).

Figuur 8-2: Aandeel van de huishoudens zonder internetverbinding, naar huishoudenstype, België en de gewesten, 2014

In 2011 (het meest recent beschikbare jaar voor het Brussels Gewest) haalden 38,9 % van de Brusselse huishoudens zonder internetconnectie aan dat het voor hen te duur was, tegenover 21,2 % in Vlaanderen en 21,6 % in Wallonië (23,6 % in heel België).

“Het aandeel huishoudens met kinderen zonder internetverbinding ligt bijna dubbel zo hoog in het Brussels Gewest dan in heel België.”

9. BESLUIT EN SAMENVATTING

De Welzijnsbarometer verzamelt jaarlijks een reeks indicatoren die verschillende aspecten van armoede in het Brussels Gewest belichten. De sociaaleconomische situatie van de Brusselaar wordt geschetst en waar mogelijk worden de armoede-indicatoren die bepaald werden in het kader van de Open Coördinatiemethode inzake Sociale Bescherming en Sociale Inclusie van de Europese Unie weergegeven.

Vooraleer enkele kerncijfers te geven, is het belangrijk op te merken dat een deel van de personen die in armoede leven waarschijnlijk ontbreken in heel wat statistieken; dit geldt in het bijzonder voor personen zonder wettig verblijf of daklozen.

ENKELE KERNCIJFERS

Het aandeel personen met “een risico op armoede of sociale uitsluiting” ligt in het Brussels Gewest rond de 38,4 %. Ongeveer een derde van de Brusselaars (30,9 %) moet zien rond te komen met een inkomen onder de armoederisicogrens. Dit armoederisico ligt bijzonder hoog bij personen die leven in een huishouden zonder werk of met een lage werkintensiteit. Bij de Brusselaars die actief zijn op de arbeidsmarkt is één op vijf (20,8 %) en bij de jongvolwassenen (jonger dan 25 jaar) één op drie (30,2 %) niet-werkend werkzoekend (NWW).

Een kwart van de Brusselse kinderen jonger dan 18 jaar (25,7 %) groeit op in een huishouden zonder inkomen uit werk.

Het aandeel van de bevolking dat recht heeft op een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen) of een bijstandsuitkering ligt hoog in het Brussels Gewest: het betreft 23,5 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) en 18,3 % van de oudere bevolking (65 jaar en ouder).

Meer specifiek krijgt 4,9 % van de Brusselse bevolking op actieve leeftijd (18-64 jaar) een (equivalent) leefloon en dit aandeel is meer dan dubbel zo hoog bij de jongvolwassenen (10,6 %). Onder de oudere bevolking ontvangt 10,7 % een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO). Dit maakt dat in het Brussels Gewest één jongere op tien en één oudere op tien over zo goed als geen andere inkomensbron beschikt dan zijn of haar bijstandsuitkering.

Een vierde van de Brusselse bevolking (25,6 %) heeft recht op een verhoogde tegemoetkoming van de verzekering voor geneeskundige verzorging (RVV).

Bij de jongvolwassenen (18-24 jaar) in het Brussels Gewest, verlaat één jonge man op zes en één jonge vrouw op tien de school vroegtijdig (zonder diploma van het hoger secundair onderwijs). Personen zonder een diploma van het secundair onderwijs ondervinden, ongeacht hun leeftijd, vaak grote moeilijkheden om zich in te schakelen op de arbeidsmarkt: bijna één actieve Brusselaar op drie met maximum een diploma van het lager secundair onderwijs is werkloos (30,9 %).

De hoge huisvestingskost legt zwaar beslag op het inkomen van de Brusselse gezinnen. Tussen 2004 en 2013 steeg de gemiddelde huurprijs gecorrigeerd voor de inflatie met 20 %. De toegang tot huisvesting wordt hierdoor steeds moeilijker voor personen met een laag inkomen, dit in een gewest waar de grote meerderheid van de woningen bewoond is door huurders (61,2 %). Het toenemend aantal gezinnen op de wachtlijst voor een sociale woning (44 332 voor schrapping) getuigt van een tekort aan sociale woningen: er wordt aan minder dan de helft (44,9 %) van de vraag voldaan. Wat betreft de kwaliteit van de woningen verklaart ongeveer 22,0 % van de Brusselse huishoudens in de Gezondheidsenquête 2013 een woning te betrekken met minstens één van volgende problemen: vocht in de woning, overbezetting en/of niet de mogelijkheid hebben de woning te verwarmen. Voor de 20 % armste Brusselse gezinnen loopt dit aandeel op tot ongeveer 35 %.

De meeste armoede-indicatoren wijzen erop dat in het Brussels Gewest een hoger aandeel personen in armoede leeft dan in de twee andere gewesten. Een vergelijking met de Belgische grote steden toont echter, al naargelang de gehanteerde indicator, dat de socio-economische situatie gelijkend of zelfs minder gunstig is in de Waalse steden in vergelijking met het Brussels Gewest.

SOCIAAL-RUIMTELIJKE ONGELIJKHEDEN

De globale cijfers voor het Brussels Gewest verbergen belangrijke sociaal-ruimtelijke ongelijkheden, er zijn immers grote verschillen tussen de Brusselse gemeenten en wijken inzake armoede.

De werkloosheidsgraad varieert sterk tussen de Brusselse gemeenten: ze is het hoogst in Sint-Joost-ten-Noode (30,1 %) en het laagst in Sint-Pieters-Woluwe (10,3 %). Het mediaan inkomen per aangifte verschilt eveneens sterk van gemeente tot gemeente: van € 14 579 in Sint-Joost-ten-Noode tot € 24 822 in Sint-Pieters-Woluwe.

Daar waar 15,3 % van de Brusselse leerlingen in het eerste jaar secundair onderwijs al minstens twee jaar schoolachterstand heeft opgelopen, loopt dit cijfer op tot ongeveer 20 % in de armste gemeenten - met het hoogste aandeel in Sint-Joost-ten-Noode (22,6 %). Het aandeel ligt opmerkelijk lager in de gemeenten met een hoog sociaaleconomisch statuut zoals Sint-Pieters-Woluwe (6,8 %).

SOCIALE GEZONDHEIDSONGELIJKHEDEN

De sociaaleconomische situatie waarin een persoon zich bevindt, beïnvloedt in belangrijke mate zijn of haar gezondheidssituatie. De grote sociale heterogeniteit die het Brussels Gewest kenmerkt, weerspiegelt zich dan ook in belangrijke ongelijkheden op het vlak van gezondheid.

De ongelijkheden inzake sterfte tonen hierin de top van de ijsberg: het verschil in levensverwachting tussen de armste en de meest gegoede Brusselse gemeenten bedraagt 2,9 jaar voor mannen en 2,5 jaar voor vrouwen.

Niet minder dan 22,5 % van de Brusselse gezinnen verklaart gezondheidszorgen te hebben uitgesteld omwille van financiële redenen en dit percentage stijgt tot 40 % voor de 20 % armste gezinnen.

ENKELE EVOLUTIES...NIET ALTIJD EVIDENT OM TE VATTEN

Het is niet evident om de evolutie van de armoede in het Brussels Gewest te meten.

Eerst en vooral zijn heel wat armoede-indicatoren, zoals het risico op armoede of sociale uitsluiting, enkel beschikbaar via de EU-SILC enquête. De kleine steekproef voor het Brussels Gewest geeft echter grote betrouwbaarheidsintervallen voor deze berekeningen, wat het meten van evoluties in belangrijke mate beperkt.

Daarnaast vertonen indicatoren die berekend worden op basis van administratieve gegevens vaak trendbreuken als gevolg van veranderingen in wetgeving (bijvoorbeeld de fiscale wetgeving) die de interpretatie van deze gegevens bemoeilijken.

De evolutie van het aantal uitkeringsgerechtigden kan daarenboven het gevolg zijn van wijzigingen in de praktijk of aanpassingen van de wetgeving (voorwaarden om recht te hebben op een (equivalent) leefloon, werkloosheidsuitkering, enz.) en weerspiegelt niet altijd reële veranderingen in het aantal personen dat in moeilijkheden leeft.

Tot slot zijn er onder de maatschappelijk meest kwetsbare personen, bepaalde groepen die amper of helemaal niet in de beschikbare statistieken opgenomen zijn. De evolutie van hun aantal is daarom al helemaal moeilijk te evalueren.

Tussen januari 2013 en januari 2014 is het bevolkingsaantal van het Brussels Gewest licht gestegen (+ 0,8 %).

Er is een lichte stijging op te merken in het aantal personen met een bijstandsuitkering of een vervangingsinkomen (exclusief pensioenen), en dit zowel bij jongeren (+1,8 %), als bij de bevolking op actieve leeftijd (+1,6 %), maar vooral en in sterkere mate bij personen van 65 jaar en ouder (+6,7 %).

Ook enkele meer specifieke evoluties dienen opgemerkt te worden. Bij de jongeren zien we een stijging in het aantal (equivalent) leefloongerechtigden (+6,3 %), evenals een daling in het aantal gerechtigden voor werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen (-4,0 %). Het aantal ouderen (65 en ouder) dat recht heeft op een Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO) neemt toe (+8,7 %). Daarnaast is er onder de bevolking

op actieve leeftijd een toename zichtbaar van het aantal rechthebbenden op een invaliditeitsuitkering (+6,7 %). De sterke daling van het aantal rechthebbenden op een equivalent leefloon werd reeds vorig jaar geobserveerd, en zet zich op het zelfde ritme verder voor het Brussels Gewest (-16,3 %). Deze trend kan grotendeels verklaard worden door nieuwe maatregelen van de federale regering inzake het asiel- en migratiebeleid. Dit zorgde namelijk voor een daling van het aantal asielaanvragers en het aantal vreemdelingen die niet ingeschreven zijn in het bevolkingsregister en die aanspraak zouden kunnen maken op deze financiële steun.

Voor de periode 2013-2015 stellen we een belangrijke daling van het aantal uitkeringsgerechtigde werklozen vast op gemiddelde jaarbasis (-10,9 %), net als een daling van het aantal niet-werkende werkzoekenden (-4,6 %). Deze dalingen kunnen verklaard worden door verschillende factoren, zoals een toename van het aantal arbeidsplaatsen (verbetering van de conjunctuur) of bepaalde tewerkstellingsmaatregelen, maar eveneens door veranderingen van de regelgeving met betrekking tot de verstrenging van de toegangsvoorwaarden tot werkloosheids- en inschakelingsuitkeringen.

Om te besluiten kunnen we stellen dat de armoede-indicatoren aantonen dat nog steeds een groot aantal Brusselaars leeft in moeilijke omstandigheden. In het kader van een sterke demografische groei en de overdracht van een reeks bevoegdheden van de federale overheid naar de deelstaten, wordt het Brussels Gewest geconfronteerd met belangrijke uitdagingen op het vlak van huisvesting, tewerkstelling, scholing, gezondheid en bijstand aan personen, zoals blijkt uit de indicatoren van deze Welzijnsbarometer.

10. WOORDENLIJST

Arbeidsongeschiktheidsuitkering en invaliditeitsuitkering: verschillende regelingen zijn van toepassing wanneer iemand omwille van een ongeval of ziekte niet kan werken. Loontrekkenden hebben in de beginperiode (maximum één maand) recht op het volledige loon, betaald door de werkgever. Wanneer de arbeidsongeschiktheid langer duurt dan één maand, betaalt de mutualiteit gedurende één jaar een arbeidsongeschiktheidsuitkering die overeenkomt met 60 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen. Wanneer de ongeschiktheid langer duurt dan één jaar, spreekt men van invaliditeit en krijgt de persoon een invaliditeitsuitkering. Deze bedraagt 65 % van het geplafonneerd vroegere bruto-inkomen voor een persoon met minimum één persoon ten laste, 55 % voor een alleenstaande werknemer en 40 % voor een samenwonende. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Armoederisicogrens: inkomensgrens vastgelegd op 60 % van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen (EU-SILC).

Artikel 60§7 en 61: het artikel 60§7 en het artikel 61 zijn tewerkstellingsmaatregelen die het OCMW toelaat om uitkeringsgerechtigden van een leefloon of equivalent leefloon gedurende een bepaalde periode tewerk te stellen. Het doel van deze maatregel is om personen een werkervaring aan te bieden die hen later toelaat om het recht op een werkloosheidsuitkering te heropenen. Bij een artikel 60 is het OCMW zelf de werkgever (het OCMW kan de persoon tewerkstellen in de eigen diensten of ter beschikking stellen aan een derde), bij een artikel 61 is een privaat organisme de werkgever. De OCMW's krijgen een subsidie van de federale overheid voor de duur van de tewerkstelling en genieten als werkgever van een vrijstelling van werkgeversbijdragen. Deze maatregel is, net als een groot deel van de andere tewerkstellingsmaatregelen, geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming. Voor meer informatie: www.mi-is.be

Betrouwbaarheidsinterval: interval om de nauwkeurigheid in te schatten van cijfers en indicatoren die berekend zijn op basis van gegevens van enquêtes. Het brede betrouwbaarheidsinterval voor het armoederisico in het Brussels Gewest is te wijten aan de beperkte grootte van de steekproef van de EU-SILC enquête. Het armoederisicopercentage van 30,9 % voor het Brussels Gewest is slechts een schatting. Met 95 % zekerheid kan gesteld worden dat het armoederisicopercentage tussen 26,7 % en 35,1 % ligt. Omwille van het brede betrouwbaarheidsinterval is het onmogelijk om de evolutie in de tijd van deze indicator in het Brussels Gewest te analyseren. In de figuren wordt het betrouwbaarheidsinterval met boven- en ondergrens als volgt weergegeven:

Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner: het bruto binnenlands product is een belangrijke indicator van de nationale rekeningen die de gerealiseerde economische activiteit meet (de waarde van het geheel van geproduceerde goederen en diensten) over een bepaalde periode en binnen een bepaald gebied. Het bruto binnenlands product per inwoner is de verhouding tussen deze indicator en het aantal inwoners van het betreffende gebied. In een gewest als het Brusselse, is het BBP per inwoner erg hoog dankzij de bijdrage van de pendelaars aan het BBP.

Consumptieprijsindex: deze index van de consumptieprijsen is een economische indicator die maandelijks de evolutie nagaat van de prijzen aan de hand van de waarde van een korf met consumptiegoederen en diensten die een gemiddeld gezin gebruikt. Het verloop van de indexcijfers toont de evolutie van de levensduurte voor de gezinnen.

Equivalent beschikbaar inkomen (definitie EU-SILC): het equivalent beschikbaar inkomen komt overeen met het totale inkomen waarover een huishouden beschikt (lonen, sociale voordelen, pensioenen, inkomen vanuit eigendom, kindergeld, kapitaalsintresten, enz.), na belastingen en gedeeld door het aantal leden van het gezin omgezet naar het equivalent voor volwassenen. Dit equivalent tussen de gezinsleden wordt bekomen na een weging in functie van de leeftijd: 1 voor de eerste volwassene, 0,5 voor elk ander gezinslid ouder dan 14 jaar en 0,3 voor kinderen jonger dan 14 jaar. Op deze manier kan bijvoorbeeld het inkomen van iemand die samenwoont en twee kinderen heeft, vergeleken worden met het inkomen van een alleenstaande. Meer informatie op: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

Equivalent leefloon: het equivalent van het leefloon is een financiële hulp die in het kader van het Recht op Maatschappelijke Hulp (wet van 2 april 1965) door het OCMW toegekend wordt aan mensen die om bepaalde redenen (bijvoorbeeld nationaliteit) niet in aanmerking komen voor het recht op maatschappelijke integratie. De bedragen zijn dezelfde als die van het leefloon.

EU12/EU15/EU27/EU28: de Europese Unie (EU) werd opgericht in 1993. Ze telde toen 12 lidstaten: België, Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Luxemburg, Nederland, Portugal, Spanje en het Verenigd Koninkrijk (EU12). In 1995 vervoegden Finland, Oostenrijk en Zweden de EU (EU15). De EU werd in 2004 uitgebreid met Cyprus, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Malta, Polen, Slovenië, Slowakije en de Tsjechische Republiek (EU25) en in 2007 met Bulgarije en Roemenië (EU27). Sinds juli 2013 is ook Kroatië toegetreten tot de Europese Unie (EU28). Meer informatie op: www.europa.eu

Europa 2020: Europa 2020 is de groeistrategie van Europa voor de komende 10 jaar. De EU moet een slimme, duurzame en inclusieve economie worden. Hiervoor zijn vijf becijferde doelstellingen vastgelegd over werkgelegenheid, innovatie, onderwijs, sociale samenhang, energie en klimaat. Elke lidstaat heeft zijn nationale doelstellingen bepaald op elk van deze gebieden. De nationale hervormingsprogramma's bevatten meer specifiek de prioritaire acties die het land moet nemen in antwoord op de sociaaleconomische aandachtspunten geïdentificeerd in het kader van de Europa 2020 strategie. Voor meer informatie: www.be2020.eu

Fiscale inkomens: de fiscale inkomens bevatten informatie over de fiscale aangiften van fiscale huishoudens. Om deze te kunnen interpreteren moet men rekening houden met een aantal zaken. De gegevens hebben enkel betrekking tot de inkomens die onderworpen zijn aan een personenbelasting. Sommige zeer lage inkomens zijn niet belastbaar en worden dus niet mee opgenomen in de fiscale statistieken. Dit betekent dat sommige sociale transfers (het leefloon, equivalent leefloon en kindergeld in het bijzonder) vrijgesteld zijn van belastingen en dus niet mee opgenomen worden in het belastbaar inkomen. Ook enkele personen met een zeer hoog inkomen zijn niet belastbaar via

het nationaal systeem, zoals de buitenlandse diplomaten of Europese ambtenaren. Daarenboven onderschatten fiscale statistieken de inkomens uit kapitaal (roerende goederen en vastgoed). Daarnaast kunnen fiscale statistieken moeilijk gebruikt worden om evoluties te bestuderen omdat een wijziging in fiscale wetgeving de verdeling van de fiscale inkomens kan beïnvloeden. Vanaf 2004 worden bijvoorbeeld ook enkele categorieën van zeer lage inkomens mee opgenomen, waardoor er een sterke stijging is van de lage inkomensklassen. Tot slot worden indicatoren op basis van fiscale statistieken voornamelijk bekeken per aangifte (individuele of gezamenlijke aangiften). Er wordt dus geen rekening gehouden met de samenstelling van de gezinnen of het aantal personen ten laste.

Gemiddeld inkomen per aangifte: verhouding tussen het totaal netto belastbaar inkomen en het aantal aangiften van belastbare inkomens.

Gemiddeld inkomen per inwoner: het totaal netto belastbaar inkomen gedeeld door het aantal inwoners (totale bevolking dus inclusief de personen die niet aan de personenbelasting zijn onderworpen of met een nulinkomen).

Gezondheidsindex: de gezondheidsindex wordt bekomen door bepaalde producten uit de korf van de [consumptieprijsindex](#) weg te laten, meer bepaald alcoholische dranken, tabak en brandstoffen (uitgezonderd LPG). De evolutie van de gezondheidsindex wordt gebruikt voor de indexatie van de huur, lonen, pensioenen en sociale uitkeringen.

Inkomensdeciel: zie inkomenskwartiel.

Inkomensgarantie voor Ouderen (IGO): het is een uitkering, toegekend door de Rijksdienst voor pensioenen die tot doel heeft financiële hulp te bieden aan personen ouder dan 65 jaar die niet over voldoende middelen beschikken. De uitkering wordt toegekend op basis van een onderzoek naar de bestaansmiddelen van de persoon, samen met andere voorwaarden (in termen van nationaliteit en verblijfplaats). In 2014 werden enkele veranderingen doorgevoerd om te toekenningprocedure te vereenvoudigen en te versnellen. Voor meer informatie: www.onprvp.be

Inkomenskwintiel: dit zijn de waarden (de inkomens) die toelaten om de bevolking in te delen in vijf even grote groepen, geordend in stijgende lijn in functie van hun inkomen. De inkomens van het eerste kwintiel bepalen de bovengrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen kleiner of gelijk aan dit inkomen. Het vijfde kwintiel bepaalt de ondergrens voor een vijfde van de bevolking met een inkomen hoger dan deze waarde. Men kan ook andere indelingen gebruiken, men kan de bevolking in vier gelijke groepen indelen (dan spreekt men over 'kwartielen'), in tien gelijke groepen ('decielen'), enz.

Inkomensvervangende tegemoetkoming (IVT): de inkomensvervangende tegemoetkoming wordt toegekend aan de persoon met een handicap (tussen 21 en 65 jaar) van wie is vastgesteld dat zijn lichamelijke of psychische toestand zijn verdienvermogen sterk heeft verminderd. Het recht op deze uitkering gaat gepaard met enkele voorwaarden, zoals de medische bepaling van de graad van handicap en het bedrag hangt af van het gezinsinkomen. Voor meer informatie: www.handicap.fgov.be

Inschakelingsuitkering: de inschakelingsuitkering (vroegere "wachtnutkering") wordt door de RVA uitgekeerd aan jongeren die niet meer studeren en nog niet gewerkt hebben. Het bedrag is afhankelijk van de leeftijd en gezinssituatie, maar ligt lager dan de [werkloosheidsuitkering](#). De uitkering wordt pas toegekend na een wachtperiode, deze periode wordt [socioprofessionele inschakelingstijd](#) genoemd. De uitkering wordt voor een periode van maximaal 36 maanden toegekend, maar is onder bepaalde voorwaarden verlengbaar. Meer informatie: www.rva.be

Invaliditeitsgraad: de invaliditeitsgraad zoals berekend in deze Barometer, is de verhouding tussen het aantal personen dat een invaliditeitsuitkering ontvangt (op 30 juni van het betreffende jaar) en het aantal uitkeringsgerechtigden in het algemeen stelsel (op dezelfde datum), zonder de bruggepensioneerden. De berekeningsmethode gebruikt in deze Barometer verschilt van de gebruikte methode in vorige Barometers waarbij de noemer bestond uit het aantal primaire uitkeringsgerechtigden (zonder personen die al invalide waren). De cijfers uit kunnen dus niet vergeleken worden met de cijfers uit Barometers die eerder al gepubliceerd werden. Voor meer informatie: www.inami.fgov.be

Leefloon: het leefloon is een minimuminkomen, toegekend door het OCMW, voor mensen die niet over toereikende bestaansmiddelen beschikken, er noch aanspraak op kunnen maken, noch in staat zijn deze hetzij door eigen inspanningen, hetzij op een andere manier te verwerven. Het leefloon is een specifieke vorm van het RMI, de begunstigde moet voldoen aan de voorwaarden voor het RMI. Voor meer informatie: www.ocmw-info-cpas.be

Mediaan inkomen: wanneer men alle aangiftes rangschikt van het kleinste tot het hoogste bedrag, is het mediaan inkomen het bedrag in het midden van de rangschikking. Dit betekent dat de helft van de inkomens lager is dan het mediaan inkomen en de andere helft hoger is. De mediaan wordt in tegenstelling tot het gemiddelde niet beïnvloed door extreme waarden (zeer hoog of zeer laag). De [armoederisicogrens](#) werd vastgelegd op 60 % van het nationale mediaan equivalent beschikbaar inkomen.

Nationaal Actieplan Sociale Insluiting (NAPincli): het NAPincli is een deel van het strategisch rapport van de sociale bescherming en sociale insluiting. Op vraag van de Europese Unie, in het kader van de Open Methode van Coördinatie (OMC), produceren de lidstaten regelmatig rapporten over de vordering in het bereiken van de gezamenlijk opgestelde doelstellingen (eerst in het kader van de Lissabon strategie en daarna in de strategie voor Europa 2020). Deze rapporten werden aanvankelijk elke drie jaar opgesteld, sinds 2012 gaat het om jaarlijkse rapporten. De nieuwe nationale sociale hervormingsprogramma's vullen de nationale hervormingsprogramma's aan. In dit kader wordt een indicatorenset (die in het bijzonder de "indicatoren van Laken" gedefinieerd in 2001 bevatten) gevolgd. De rapporten zijn beschikbaar op de website van de FOD Sociale Zekerheid: www.socialsecurity.fgov.be.

Niet-werkende zoekenden (NWW): personen zonder bezoldigd werk die ingeschreven zijn als werkzoekende bij een gewestelijke openbare dienst voor arbeidsbemiddeling. Het gaat zowel om uitkeringsgerechtigde werklozen, als om jongeren in de [socioprofessionele inschakelingstijd](#), vrij ingeschreven werkzoekenden en verplicht ingeschreven werkzoekenden (bijvoorbeeld doorverwezen door een OCMW).

Overlevingspensioen: uitkering voor de partner van de overleden echtgeno(o)t(e) gebaseerd op het loon en de werkperiode van de overledene. Sinds januari 2015 bestaat er ook een andere uitkering voor de echtgeno(o)t(e) van een overledene: de overgangsuitkering. Deze uitkering is (onder bepaalde voorwaarden) bedoeld voor personen die niet aan de leeftijdsvoorwaarde van het overlevingspensioen voldoen. Aan het einde van de periode waarin een overgangsuitkering werd betaald (één of twee jaar), kan de rechthebbende beroep doen op een **werkloosheidsuitkering** (als hij of zijn nog geen werk gevonden heeft). Voor meer informatie: www.onprvp.fgov.be

Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige Verzorging (RVV): om personen met een laag inkomen financieel toegang te geven tot gezondheidszorg wordt voor verschillende categorieën van de bevolking (evenals de personen ten laste van de RVV-gerechtigde) voorzien in een verhoogde tegemoetkoming van de verplichte verzekering voor geneeskundige verzorging en dus in een verlaging van het remgeld. Er zijn sinds 2014 drie mogelijke voorwaarden die recht geven op deze verhoogde tegemoetkoming: (1) als rechthebbende op een specifieke uitkering (leefloon, equivalent leefloon, inkomensgarantie voor ouderen of gewaarborgd inkomen voor bejaarden, tegemoetkoming voor personen met een handicap, toeslag voor kinderen met een handicap of aandoening); (2) via de hoedanigheid als wees of als niet-begeleide minderjarige vreemdeling; of (3) op basis van een laag inkomen. Voor de eerste twee categorieën wordt het RVV automatisch toegekend. Personen met een laag inkomen die niet automatisch het RVV krijgen, moeten een aanvraag indienen en krijgen dit recht na een inkomensonderzoek. Deze hervorming van het recht op een verhoogde tegemoetkoming is het resultaat van een fusie van het oude RVV en OMNIO.

Recht op maatschappelijke hulp (RMH): mensen die niet in aanmerking komen voor het RMI omdat niet voldaan is aan de voorwaarden inzake nationaliteit, leeftijd of inkomen, kunnen beroep doen op het Recht op Maatschappelijke Hulp. Het zijn hoofdzakelijk kandidaat-vluchtelingen en vreemdelingen met recht op verblijf die niet in het bevolkingsregister staan ingeschreven die genieten van het RMH. Deze personen hebben o.a. recht op financiële steun equivalent aan het leefloon en kunnen worden ingeschakeld via een tewerkstellingsmaatregel (o.a. in het kader van artikel 60§7). Voor meer informatie zie www.mi-is.be of www.ocmw-info-cpas.be.

Recht op maatschappelijke integratie (RMI): het RMI is van kracht sinds de invoering van de wet op maatschappelijke integratie in oktober 2002 en kwam in de plaats van het recht op het bestaansminimum. Het RMI gaat verder dan de zuiver financiële bijstand van het bestaansminimum: het RMI streeft naar een maximale integratie en participatie aan het maatschappelijk leven. Hiervoor beschikt het OCMW over drie belangrijke instrumenten: tewerkstelling (oa. in het kader van artikel 60§7), een leefloon en een geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI), al dan niet gecombineerd. Het hoofddoel is in de mate van het mogelijke de integratie door tewerkstelling te verwezenlijken en mensen te helpen om autonoom te leven. De RMI-begunstigden moeten voldoen aan bepaalde voorwaarden op vlak van nationaliteit, woonplaats, leeftijd, gebrek aan bestaansmiddelen, bereidwilligheid om te werken en uitputting van sociale rechten. Voor meer informatie zie: www.mi-is.be of www.ocmwinfo-cpas.be

Significant (statistische significantie): wanneer een verschil (of de samenhang) tussen twee cijfers als statistisch significant wordt omschreven, duidt dit erop dat de kans zeer groot is dat dit verschil reëel is en niet beschouwd kan worden als het resultaat van toevalsfactoren of de onnauwkeurigheid van de schatting (cfr. betrouwbaarheidsintervallen).

Socioprofessionele inschakelingstijd (voordien wachttijd): na hun studies hebben jongeren die zich inschrijven als werkzoekende niet onmiddellijk recht op een uitkering. De socioprofessionele inschakelingstijd refereert naar de periode (310 dagen) tussen het verlaten van de school en het moment waarop men een **inschakelingsuitkering** van de RVA krijgt (voordien wachttuitkering), ook gedurende deze periode moet de jongere een "actieve beschikbaarheid" op de arbeidsmarkt kunnen bewijzen.

Tegemoetkomingen voor personen met een handicap: de tegemoetkomingen voor personen ouder dan 21 jaar met een handicap zijn ten laste van de Staat. De tegemoetkomingen garanderen een inkomen voor personen die omwille van hun handicap niet in staat zijn om zelf een voldoende hoog inkomen te verwerven en compenseren in zekere mate de bijkomende kosten die te wijten zijn aan de handicap. Ze worden toegekend onder bepaalde voorwaarden, zoals de inkomenssituatie en de medische erkenning van de handicap. Er zijn drie types tegemoetkomingen. Voor de personen tussen 21 en 64 jaar is er de **inkomensvervangende tegemoetkoming** en de **integratietegemoetkoming**. Deze twee tegemoetkomingen zijn cumuleerbaar en worden onafhankelijk van elkaar toegekend. Personen ouder dan 65 jaar krijgen een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. Voor meer informatie zie: www.socialsecurity.be

Tewerkstellingsmaatregelen OCMW: het OCMW kan tewerkstelling bevorderen van personen ver van de arbeidsmarkt, ofwel direct (zie Artikel 60§7 en 61) ofwel door tussenkomst in de kosten die gelinkt zijn aan de professionele inschakeling van een rechthebbende op een leefloon (of onder bepaalde voorwaarden op een equivalent leefloon). In dit laatste geval wordt een deel van het loon gedekt, gecombineerd met een vermindering van de werkgeversbijdragen. Men spreekt van activeringsmaatregelen omdat op deze manier financiële middelen van het OCMW worden geactiveerd, of – vaker nog – de **werkloosheidsuitkering** door ze te gebruiken om een deel van de salariskosten te dekken. Dit is het geval voor het Plan Activa, de initiatieven voor sociale inschakeling (sector van de sociale economie), de programma's voor professionele transitie (werkgevers die willen tegemoetkomen aan een vraag van algemeen belang die niet via het reguliere arbeidscircuit wordt vervuld) en de inschakelingsinterim. Een groot deel van de maatregelen inzake tewerkstelling, waaronder de tewerkstellingsmaatregelen OCMW, zijn geregionaliseerd in het kader van de zesde staatshervorming. Voor meer informatie: www.mi-is.be

Werkloosheidsuitkering: de werkloosheidsuitkeringen worden uitgekeerd door de RVA. Om recht te hebben op een werkloosheidsuitkering moet men gedurende een bepaald aantal dagen gewerkt hebben (het aantal dagen is afhankelijk van de leeftijd) ofwel de **socioprofessionele inschakelingstijd** hebben doorlopen (waarna men spreekt over een **inschakelingsuitkering**), ofwel reeds werkloosheidsuitkeringen hebben ontvangen in het recente verleden. Er zijn verschillende voorwaarden voor de

uitkering, onder andere ingeschreven zijn in een gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling (Forem, Actiris, ADG of VDAB) en aantonen dat men actief op zoek is naar werk. Het bedrag van de werkloosheidsuitkering is afhankelijk van het laatste loon, de duurtijd van de werkloosheid en de gezinssituatie. Als aan de voorwaarden wordt voldaan, wordt de werkloosheidsuitkering (in tegenstelling tot inschakelingsuitkeringen) in principe voor onbepaalde duur uitgekeerd. Sinds 2012 bestaat er wel een degressief systeem waarbij het bedrag daalt met de werkloosheidsduur. Sindsdien wordt er bij een werkloosheidsduur van meer dan 48 maanden voor de meeste werklozen geen rekening meer gehouden met het vroegere loon maar is het een vast bedrag dat lager ligt dan de armoederisicogrens. Meer informatie op www.rva.be en www.werk.belgie.be

II. LIJST VAN DE ACRONIEMEN

Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
ADG	Dienst voor arbeidsbemiddeling van de Duitstalige Gemeenschap
BBP	Bruto binnenlands product
BGHM	Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij
BISA	Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse
EAK	Arbeidskrachtenenquête
EU	Europese Unie
EU-SILC	European Union – Statistics on Income and Living Conditions
FOD	Federale Overheidsdienst
FOREM	Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi
GGC	Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie
IAB	Internationaal Arbeidsbureau
ICT	Informatie- en communicatietechnologie
IGO	Inkomensgarantie voor Ouderen
IWEPS	Institut wallon de l'Évaluation de la Prospective et de la Statistique
KSZ	Kruispuntbank van de Sociale Zekerheid
NAPincl	Nationaal Actieplan Sociale Inclusie
NWW	Niet-werkende werkzoekende
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OMC	Open Methode van Coördinatie
POD	Programmatorische Overheidsdienst
RIZIV	Rijksinstituut voor ziekte- en invaliditeitsverzekering
RMH	Recht op maatschappelijke hulp
RMI	Recht op maatschappelijke integratie
RVA	Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening
RVV	Recht op een Verhoogde tegemoetkoming van de Verzekering voor geneeskundige verzorging
SVK	Sociaal Verhuurkantoor
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding

12. REFERENTIES

Actiris (2015), *Persberichten, mei 2015*.

Brugel (2013), *De Brusselse elektriciteits- en gasmarkten in cijfers voor het 1ste kwartaal 2013*, Brussel: Brugel.

Brugel (2014), *De aardgas- en elektriciteitsmarkten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in cijfers 4de kwartaal 2014*, Brussel: Brugel.

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2014), *Loop van de bevolking in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, "In de kijker"*.

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015), *Een demografische boom onder de loop: Roemenen, Polen en Bulgaren in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Focus nr. 9

Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse (2015b), *De Conjunctuurbarometer van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Nr. 29.

Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2005-2013), *"Statistieken en inlichtingen" op 31 december 2005-2013*. Brussel: BGHM.

Brusselse Gewestelijke Huisvestingsmaatschappij (2014), *Jaarverslag 2013*. Brussel: BGHM.

Callier L., Hanquinet L., Genard J. L. & Guérin M. (2012), *Etude approfondie des pratiques et consommation culturelles de la population en Fédération Wallonie-Bruxelles: Les publics de la culture*, Bruxelles: Observatoire des politiques culturelles.

Cantillon B., Van Lancker W., Goedemé T., Verbist G., Salanauskaite L., De Maesschalck V. & Van Mechelen N. (2013), *Bouwen aan een nieuwe toekomst voor de kinderbijlagen: een must voor al wie het ernstig neemt met armoedebestrijding*, Centrum voor sociaal beleid, Universiteit Antwerpen.

Charafeddine R. (2015), *Omgeving, huisvesting en passief roken*. In: Charafeddine R., & Demarest S. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 4: Fysieke en sociale omgeving. WIV-ISP, Brussel.

De Cock J. (ed.) (2012), *Verklarende factoren met betrekking tot de stijging van het aantal invaliden - loontrekkenden – periode 1989-2009*, Rijksinstituut voor ziekte-en invaliditeitsverzekering.

De Keersmaecker M.-L. (2014), *Observatiecentrum van de Huurprijzen: Enquête 2013*. Brussel: Observatiecentrum voor de Huisvesting van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

Debels A. (2008), *Maakt een flexibele job arm?* In: Vranken J., Campaert G., De Boyser K., De Wilde C., & Dierckx D., (ed.). Armoede en sociale uitsluiting: Jaarboek 2008. Leuven: Acco (pp. 177-197).

Defeyt P. & Guio A.-C. (2011), *Pauvreté: une définition limitée, une politique à revoir*, Institut pour un Développement Durable.

Demarest S. (2015a), *Vroegtijdige opsporing van cardiovasculaire risicofactoren en diabetes*. In: Demarest S., & Charafeddine R. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 5: Preventie. WIV-ISP, Brussel.

Demarest S. (2015b), *Financiële toegankelijkheid van gezondheidszorgen*. In: Drieskens S, Gisle L (ed.). Gezondheids-enquête 2013. Rapport 3: Gebruik van gezondheids- en welzijnsdiensten. WIV-ISP, Brussel, 2015.

Englert M. (2013), *Analyse des déterminants du chômage urbain et politique de rééquilibrage entre l'offre et la demande de travail en Région de Bruxelles-Capitale*, Working Paper DULBEA, Research series, Nr. 13-03.

Federaal Planbureau (2011), *Welvaartsbinding van sociale en bijstandsuitkeringen*, Working paper 4-11.

Federaal Planbureau en Algemene Directie Statistiek – Statistics Belgium (2015), *Demografische vooruitzichten 2014-2060*. Beschikbaar op: www.plan.be en www.statbel.fgov.be

Gangji A. (2008), *Analyse micro-économique du coût du chômage en Belgique: Réflexions en matière de perspectives sur le marché du travail et de pauvreté*, thèse de doctorat, Brussel: Université Libre de Bruxelles, Faculté des Sciences Sociales, Politiques et Economiques - Sciences Economiques.

Guio A.-C. & Mahy C. (2013), *Regards sur la pauvreté et les inégalités en Wallonie*, Working paper de l'IWEPS Nr. 16, Institut Wallon de l'Evaluation, de la Prospective et de la Statistique.

Herman G. & Bourguignon D. (2008), *Les politiques d'emploi à la lumière de la santé mentale des chômeurs*, L'Observatoire.

Huybrechts F., Meyer S. & Vranken J. (2011), *Energiearmoede in België, Finaal rapport*. OASeS- Universiteit Antwerpen; CEESE- Université libre de Bruxelles.

HYDROBRU (2014), *Activiteitenverslag 2013*, Brussel: HYDROBRU.

HYDROBRU (2015), *Activiteitenverslag 2014*, Brussel: HYDROBRU.

InterMutualistisch Agentschap, *Atlas AIM-IMA*. Beschikbaar op: www.aim-ima.be

la Strada (2013), *Centrale registratie voor de onthaalhuizen en centra voor dringend onthaal in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest: Gegevens over de opvang van thuislozen in 2011*. Brussel: Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie.

la Strada (2015), *Dak- en thuislozen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest - Telling van 6 november 2014*. Brussel.

Martens A., Ouali N., Van de Maele M., Vertommen S., Dryon P. & Verhoeven H. (2005), *Discrimination des étrangers et des personnes d'origine étrangère sur le marché du travail de la Région de Bruxelles-Capitale, Rapport de synthèse, Recherche dans le cadre du Pacte Social pour l'emploi des Bruxellois*.

Miermans P.-J. & Van Oyen H. (2002), *Gezondheidsrapport: Een verkenning van de gezondheidssituatie in België aan de hand van sterftecijfers en gezondheidsverwachtingscijfers*, Wetenschappelijk Instituut Volksgezondheid, IPH/EPI Reports Nr. 2002 – 031, Brussel.

Nationale Bank van België (2015), *Statistieken 2014 van de Centrale voor kredieten aan particulieren*. Brussel: Nationale Bank van België.

Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid (2015), *Vrouwen op de arbeidsmarkt in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en Actiris: Brussel.

POD Maatschappelijke Integratie (2014), *Interfederale armoedebareometer 2014*. Beschikbaar op: <http://barometer.mi-is.be>

POD Maatschappelijke Integratie (2014b), *Focus: RVA sanctie en doorstroming naar de OCMW's*, Statistisch kwartaalblad Nr. 8.

POD Maatschappelijke Integratie (2014c), *Statistisch Verslag, april 2014*.

Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2011), *Evolutie van de uitkeringstrekkers van 50 jaar en meer*. Beschikbaar op: www.rva.be

Schepers W. & Nicaise I. (2014), *Het vel van de kei. Armoedetoets van de ingrepen van de regering-Di Rupo in de werkloosheidsverzekering*. De Gids op Maatschappelijk Gebied. VZW Vormingscentrum ter Munk & Garant Nr. 105, pp. 14-20, ISSN 0378-4657

Schockaert I., Morissens A., Cincinnato S. & Nicaise I. (2012), *Armoede tussen de plooiën: aanvullingen en correcties op EU-SILC voor verborgen groepen armen*, Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving (HIVA), onderzoek uitgevoerd in het kader van het federaal wetenschapsbeleid, in opdracht van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.

Sibelga (2013), *Activiteitenverslag 2012*. Brussel: Sibelga.

Sibelga (2014), *Activiteitenverslag 2013*. Brussel: Sibelga.

Sibelga (2015), *Activiteitenverslag 2014*. Brussel: Sibelga.

Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013), *Sociale bescherming en armoede: een bijdrage aan politiek debat en politieke actie, Tweejaarlijks verslag 2012-2013*, Brussel.

Storms B. (2012), *Referentiebudgetten voor maatschappelijke participatie*, Doctoraatsthesis, Departement Politieke en sociale wetenschappen, Universiteit Antwerpen.

Storms B. & Van den Bosch K. (2010), *Quel est le revenu minimum nécessaire pour une vie digne ? Les budgets de référence et la protection du revenu minimal*, Pensée plurielle, Nr. 25, p. 63-73.

Storms B. & Van den Bosch K. (2009), *Wat heeft een gezin minimaal nodig? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*. Leuven: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, Katholieke Hogeschool Kempen.

Tafforeau J. (2014), *Subjectieve gezondheid*. In: Van der Heyden J. & Charafeddine R. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 1: Gezondheid en Welzijn. WIV-ISP, Brussel.

Treutens P.-Ph. (2014), *Analyse de l'évolution du niveau de vie des ménages bruxellois sous l'angle des revenus fiscaux*, mémoire de stage, Brussels Instituut voor Statistiek en Analyse, Gewestelijke Overheidsdienst Brussel.

Van der Heyden J. (2015), *Contacten met de huisarts*. In: Drieskens S., Gisle L. (ed.). Gezondheidsenquête 2013. Rapport 3: Gebruik van gezondheids- en welzijnsdiensten. WIV-ISP, Brussel.

Van Hamme G., Wertz I., & Biot V. (2011), *Economische groei zonder sociale vooruitgang: stand van zaken in Brussel*, Brussels Studies, Nr. 48.

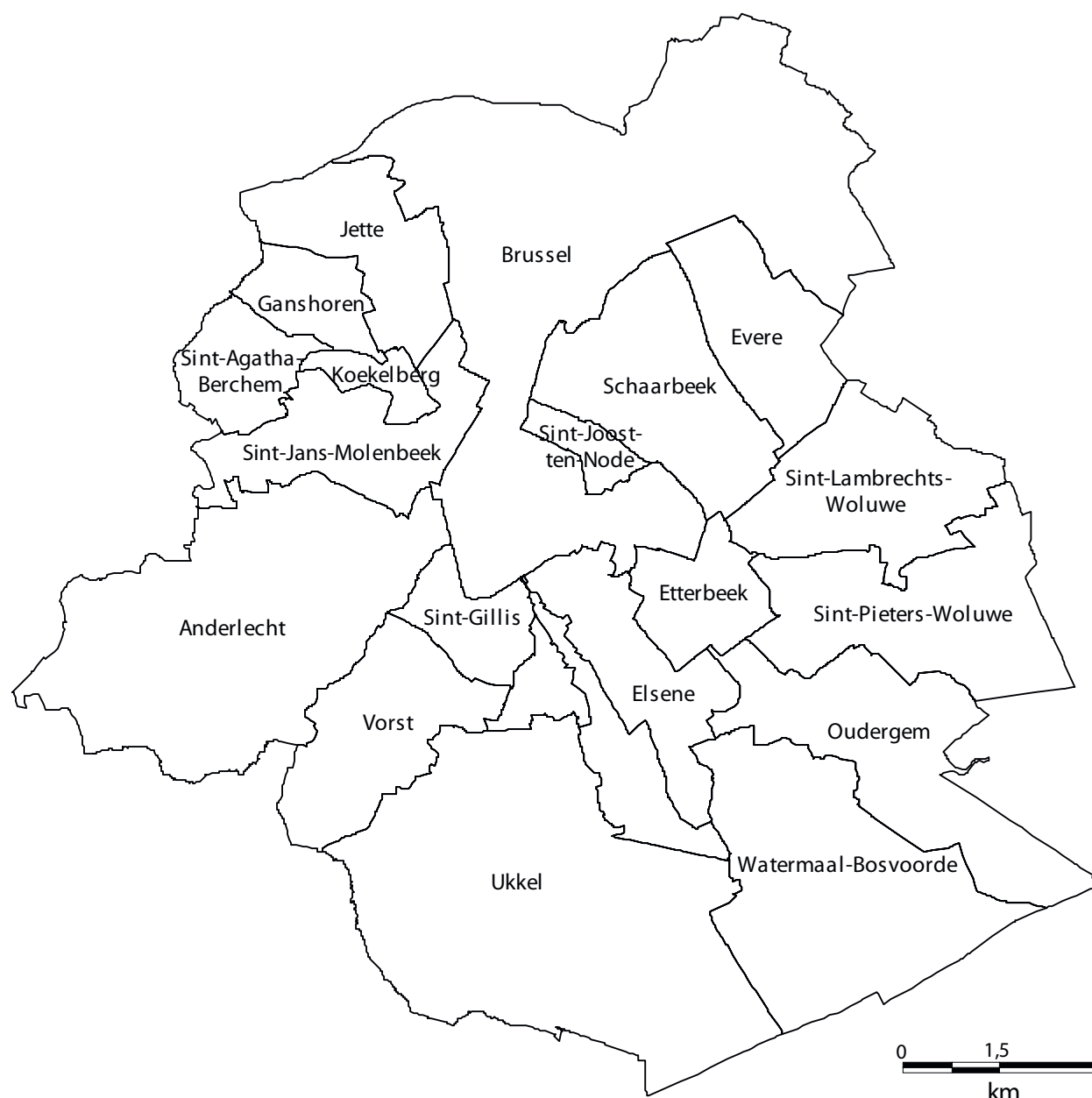
Van Hecke E., Halleux J.M., Decroly J.M. & Mérenne-Schoumaker B. (2007), *Woonkernen en stadsgewesten in een verstedelijkt België*. Brussel: FOD Economie, KMO, Middenstand en Energie.

Van Meeteren M., Van San M., & Engbersen G. (2007), *Irreguliere immigranten in België: inbedding, uitsluiting en criminaliteit*, Erasmus Universiteit, Rotterdam.

Van Oyen H., Nusselder W., Jagger C., Kolip P., Cambois E., Robine J.-M. (2013), *Gender differences in healthy life years within the EU: an exploration of the "health-survival" paradox*, International Journal of Public Health, 58, p. 143-155.

Visée-Leporcq D. (2011), *Décrochage scolaire et pauvreté*. Bruxelles: ATD Quart Monde, collection 'Connaissance et Engagement: Analyses et études'. Beschikbaar op: <http://atd-quartmonde.be>

Referentiekarta: De Brusselse gemeenten

Bron: Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel-Hoofdstad

Welzijnsbarometer 2015

De Welzijnsbarometer is het statistisch deel van het Brussels armoederapport. In de barometer staan indicatoren die de situatie van de Brusselaars weergeven in relatie met verschillende aspecten van het leven: inkomen, werk, opleiding, gezondheid, huisvesting en maatschappelijke participatie. De meest recente gegevens beschikbaar op het ogenblik van de analyse worden telkens weergegeven. De Welzijnsbarometer verschijnt jaarlijks en maakt het zo mogelijk om de socio-economische situatie van de Brusselaars op te volgen in de tijd. Het is in de eerste plaats een beleidsondersteunend instrument.

www.observatbru.be

Dit document is ook beschikbaar in het Frans.

Ce document est également disponible en français sous le titre:
“Baromètre social, Rapport bruxellois sur l'état de la pauvreté 2015”